

Or. VII, 45.

(X 200030A)

Ya
275

HYDROMANTIA PARACELSICA,

Hoc est,

DISCURSUS PHILOSOPHICVS

DE NOVO FONTE IN

SAXONIA ELECTORALI

CIRCA OPPIDVM ANNEBERGAM
reperito, olim S. Annæ fons dicto,

Mederfuerenij

SCRIPTVS AB

HENNINGO SCHEVNEMAN

NO SEMIPOLITANO SAXONE, MEDICI-
næ D. Episcopi Pababergensis Medico
ordinario.

PROSTAT

FRANCOFVRTI IN OFFICINA

Zachariæ Palthenij Doctoris

CID. ID. CXIII.

HYDROMETRIA PRACTICA
Hoc est
F. S. G. V. R. S. V. S. P. H. I. L. O. S. O.
P. H. I. C. I. V. S.
DE NOVO FONTE IN
SAXONIA ELECTORALI
GRACIA OPTIDIM ANNEBERGAM
HENRICH GOECHENY EMMA
H. S. G. V. R. S. V. S. P. H. I. L. O. S. O.
P. H. I. C. I. V. S.

FRONT
FRANCOVITTI OFFICINA
N. B. S. G. V. R. S. V. S. P. H. I. L. O. S. O.
P. H. I. C. I. V. S.

ILLVSTRISSIMO AC RE-
VERENDISSIMO S. S. ROM. IMPERII
PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO
IOANNI PHILIPPO, *Episcopo Bambergensi, Domino suo Clementissimo.*

VODECIMVS iam agitur annus, Illustrissime ac Reuerēdissime Princeps, quo ex Cels. Vestre aula, adminiculante DEO, varios eisdemq; grauiissimos quosq; medica manu deieci morbos; ipse vero iam afflictus morbo contabescam, cum nec ipsa Medicorum organa sint ferrea; temporis tamen iacturam interea facere, & talentum a Deo mihi licet exiguum cōcessum subtus terram abscondere nolui, sed Theoriæ id ipsum impendere cogitavi. Quocirca vera Medicinæ fundamenta in varios tractatus, quos breui, fauente facto, in lucem emittam, digessi. At cum Doctiss. Tholdius, Cels. Vestræ metallicorū Ephorus, fontem in Misniæ tractu non ita pridem repertum descripserit, multa quæ desiderantur, ut *ἡσάκη ἐξ ἰδίου*, quod in Machaonia Hermetis arce locaretur, conficerem, adiciere conatus sum. Cuius quidem fontis opera, sicut perquam clarissima; ita virtus eidem genuina, vnde promanarit, abstrusissima: quam cum modo demonstrare

EPISTOLA

Philosophico desudo, qui non ab indocta multitudine pre-
mar?

Est enim quoddam hominum genus, in laboriosis, quidem
actionibus iners ac ignauum; in alienis vero metiēdis, dicam
potius reprehendendis, audax nimis & temerarium. Quod
genus hominum cum nihil ex sese laude dignum parere pos-
sit, cum nihil nisi rancidum, nisi murcidum spectet; tam en-
cum industrium quempiam virum res suas laudabiliter feli-
citerque agitare vident, affliguntur adeo, vt nihil præter ma-
ledicere iucundum iisdem sit.

At profecto grauissime ab Epitecto dictum est: *Si Sapien-
tia studium affectas, para te confestim, vt irridearis vel subsanne-
ris ab indocta multitudine: quod si perseueras, qui te prius deride-
bant, postmodum admirabuntur: Sin cesseris aut tergum dederis,
dupli: i derisione afficeris.* Noui quosdam fore, qui in nostram
hanc doctrinam debacchari, & quibus possunt eam nomini-
bus denigrare satagent, quo vel inuisam reddant vel suspe-
ctam. Multi nouam indigitant; incertam nonnulli ac crepe-
ram: pernicioſa quidam medicamenta nostra cauillantur:
rogant quibus confirmata sint experimentis: quærunt an æ-
quum sit, vt contra tot Academicorum Medicorum vnani-
mem consensum, contra consuetudinem vetustissimam o-
mne punctum ferant; vt exitiosa fateamur vrgent, instant, ar-
guunt, quæ hominem vel cito perimant: grauissimos etiam
morbos multis hinc retro seculis, quibus nihil huiuscemodi
fuerit auditum, absque medicina nostra fuisse curatos.

His & id genus Asianis grunnitibus apud leuiter credulam
imperitamq; turbam desertæ insultare causæ facillimum esse,
quis sanæ mentis ignorat?

Verum si nobis quoq; mutux dicendi vices essent, tanta
profecto acrimonia, qua sic in nos, buccis, quod aiunt, plenis,
ac

D E D I C A T O R I A .

actam licenter quam impune, despiciant, paululum defer-
uiesceret.

Principio, nouam quod appellant, vehementer iniurii sint
oportet naturæ, cuius sacra opera nouitatis infimulari neu-
tquam merentur: Illis quidem noua esse minime dubito,
quibus & natura noua, & opera eius noua sunt. Qui uero non
tantum hærent in elementis & mistorum crasibus, sed res in-
tuentur penitus ipsas, (quod officium est veri Medici genui-
num) & essentias proprias, insitaque rerum elementa ri-
mantur, purum ab impuro separant, ut quod occultum in
iis, fiat manifestum, nihil apud nos deprehendent noui.

Huiuscemodi medicina diutine quod incognita sepultaq;
latuit, cuiquam eorum, qui laboris fugientes omnem medi-
camentorum præparationem auaris tradidere pharmacopo-
lis, pigritiæ fastuiq; acceptum ferendum esse, nemo non du-
bitat.

Ex eodem, quo pigritia & fastus hausta, fonte, pro dubiis
in certisq; quod medicamina nostra proclamant, manauit;
cum tot illustria experimentorum paradigmata, quæ viden-
tes non intelligunt, ac animaduertentes dolent, eadem satis
& abunde testantur.

Quantulum illud, quod ex venenis præparentur? quid de
medicamentorum nostrorum, verius dicam, alexiteriorum
virtute detrahit? purgantia nunquid Galenica venenis etiam
annumerantur plæraq;? Nam in exigua Arsenici crudi quan-
titate, plus est veneni, quam in butyri chymici sextuplo.

Si præferendum est itaque minus noxium, nostra præfe-
renda: si incorrectum correcto postponendum, integra Hy-
pocratica posthabenda, ut fecit Mesues, cum separare purum
ab impuro docuit: quod dum fit, venenati spiritus, v.g. helle-
bori, manente ente medico, separantur.

EPISTOLA

Esto, præparationes medicamentorum nostras non intelligunt: quo quid aliud, quam Hermetica doctrina, quam maxime perspectam verus habeat medicus est necesse, produnt ignorantiam?

Nec ad rem deniq; pertinet, Hipponacteo addicant me præconio; si, quanta iactitas, medicamenta tua sunt tanta, *Medice cura teipsum*. Ea namq; in DEVM meū fretus fiducia, eum ipsum, si plenitudo temporis aduenerit, omnem absterfurum mihi lachrymam, & ossa, quæ comminuit, erecturum fracta spero. Sed quid hæc commemoro? quasi vero nesciamus, etiam CHRISTVM Dominum, & Salutis nostræ vindicem Iudeorum sannis expositum fuisse: *si filius DEI es, adganniunt, descende de cruce: & iterum: alios saluare potes, sana teipsum.*

Quare si filio DEI maledicorum lingua non pepercit, quis ab omni laude tam felix extitit, qui tutum ab ea se spectabit fore? Et si quæ diuinitus fiunt, obtrektoribus non carent; quid iis, quæ natura humana parum cauere potuit, eueniet? Nihil enim tam est eximium, quod incessere violareque maledicendi libido non audeat. Utinam Horatianum illud cum organorum meorum statura, quæ nulla naturali potentia immutari potest, compararent:

Multa tulit fecitq; puer sudauit & astitit,

Qui cupit optatam cursu contingere metam,

Utinam eosdem mecum labores a teneris vsq; annis subiissent, profecto vel iam pridem occubuissent, vel a suis sibi insultibus temperassent.

At contra hos nõ iuuat quicquã, aureo hamo piscari Unde Patrono mihi opus esse cognosco, vt si perfidi Sophistæ crassa liuoris & calumniarum insania studium hoc nostrum
opi-

DEDICATORIA.

opprimere velint, id eius discretionis perspicacia & iudicii candore fortiter protegatur atq; defendatur feliciter.

Qui vero citra hypocrisin iuste, vere & tuto illibata conscientia præstare possit hoc, Illustrissime PRINCEPS, præter Cels. Vestram, utpote cui studia & opera mea sunt cognita, potentiorē reperi neminem. Celsitudinis Vestre namq; elemosyna in pauperes affatim erogata, ac DEI ter. Opt. Max. bonitate influente ac benedicente, non solum contracti, medicinis nostris incessui restituti, multi ab eruginosis vlceribus mundati; sed & hydropici ac phthitici, quorum quidam ex aliorum celeberrimis amplissimisque pthochotrophis, velut incurabiles dimissi (quod tamen citra arrogantiam dixero) conualuerunt.

Desipiant nunc igitur deliri, quoad resipiscant, ringantur liardi, donec rumpantur, & Anticyram nauigent, ut helboro ibi persanati, rectius de rebus iudicare possint: Ego vero, qui bonæ intentionis conscientia fretus, omnibus & singulis, quo qualicumque modulo meo, scriptis inseruire meis pergam; hanc hydromantiam Cels. Vestræ committo, quam si Cels. Vestra protegere non dedignabitur, eiusdem elementia ad maiora suscipienda confirmabor. Valeat Cels. vestra quam diutissimum incolumis.

Bambergæ ex musæo meo, Anno reparatæ salutis humanæ CIO. IO. CIX.

*Illustriss. & Reuerendissima
Cels. vestra*

Subiectissimus

*Henningus Scheunemann
Medicina Doctor.*

LECTORI SALVTEM.

ARTEM medendi mancam adhuc, & solum ab
Hebraeis, Graecis, Arabibus, Latinisque inchoa-
tam esse, multaue praecelara, sine quibus artis
perfectio consummata esse nequit, ad qua nulla in-
genii acies penetrauerat, aetatem dierumque nu-
merum produxisset, praemultis aliis intellexit Bas-
sianus magni ingenii vir, Fernelii Ambiensis para-
doxa ruminans, Cratonem Ferdinandi Imperatoris Archiatrum
hiscce compellans verbis:

*Gallus iste ingenij & doctrinae luce atque ordine nobis Auicennam vel
totum obscurabit, vel ut multos illius errores videamus, faciet.* Ille omni-
bus perlectis, qui de Medicina atque Philosophia aptius quiddam po-
steris tradiderunt, non quaecogitatione sola plerique fingunt atque
comminiscuntur; sed quaecogitatione vera ac solida, & ab optimis quibusq; tum
Graecis tum Latinis, tum Arabibus, firmissimis argumentis probata
ad medendi vsum conducere experiebatur, excerpfit, & in vnum
contulit; noua quam plurima, & haecenus incomprehensa adiecit;
ideo ipsum crepant Rondoletius, Argenterius, Hieronymus Mercu-
rialis, Trincauella, & multi alii. Hos contra it doctissimus Godefredus
Steege, Caes. Maiestatis Medicus cubicularius, cum aliis. Ita indies pro
veritate, quaevnica est, dimicatur, vt Medicina iam genes praedictos
nec sit Hermetica, nec Hyppocratica, nec Galenica, nec Arabica: ad-
uentante hoc malo, quod Medicinae principes cum Hermete Rege,
male apud vulgus audiant.

Cuicunq; hercle debitam si quis laudem denegauerit, artis termi-
num assequi non meretur. Quamuis negari non potest, quin aut bel-
lis civilibus, aut Medicorum socordia factum sit, vt verus Hermeticae
medicinae vsum exolesceret; quod epileptici, phtisici, podagrici, le-
prosi, &c. adhibita Galenica opera, vitam cum morborum cruciatu
transigentes, maxime deplorarunt.

Ex propter omnis bonitatis fons commotus, quo tempore nouum
orbem, Eurota cognitum fecit, medicinamque nostram Garzias ab
Horto, Protegis Indiae Medicus, Christophorus a Costa, Nicolaus Mo-
nardes, cum Carolo Clusio, plantis ac aromatibus Indicis exornarunt;
Germanum suscitauit Paracellum, qui Hermetica & Hippocraticam
doctri-

P R A E F A T I O A D L E C T O R E M.

doctrinam omnium primam, imperitiam & hieroglyphice ad aetates
nostros delatam complectet; quod peculiari spiritus sancti assistentia
adeo praestitit, vt nihil amplius desiderari possit, ob nauatam operam
Monarchæ adeptus, quod mundus immundus ferre nec vult
nec potest, in excessum & defectum vergens: Ex hoc spurio galenica se-
cta, ab isto Pseudoparacelsia traxit originem.

Illius auctores solis elementis inhaerentes, omnem energiam en-
delechiā, potentiam ac virtutem primis qualitatibus attribuunt, vo-
luntq; hæc esse principia omnium, quæ sunt in mixtis: quidquid his
congruit, id rationi suæ & methodo includunt: quicquid dissentit, id
ad irrationalē ablegant experientiam: hanc Paracelsi schola usur-
pans, Riolano auctore, doctrinam Hermeticam, quæ rerum essentias
scrutatur, damnat. Hunc redarguunt Quercetanus, Harretus, Baccin-
netus, Rulandus quorum labore, industria ac victoria parva Libanius
triumphat: canente Monarchæ tuba: *omnem essentialem virtutem, in
interiore mixti natura gliscere, quæ cum ad simplicissimum redacta est, tri-
plici apparet specie, quæ sunt principia Chymicorum tria Mercurius, Sulphur
& Sal. Hæc similia natura remedia suppetunt, quibus natura adiuta morbos
a se propellit, doctrinamq; medicam supra quatuor fundamenta stabiliri im-
mobilia, quæ corrumpi aut labi minime possint.*

Quorum primum fundamentum est in DEVM & proximum pie-
tas, per quod & benedictio & scientia comparatur. Alterum est Astro-
nomia, cœli, ignis aerisq; anatomiam & mysteria perdocens. Tertium
est Philosophia, quæ terræ & aquæ anatomiam tradit. Postremum est
Alchimia, quæ per ignem materiam omnem præparat, puram ab im-
puro separat, cuius beneficio corporea possunt reddi spiritualia seu
astralia corporea, inuisibilia visibilia, & incorruptibile balsamum e
rebus omnibus elici, ad perfectionis puritatisque gradum summum
perduci: Vera Hermeticorum medicina proprie & per excellentiā dicta
quinta essentia, Elixir, aurum potabile, lapis, cœlum philosophorum, &c.

O ter quaterq; beatum regnum, in quo medicina hæc vigeat; Re-
gnum merito aureum, cuius Paracelsus Dux eius. Ibi enim cunctorum
hominum malorum finis & terminus erit (huius ætatis respectu) ra-
bularum, caudicorumq; loquacitas, omnis deniq; iniustitia cessabit:
Theologastorum, sectarum hæreses terminabuntur; id temporis
cum ægotis tam podagricis, hydropicis, leprosis, caducis, & cæteris

(:)(:)

P R Æ F A T I O

medicinis Spagiricis consuletur, quæ passim in Anglia, Gallia & Germania, impulsu clarissimorum virorum. DD. Torneri, Mofeti, Theleri, Selini, Penoti, Quercetani, Harreti, Baccineti, Rolandi, Birkmanni, Dani Seuerini, Zuingeri, præparantur, & maximo cum emolumento subministrantur agris. Quibus consentiens Andreas Libavius, Rio'ani rabie cõcitatus, trophæo huius artis triumphans, in hæc prorumpit verba: *Nostra, inquit, tempora, non sinunt nos Medicos esse bonos aut absolutos sine Alchymia, veterenarij foremus, non medici, si nobilissimam illam artem seponeremus.*

Deploranda sane est Galenistarum eiusmodi pertinacium conditio, qui non possunt admittere, vt reliquus mundus vniuersus, adeoque Christianus, plus videre possit & experiri, quam duo viri Græci Ethnici, qui in plurimis abnormiter peccarunt.

Quod si quis sana mente trutinat, quæ Paracelsus de conditione hominis ante & post lapsum, de eiusdem per secundam creationem seu regenerationem instauratione, de noui seu regenerati nutrimento ex sanguine & carne CHRISTI, de limbo cœlesti, ex quo generatio hæc procedit, de mortuorum deniq; resurrectione, perpetua vita, cœlestiq; læticia abũde, discrete & mirabiliter differit; ipsum proculdubio atheitatis omnis suspicione vindicaret. Recte contendit doctissimus Libavius, non adeo veteribus inhærendum aut immoriendum esse, vt nouum omnino sit reiiciendum; nec frugibus inuentis, adhuc glandidus vescendum. Et cur potius credas Hippocrati? quam Galeno? aut hisce potius, quem nostri seculi medico?

Medicinæ scientiam ex salubrium obseruatione primum conflata, & totam ab *εμπειρία* natam, princeps est Aristoteles, & Manlius lib. 1. inquit:

*Per varios vsus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante viam.*

In hac veteres illos excelluisse multũ, vt non diffiteor; ita nostræ tempestatis Chymicos aut nihil aut parum illis cedere, affirmare haud verebor. Vident hoc ipsi Chymicomastiges & dolent, veritates Hippocraticas & Galenicas non aspernamur: falsa eorum figmenta, vna cum Paracelsicis superstitionib; si q̄ in eius scripta irrepsent, quæ ad naturales leges & effecta reduci nõ possunt, repudiamus, bona enucleamus.

Intelligimus namq; , quam præclare ac sapienter sit dictum, *bonum esse*

esse a veritate vinci: & illud: par esse, ut quisq; a veritate superari velit, a qua velinuitus superandus sit. Hoc si saperet Rolanus, viros doctos canum more non allatraret, ac dente Theonino arroderet.

Hermeticam doctrinam a Paracelso auctam, illustratam, & in lucem e tenebris productam inficiari, quid quæso aliud est, quam a pertis etiam cæcutire oculis, & cum ratione insanire velle? Libavianus hoc detegit triumphus. Pseudoparacelsiam omnino reprobamus, impostoriam illam, quæ sophistica metalla pro auro obtrudit, & ad fallendum incautos, se componit totam, quale hominum genus per fora vagatur publica, atq; etiam Principum tētat adire fores aulicas, maximorū promissorū ampullis: quorū turpissimam impudentiam & fingendi mentiendiq; libidinem effrenatam vtinam Principes viri coercerent: Sed in deliciis inter quosdam esse, & impune doctis illos maledicere, fatis iis, quæ rebus bonis tuinam minantur, annumerandum est.

Isti sunt, qui austeritatis Paracelsi pertæsi, argyropœciam & chryso-
pœciam, quam nunquam didicerunt, artem iactantes, discessionem
nimis repentinam fecerint: quorum miseriam ipse Paracelsus deflens
Tom. 2. defens. 6. meminit: *Carnifex, inquit, seruorum meorum viginti
& unum e vinis sustulit, Deus ipsos omnes inuet. Qui vero occummanere
possent, quos carnifex aufert? aut quid mea ipsis indignatio fecit? si ipsi indi-
gnationem carnificis euitassent, hæc demum vera ars futura fuisset. Quod si
serui alij quoq; eiusdem cum prioribus farina, qui tamen carnificem hæcenus
effugerunt, profugi, meam passim iracundiam decantant: quid id admodum
referat? Qui vero iracundus non sum, si seruus seruum non facit officium, sed
Dominum improbe affectat? Si suorum satagens commodorum, damnum
& ignominiam meam accurat, & de noxis datis insuper mihi insultat? Si
clam me apud agros criminando succedunt ipsi, & me inscio curam illorum,
mercede dimidia accepta, aggrediuntur, dicentes, se mea secreta omnia nosse.
Quæ ipsorum proteruita si mihi innotescat, qui non indignari debeam? Scelus
hoc in me commiserunt Doctores, Chirurghi, tonsores, discipuli, serui, pueri et-
iam: & tamen post hæc omnia ego agnus sum? Mirum, ne lupo se uerior fiam.
Interim mihi pediti migrandum est, cum isti caballis inequent. Hoc mihi
tamen solatio perpetuo est, quod mihi ipsi subinde ego similis maneam, cum ta-
men ipsi profugiant, & in facinoribus enormibus corripiantur. Et paulo post
in conclusione. Mihi dubium non est, quin si magistratus rerum harum
nosendarum studio flagraret, & malum idem perpeffus esset, propter chari-*

PRÆFATIO AD LECTOREM.

tatem proximi multo acriorem censuram instituturus sit; Sic rosæ etiam inter vepres nascuntur. Non est tamen laudabile, quod quilibet Alchymista. (inquit ille idem in manuali de lapide philosophorum) artem medicam exercere velit, cum tamen eius non sit gnarus. Debebat medium seu repagulum aliquod hic inueniri, quo talibus putatiuis medicis inhibitiō fieret. Ego enim istorum culpam non feram, nec eos pro discipulis agnoscam, cum non sectentur veritatem, sed habeo eos pro deceptoribus notis, & pigris, erroneis, qui veris discipulis bolum e faucibus eripiunt, & hominibus ex proposito nocent, & neque conscientiam neque artem magnificiunt, &c.

Hæc Paracellus, vt homo, ferre debuit, quæ mutare non potuit, cum ita decretum sit,

Quod mala mixta bonis, & bona mixta malis.

Hæc præfari volui, Candide LECTOR, ne dum Paracelsi terminis in hoc & aliis tractatulis meis vtor, cumque inter Medicinæ principes ob collata merita computo, ne agyrtarum & Pseudoparacelsitarum agere patrocinium habeat, quos potius exterminandos, & Gyaris censeo dignissimos: tum, vt cognoscas, in quosnam diffensus Medicinæ nostro seculo propugnatores sese præcipitent. Vale, & nostro conatui faue.

CAPVT I.

DE REPARATIONE FONTIS
IN MISNIÆ TRACTV, PROPE OP-
pidum *Obernzwainis* scatu-
rientis.

QVAM inæstimabilis ac immensa DEI o-
mnipotētis bonitas, erga nos clientes suos,
variis variorum morborum symptomatis,
Yliadi turbine agitados elueat, vel ex solo
isto fonte, in Misniæ tractu scaturiente, qui
annos abhinc circiter sexaginta inundatio-
ne tempestuosa, vel prætextu *his elegodolias* finitimis neglectui
fuit, hoc autem anno, ab incarnato Salvatore nostro IESV
Christo supra millesimum sexcente simo octauo, mense A-
prili, in communem ægrotantium salutem diuinitus repara-
to, percreberescit.

Solus æuiternus ille Medicinæ Monarcha a languores
nostros sanans, naturæ arcana, quibus membra nostra morbis
afflicta refocillantur, nos edocet; vt & hoc virtutis genere glo-
riam suæ bonitatis nobis declaret.

Decretis itaque temporibus, decretisque morborum ge-
neribus nouis, & suborientibus pœnis, excitauit certos, quos
elegit sibi homines, in quos bonitatem exfereret suam, vt nos
a multis non solum animæ, sed & corporis eriperet periculis.

A

Quid ni DEVS & nunc opera diuina, arcana, & lumen nature, in se, vel per somniū, simulacra, visiones, tam abiecta, vt videri possit, iudicra specie reuelari vult? Summus id ipsum de se testatur IEHOVAH: *Si quis, inquit, inter vos fuerit propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Nunquid talis seruus meus Moyses, qui domi meae fidelissimus est: ore enim ad os loquar ei.* Rex Nebuchdonoser, cum Areolos, Magos, maleficos & Chaldaeos strangulari omnes iussisset, eo quod somnium e memoria ipsi dilapsum, in mentem reuocare nequuerunt; DEVS Regis somnium Danieli in somno reuelauit; qui futura Regi & somnium indicans, Israelitas a laqueo liberauit.

Nunquid per somnium locutus est Dominus Abimelech? Nunquid Iacob angelos e caelo descendentes & ascendentes vidit? Nunquid angelus Domini in somnis apparuit Iosepho, vt fugeret cum infante in Aegyptum? Tribus Regibus ne reuerterentur ad Herodem? & Paulo visu nocturno?

Non antiquatum est adeo, Iuliani tempore Didymum Alexandrinum in somnio vidisse candidos equos, & in his equites, dicere, Narrate Didymo, hac hora Iulianū esse interfectum.

Nec solum DEVS hoc pacto mysteria, magnalia, salutem animi duntaxat concei nentia manifestauit; verum & naturæ arcana, quibus corpus sanum in alterum, proximum & quartum, &c. Iliastrum conseruetur, a morbis custodiatur atq; defendatur, aperit, largitur cui vult, vni plusquam alteri: Sic visum est ei bona & dona sua dispensare.

Ab hoc Trismegisto Theophrastus Paracelsus edoctus, sciuit, quicquid in rerum natura fuit scibile. Ea propter omniconatu quoslibet Medicos ad creatoris DEI omnipotētiam, eiusq; cognitionem adducere desudat, vt videre in & præfatione

tionem Paragrani, & in Epistola ad celeberrimum Ioachimum Vadianum. *Non enim, inquit, Caelum ex me fecit Medicum, sed DEVS: Caelum non facit Medicos. Medicina est ars, quæ ex DEO est, & non ex cælo, quam Deus ex diuina clementia omni religioni impertiuit.*

Huius bonitate Auerroes aquam rosaceam ophthalmiæ mederi fuit edoctus in somnis.

Eandem Dei clementiam mulier quædam honesta, Matthiæ Gottels relicta vidua, pagi cuiusdam ab hoc fonte dimidium milliare distantis, nomine *Rünheit* / prope Oppidulum *Zwanitz* / incola Sybilla *Gottels* dicta, sensit. Hæc 14 annos pessime se habuit, ac vlcere maligno & putrido vehementer est tentata, vt nulla recuperandæ salutis spes erat reliqua, a Medicis & Chirurgicis derelicta, omnipotentis Dei subsidium implorauit sedula.

Tandem, quo remedio pedis vlcus istud foedum sanari posset, per somnium est edocta: vt nempe montem, Ortum versus, scanderet, vbi fons quidam scaturiret in planicie paludiosa, inter duo nemora, quorum maius extendens se ad septentrionem, minus ad meridiem, cuius aqua si quoties laueret vlcus, & eandem identidem instillaret tepidam, sanaretur. Expergefacta somno, gratias egit DEO, ne utiquam addubitans, quid DEVS per id somnium sanitati consultum velit, continuo montem superauit, fontem & locum fontis industria sedula disquirens; sed non inueniendo defatigata non desistit, nec de DEI bonitate dubia, proxima oppida claudicando oberrat, seniores quærens & peruestigans, num prædicto in loco fontem exstitisse quondam, vel exstare hætenus meminerint.

Per varia, sed enim oppidula maximo diuagata cruciatu, fontem a nemine potuit expiscari. Virum tandem Pe-

trum Richterum centenarium omnibus exhausta viribus offendit, suos ipsi dolores, ærumnas & somnium narrans: qui

Haud equidem sine mente reor, sine numine Divum,

lassam ac fatigatam consolatur viduam, affirmans, constare sibi de loco, quo in honorem D. Annæ, Matris Beatissimæ Deiparæ virginis. Mariæ sacellum quondam constructum, sed iam hinc annis quadraginta collapsum & dirutum exstiterat: prope istud fontem scaturare quendam, cuius aquæ usu complures sanatos superiori fuisse seculo, quoad mens sua longissime præteriti spacium temporis respicere posset. Ploratu ac precibus ergo huius viduæ commotus, per angustam antehac a fœnifecis adaper- tam viam, mulierem ad locum istum, quem in somno vide- rat similem deduxit, & riuulum exiguum infra lapidem ma- gnum promanantem ostendit; suos illa pedes aqua lauat per cohobia: quo factò, diuina gratia, huiusq; fontis aquæ effica- cia, prorsus a diuturno morbo conuoluit.

Quocirca non immerito ad pristinam diuinitus restituta valetudinem, Omnipotentis Dei gratiam & bonitatem sibi præstitam, propalam celebrare, & quam pluribus commem- morare non erubuit. Vnde fama magna de huius fontis fa- lubritate, per viciniam & passim locorum diuulgata, maxi- mus ad eum hætenus, non tantum ex finitimis, sed remotis etiam locis, hominum, tam tenuis, quam summæ facultatis concursus factus est, & adhuc quotidie fit.

Multa insuper dolia huiusmodi aqua suppleuntur indies, & ob signata in remotas transfuehuntur ciuitates, vt vbiuis hæc saluberrima vnda, in vsum medicum recepta, vini pre- tio, venundetur.

Hoc factò fontem rursus in lucem reuocatum esse, vtriuf-
que

que sexus ciuitatum metallicarum incolę confirmant; quamuis ipsa vidua per somnium quicquam se vidisse modo deneget; sed amici cuiusdam commendatione pedes eadem aqua lauisse, & sanitatem consecutam esse perhibeat.

Vt sit, diuina singularis gratia non immerito hic decantanda est: siquidem certo liquet, hunc fontem non esse nouiter inuentū, sed multis superiorib⁹ retro seculis fuisse celebrē: quod affines nec negāt nec negare queunt proxime fontem Sacellum fuisse conditum in D. Annę, matris B. V. M. honorem, sed annis ab hinc sexaginta depopulatum corruisse, vt nisi fundamenti vestigia nunc vix appareant. Multę quandoquidem tegule, quas, dum ampliores fontis quærerent venas, ipse vidi, & extimam circa eundem amouerent terram, inuentę sunt: quę argumento sunt, templum fuisse a veteribus inibi exstructum, vt huius fontis beneficio sanatus, debitas ibidem Deo gratias persolueret.

CAPVT II.

De nomine huius fontis.

CV M primæui parentes nostri diuina DEI clementia repudiatis idolis, ad veram CHRISTI fidem conuersi, non amplius ex Philosophantium decretis, rebus quibuscunque fortuito inuentis, ex loci amœnitate, situ, vel virtutis efficacia, vel statura, &c. vt solitum erat, nomina indidere; sed si qua fortuna, vel in fodinis metallicis, vel in aquis, mari vel terris affulsit, in laudem Omnipotentis DEI, nomen præcipui cuiusdam Sancti, rebus illis nouiter repertis, vel DEO dicatis tradidere; vt iuxta Regis Dauidis exemplum, Creatorem suum in Sanctis colerent, eorum vestigiis in hærent, & ad posteros honore perpetuo transmitterent.

Hinc ciuitatum metallicarum incolæ saluberrimam hanc aquam a templo ibidem subiecto, & D. Annæ in omnes generationes semper benedictæ Deiparæ Virginis Mariæ matris deuoto, fontem D. Annæ nominarunt, ne ipsis vel ruri versantibus incarnati V E R B I progenitores vnquam e memoria exciderent; tum, ne ob augustum nomen istud, fontis huius aquæ vsus vilesceret.

Sed nescio qua temporis iniuria, omnia vere pulera & utilissima, non secus ac Israelitis manna in deserto in fastidium abiire: Ita factum est, vt Medicinæ ignari, cum nec sapore, nec odore, nec pondere a ceteris aquis hanc discrepare deprehenderent, eam vi naturali, sed ex concepta hominum imaginatione, cui superstitio in idolatria innixa erat, sanandi vim habere negauerint. Eam ob causam maximo Zelo, Sathanæ astum, sub virtute huius aquæ latere prædicabant. Ita populus ab aquæ huius vsu auersus, finitimis despiciatui haberi cœpit: quod multi ad huc ex auis & proauis se audiuisse testantur.

Erubescant igitur illi, qui nominis analogia & consonantia, Gentium morem æmulantes, S. Annæ Brunnen / den Thambrunnen appellare non inaudent. Verum cum nullæ ibidem abietes pullulascant, sed nemusculum pinis dumtaxat refertum sit, vacillat ista nominis notatio. Conualescentes D E I gratiam & bonitatem cognoscentes, recte quidem hunc Gratiam D E I vocant, incolarum vernacula, den Gnas denbrunnen. Quam nominis etymologiam, cum vnicuique quod suum est, reddi oporteat, si quis eam fastidiet, æternam maledictionem vix effugiet.

CAPVT III.

De fontis S. Annae situ.

DEVM & naturam nihil quicquam frustra tentare, moliri & agere, huius ex fontis situ cum primis innotescit. Cum enim recte, suffragante philosopho, *omne bonum sit sui maxime diffusiuum*; non absq; consilio, non temere, in eo loco produxit hunc fontem natura, quo pluribus suam posset diffundere virtutem: cum non vnā & alteram ciuitatē, sed plures æquali ferme distantia in gyrum & circulum deplantatas respiciat, etsi ultra Yliadum assurgat, omnes irroret.

Scaturit namque ultra Muldam Schnebergensem in prato quodam versus Eurum aperto, & ventis peruiō; vtrinque ad Aquilonem nemore maiusculo, ad Austrum vero minusculo defenditur.

Huius ergo fontis, tanta potentia medica celebris, perlustraturus situm, constituat eundem loci centrum; & ad Orientē vultum directurus, Annæmontium, ex cuius profundissimis & abstrusis vndique versum cauernis, pretiosa varii generis effodiuntur metalla, intuebitur. Si ad Meridiem coniciet oculos, caput suum non ita procul e montibus exferit *Grünenhan*. Si se vertat ad occasum, suis turribus eminentissimum cacumen candidum, velut inter nubila condit, Niue-
montium. Si demum ad septentrionem spectabit, non tantum hominum artificii, sed præruptis, vndiq; natura montibus conspiciendum resplendet Stolbergense oppidum. Per quatuor prædictas ciuitates, veluti per quatuor cœli plagas Titan, gressum suum moturo, inter Ortum & Meridiem, hoc est, inter Annæmontium & *Grünenhan* / offerent se, tāquā in Zodiaco signa, *Helmersdorff* / *Elderlein* / *Schwarzbach* / *Raschaw* / *Schwarzenberg*. Ad Occasum a Meridie,

*Holla.**Ambr.**AV**Stn*

hoc est, ad Niemötium a Grünenhan digresso, Bernbach/
die Ar/transeunda sunt. Inde a Stollberg/vsq; permeabis vi-
cos, die Schlein / Alberodt / Lesniz / Lenkerodt / Harten-
stein / Peuta / Aßalter / Gabelenz. Spatium deniq; a Septen-
trione ad Ortum, Stollberg versus Annæmontium, circuli
huius caput, confecturus iter pagos Chemniz & Geier inter-
positos habebit. Quæ singulæ ciuitates a se mutuis dimidio, a
fonte vero sesquimillari, sicut oppidula Rünhert / Zwciniz &
Aßalter ab eodem, dimidium circiter milliare distant.

Quibusdam igitur lapidibus quadratis interceptus fons,
exigüe in cuniculo, directæ in altum via, digitali crassitie in
Triual profiliebat: summa vero hominum frequētia aduen-
tante, & hauriendo, vt plurimum fit, interturbatis aquis, pos-
sessor illius, in prædicto pago Zwciniz colonus, Nicolaus
Grauer nomine, vt maiore exuberaret aquæ copia, plures
fodiendo perquisiuit venas, & in nouam formam, cuius lon-
gitudō in tres cum dimidio, latitudo in trinos, & profunditas
in binos se extenderet cubitos, tignis ligneis conclusit, ac do-
munculam, vt qui vectigal ab aduenis exigeret, a tempestate
se tueretur, super ædificauit.

Cur autem diuino nutu tot ciuitates, tot oppida in circu-
lum sint constituta, in quorum medio, velut centro, positus
hic fons ebulliat scaturiatque scire satagas; nulla certe ratio
est; vt vel hac saltem occasione erudiamur, quæ DEVS

& natura in omnium vtilitatem produxit,

non vnus aut alter ad priua-

tum sibi vendicet

vsu.

CAPVT

*An fontium aqua ex imbrium pluuiarumque collectione
profluat.*

ARbitrati sunt prisca Philosophi intra terram quasdam esse cavitates & alueos, quibus imbres excipiantur, atq; ex iis fontes & fluuios dimanare, eosq; perennes esse, quorum aqua ob alueorum capacitatem ad hyemem vsq; futuram sufficiat, nec exarescat, antequam denuo pluat: eos siccare, quorum aluei minores existant, ita vt ob aquæ paucitatem ad sequentem hyemem scaturire nequeant. Eapropter brumali tempore vberiores amplioresq; fontes esse ac fluuios autumant. Sed falso: cum externa duntaxat appositione hoc pacto sumant incrementum: nobis autem sermo sit de productione aquarum, quoad esse, seu de ortu & generatione, non autem de augmento vel aquarum abundantia. Si enim aquæ addatur aqua, aquam augeri dicimus, sed non generari, vel ab ortu produci.

Nec ideo pauca visuntur flumina, vbi rari sunt imbres, vt in Æthiopiæ solitudinibus, & in Africa, aliisque in locis, quæ Solis ardore torrentur. Terramq; cum sitibunda valde sit, antequam in extremam superficiem aquas refundat, auiditatem sitimque propriam restinguat, tum quoq; Sol, qui iis in locis feruentior, antequam erumpant, absorbet. Et hæc causa est, cur in calidis regionibus pauciores sint aquarum scaturigines, & cur eadem aliis etiam in locis per æstum minuuntur, aut omnino deficient. Non enim imbres, fontium & fluminum origines generant, cum montes quidam, nullo terræ corio tecti, ac nuda solummodo habentes saxa, perennem magnamq; aquarum vim ex se proferant, quæ ex imbribus collecta esse non potest: nec solida bibunt eam saxa, nec imbres

B

multum in terram descendunt, cum tamē per ducentorū aut trecentorū pedum spatia in profundū perfodientes, vberri-
mas aquarū venas inuenerint eo loci, quo pluuiatilis nō pene-
trat humor; nec ulla pluuiā tam copiosa reperta est, quæ ter-
ram ultra decem pedes madefaciat; sed pars terræ superior
vel omnem humorem absorbet, arida vel exsaturata nullum
excipit, vel per torrentes riuos in amnes diffundit, vnde qui-
dem augentur, sed non producantur.

CAPVT V.

*An fontium aqua ex aere intra terram incluso,
& vaporibus generetur.*

CVM ceteris pseudophilosophis æque hallucinatus est
Aristoteles, aquam fontanam & fluuiālem intra terræ si-
nus ex aere & vaporibus in aquam solutis gigni: cum,
istiusmodi corpora, ipsorum calorem loci frigiditate expu-
gnante, addensari & concreescere, ac demum ad aquæ gene-
rationem disponi, necessum sit.

Verum demus Aristoteli, quod terra multum ac rem intus
contineat; ne utquam tamen hæc aeris in aquam conuersio,
fontium ac fluminum origo prima est.

Nam mutua elementorum commutatio, elementi non
est productio, sed solummodo qualitatum conuersio. Non
enim terra aerem procreat, nec aerem ignis; pari ratione nec
aer aquam: cum aqua namque proprium, & a ceteris ele-
mentum distinctum constituat, ab aliis minime producitur.

At elementa inter se inuicem qualitatum permutatione
cōmutari, recte quidem Aristoteles; nec nos ei refragamur,
quin non ex vaporibus ascendētibz colligatur aqua con-
gregeturque.

Cetero

Cæterum hanc aquarum collectionem, non esse generationem vel earundem productionem, aduertere nolunt. Nam vapor ab aqua substantialiter non discrepat, imo nec qualitatibus pugnat; sed solum quantitate ac partium coherentia, aliud sensuum iudicio esse ducitur: quod satis aperte in succorum destillationibus cernere licet, ubi non noua aquæ generatio, sed depuratio duntaxat suboritur. Calor namque cucurbitæ subiectus, succi inclusi vel humidi corporis partes subtiliores (quæ sensuum iudicio æmulatur aerem, & si humidæ sint, vaporis; si siccæ, exhalationis nomine insigniuntur,) in altum propellit, quæ alembicum attingentes, & exitum nullum inuenientes, congregantur, & rursus coniunguntur. Haud secus ut punctum puncto identidem additum lineam constituit; sic & vapor congregatus & collectus visibilem aquæ formam instaurat. Hæc autem aquarum collectio, generatio vel productio non est; cum vapor nihil sit aliud, quam aqua discreta.

Quocirca delirare eos palam est, qui tantum aquæ ex vaporibus & aere in terræ sinu quotidie generari, ut ad tam copiosum fontanæ & fluuiialis aquæ defluxum, & ad tot scaturiginis opplendas sufficiat, arbitrantur. Siccine perennis & continuus aquarum decursus ex fortuita vaporum concretionem? Mirum si omnino imparis caloris sint vires in progignendis vaporibus æquales.

CAPVT VI.

An fontium aqua ex mari ducat originem?

NON desunt, qui perennium fontium fluviorumq; originem ex mari per circuitum deriuari volunt, non attendentes mare salsum esse; nemo autem nisi plane stultus crederet aquam, dum per terræ meatus & anfractus remearet,

ad fontium principia salcedinem suam deponere; quin imo cum tot se lacunis & specubus inferet, facile prauos odores & foetidissimas exhalationes secū traheret, vt in sulphureis istis acidulis videre est; tū vel maxime, cum nullus ibi Archæus, qui hæc secernat; tum quoque, cum mare humilior, si non omni terra, saltem montibus fuerit. At quia ex altissimis montibus maxima decurrunt flumina, ridiculum certo est, hic vim quandam trahentem fingere, fontanam & fluuiale attrahi sursum vi cœlestium corporum, communis boni gratia: quomodo huiusmodi aquæ motus, cum contra priuatam propriæ formæ inclinationem sit, non est violentus?

Quis nescit, quæ vi corporum cœlestium mouentur, ad eorum motum ea cieri?

Fontes ergo non essent perennes, sed mox fluerent, mox cessarent, nisi forsā & sæpius isto motu violento altius raperentur aquæ, quam in terram defluerent.

Non igitur ex mari suam fontes ducunt originem.

CAPVT VII.

Quænam sit vera fontium origo.

Postquam DEVS ter opt. max. solo nutu tria prima corpora e Mysterio magno creauit, tertia horum expolitionis die, vnum in locum aquas seiunxit, easque terræ cauernis inclusit, quibus ex ipso elemento plurimi fontes, plurimi diuersis in locis amnes ad diuinum imperium promanarunt. Hinc inter cetera, quibus architectandis diuina tunc occupata fuisse dicitur sapientia, numerantur fontes, Prouerb. 8. cap.

cap. quando preparabat cœlos, aëram; quando firmabat æthera sursum, & liberabat fontes aquarum.

Elementum ergo aquæ est ipsum semen, ex Yle in fabrica reconditum, ex qua primum flumina & fontes scaturientes per terræ planitiem, in mare congregantur, ibiq; Yliado terminantur & consumuntur.

Elementum hoc ab aqua discrepat, quod hoc in fabrica, nempe in centro quasi terræ, instar materiæ confusæ seu feminis delitescat! unde haud secus ut ex semine minimo ingens excrescit arbor; sic & aqua ex eo ad Yliadum, hoc est, ad aëris & terræ elementum procedit, eo si peruenerit, Yliadum terminat & ad mare currit, ubi putrefactioni subiacet, semetipsam consumens.

Hoc igitur discriminis est, quod elementum aquæ sit veluti causa productiua, aqua vero sit effectus. Elemento siquidem materialiter omnes aquæ fructus insunt, quos Archæus separat, ac in suum Nideon ordinat ad terræ Yliadum, non tantum aquam ab aqua, ut salis a dulci, austeram ab amara; verum etiam metalla a marcasitis, & ab his cachimia, quod solius Archæi opus est; cuius elementi generum primum & maximum commune, est aqua dulcis, & est cremor Mercurii simplex nulla alia commixtione implicatus, sed sola humiditate & frigiditate innata pollens, quem perpetuo Mercurius pneumosus permeat, ut proprio nunquam claudatur termino. Hinc nunquam idem flumen pernatare bis licet: semper enim & assiduo noua ac noua prolabitur, donec in Yliado persistat, & rursus putredine consumatur.

Quamobrem ex hoc elemento, quod in fabrica, velut in centro terræ, post marium congregationem permanfit, quatuor flumina in paradyso iam tunc manarunt amne, ducta origine ex abyfso. Esse autem abyfsum infinitam inexhaustam

generandi potentiam, in Æromantia nostra dilucidauimus.

Pari ergo ratione non solum hi; sed & alii quoq; fluuii ac fontes diuersis in locis profluebāt, vt eorum decursus terram irrigent & fœcudent, animantibus potum suggerant, pabula educant, aeremque reddant salubriorem: quas commoditates & emolumenta singularis illa tanti artificis cura & liberalitas, in prima rerum molitione, haudquaquam præterire debuit. Sicut enim lignum Aloes ad coquendum ligno fagino plus minime præstat; ita vicissim aqua seu Mercurialis cremor ad potandum vino, & ad edendum caro bubula, phasianorum carne inferior non est. Quid enim id est, quod homo describit carbunculum, Rubinum, Topaziumue, & transfilit crySTALLUM, quæ virtute omnes illos superat, velut & lapis molaris? Despectiores ita manent lapides illi, qui viribus insignibus dotatae sunt. Sic & vinum aqua celebrius est apud scriptores; cum tamen ex aqua vinum generetur, & aqua plus omni vino conferat ob virtutes præstantiores, in duos vsus destinatas, in conseruationem scilicet seu nutritionem corporis, & in eiusdem medicationem. Hinc aqua alia est nutritiua, alia medicata, & vtriusq; varia ac diuersa genera.

CAPVT IIX.

Quot sint aquarum medicatarum genera?

Quamuis aquæ medicatæ seu minerales ab omni æuo ratam naturæ originem habeant: quod non solum de marina aqua; verū & de multorū fontium scaturigine, quorum aqua nulla proprietate immutata, in hunc vsq; diem eadem profluit, verificatur. Omnes tamē & completos aquarū fructus, ne noster quidem haecenus vidit Iliaster. Vnde nouis aquis exortis, noua quoque proprietates simul oritur, quamuis
pro-

proprietates omnes nobis & animalibus cæteris conducibiles aquæ concreatæ sint. Nam falsedo aquæ marinæ ita conuenit, vt eam ab ortu mundi innatam esse dicamus.

Quod si iuxta mentem Aristotelis terrestres exhalationes mari falsedinem impertiant, cur non ob eandem caussam aquæ pluuiæ, stagna, lacus, paludes, atq; id genus aquæ falsedinem combibunt? cur putei defossi ad littora destituuntur ea? itane aqua per terram defluens, decolata per illam a falsugine depuratur! siccine fontes in ipso maris imo, & magni maris tractus huius immunes, vt ea non contrahi vel pemisceri possint? Tantane vel pluuiis vel ventis inuehitur exhalatio, vt perennem illam falsedinem mari impertiat, vel terra e maris fundo eam eructet, vt nunquam deficiat?

Exspuent illam fortassis Poetarum Styx, Acheron, Lethe, Cocytus, Phlegethon. Fingere quidem licet terram eo loci ad generandam huiusmodi materiam optime dispositam esse, vt semper, quod ab aqua consumtum est possit restaurari: At continuus ille maris motus recrementa ad littora cum diffundat, qui non dissiparet illa?

Non minus ergo aqua falsa & medicata ex Yle ad Yliadum prorumpit, haud aliter vt aqua dulcis: Vtriusque enim eadem est ratio, eadem est necessitas, eadem utilitas, eadem separatione, in eodem separationis ceterorum elementorum puncto facta est, diei vnus penso & sequestrationis motu. Adeoq; ista ratione res quælibet in aqua degens, in puncto momentoq; simul & vna per separationem creata & perfecta est. Perfecta tamen separatio elementi aquæ plane nondum facta est. Magna enim messe maturescente seu appetente, noua quotannis crescentia in elemento aquæ suboriri possunt; ita & noui fontes quotidie promanant, quorum aqua varias induit ac contrahit proprietates fructuum ipsius aquæ, quos

secum trahit vel resoluit, & sibi associat, vt nihilominus appareat homogœna.

Quæ cum DEVS & natura hoc pacto producant, frustra Theophrastum inconstantia, aut scepticæ Socraticæque incertitudinis insimulant Misochymici, quod aliquando mineralibus aquis tribuat propriam primæuamq; a mundi origine naturam: & alibi minerales nasci ex alumine, sale, &c. in sua vena immatura vel mixta doceat. Siquidem multis, imò quasi infinitis modis aqua dulcis in mineralem seu medicatam aquam transmutari potest; cum hæc doctrina nullam inuoluat contradictionem.

Quis naturæ fines cohibere, & terminos præscribere potis est? An ideo quia in primordiis productus est ignis, e silice non est eliciendus? Ita sane non repugnat, medicatas ab initio fuisse productas aquas, & nunc quasdam per mineralium resolutiones vel commistiones in animantium utilitatem scaturire.

Quot ergo sunt aquarum fructus, tot sunt & esse possunt mineralium aquarum genera: Hinc immensæ aquarum medicatarum species, quæ nec vlla ingenii acie comprehendi possunt, Theophrastus ad quatuor omnes genera reduxit.

Primum genus oritur ex metallis, quod in varia rursus genera secernitur ex permixtione eorum, secundum pondus & numerum, & ætatem, & maturitatem & accidentia alia: idem de ceteris intelligendum est.

Alterum est lapidum & gemmarum: quot enim species sunt gemmarum, tot noui aquarum ortus.

Aliud quoque genus est vitriolorum, aluminum, salium.

Aliud marcasitarum, sulphurum & siue ante cõsistentiam ea consideres, vel in coagulatione, perfectaq; forma, siue resolutione & extractione.

Quicquid hic Misochymici obganniant, liquido constat, nullum lapidem, nullum metallum, nullam mineram esse, quæ per naturam & artificium non possit in aquam reduci ex conditione propria, etiam extra suam arcam: quanto ergo magis & citius id fiet intra arcam? Nihil enim homo in rerum dissolutione præstare potest, quod non similiter sciat ac queat ipsa natura: quin immo, quæ ars præstat, eadem natura ipsa in aliis multo operosius & dexterius conficit, ut naturæ ars tua arte splendidior in omnibus & luculentior eminent.

Sic multa mineralia perfectæ generationis pereunt, quæ ab hominibus non effossa, æque diutius iacent, & in aquas mutantur; sic æque etiam alumina, multa vitriola in aquam vertuntur, quæ nunquam inveniuntur aut effodiuntur: rediguntur enim in nihilum, hoc est, in id, ex quo sunt orta: ex aqua enim ut prodierunt; sic in aquam redeunt. Ita aqua ex lapidibus resoluta subtilis est substantiæ, lignorum poros penetrat: & sese rursus coagulat, ut lignum pro saxo cognoscatur. Pari ratione ex pisibus & fabis fiunt lapides, & si quæ alia sunt, quæ aqua illa corrumpit: Eiusmodi enim aquæ ex se lapides sunt. Quoduis enim lignum, aut faba, &c. plusquam ex dimidio inanis est. Sic quicquid inane est, id lapidea ista natura completur, & suo tempore coagulatur.

Horum fontium ortus æque ut aliorum perennis est. Eorum namque semen ex Yle non deficit, sed humiditate adueniente præpeditum, in fructum non abit: Vnde libere profluunt, & non, ut Misochymici cõtendunt, immensam vim in conceptaculis, spatiosæ vastæ collectam esse necessum est; ut hi fluctus multum tempus sufficiant. Non aliter enim, ut ex minimo semine cupressi ingens arbor crescit, & se in aerem longe lateque diffundit; ita ex minimo elemento aquæ intra ter-

C

ram, metallica vena ducit originem, & ad Yliadum crescit, ac sese resoluit vel cogulat ad naturæ placitum: quæ eam ob causam neutiquam suo conatu, ceu falso putant Misochymici, frustratur, nec imperfectos abortus in lucem emittit, cum semper aquam generet: lapides enim, metalla, sales, gemmæ, nihil nisi meræ sunt aquæ.

Tot ergo cum sint fontium genera, quis exactam medicatarum seu mineralium aquarum scientiam promittere ausus fuerit: fatis erit, si matricum mineralium naturam, & quæ in illis fata proueniant, cognoscamus.

Medicatas igitur aquas in Thermas & acidulas dispartimur: quamuis de istis in specie differere nostri non sit propositi; ea duntaxat referre instituimus, quæ ad inuestigandam noui fontis, Gratia DE I dicti, naturam, proprietatem & operationes facere videbuntur.

CAPVT IX.

Cur fontium quorundam aqua profluat calida?

Quamuis aqua suapte natura frigida sit: multis tamen locis per occultos meatus calida, alibi tepida, alibi feruida promanat & scaturit; quedam adeo calent ac efferuescunt, vt iniecta animantia reddant glabra. ex quo genere est Carolina, Wisbadeniam, Sultzbergiam, Piperinam, &c.

Hasce aquas terræ sinu conditas calefieri, Misochymici focum æternum & Vulcaniam Æthnæam, ignibus actualibus perpetuam substerni cõfirmant. Multas gradu differentes thermas, pro corporis flagrantis vicinitate vel distantia, vel mora, vel celeri tardoue progressu scaturire, dum aquæ per æstuarium feruntur, aut in via flammis æstuiq; iunguntur, aut iuxta supraue per canales tam diu currunt, vt calefieri possint,

sint, non est, quod quis dubitet. Constat namq; terras, in quibus ii defluxus visuntur, abundare ignis fomite, ceu sulphure, bitumine, naphtha, halinitro, &c. & interius æstuarere aut inardescere. Vnde & aliquibus in locis, aquas calidas eructantibus, tali materia exhausta, thermarum aquæ refrixerunt. Si quidem bitumen & sulphur olent, eorumq; vires habent.

Incalescunt ergo aquæ per stufas, vt videre est citca Æthnam, Veluuium, Ænarias, &c. vbi cum aqua etiam halitus ignei, & flammæ prodeunt; æstuararia ergo subsunt.

Hæc quamuis ita eueniant, non tamen repugnat, licet id sibi Mischymici non possint imaginari, Thermas quasdam ex permistione duarum cataractarum in Yliado primum incalescere: Balneæ enim reperiuntur plurimæ, quas si vlnarum aliquot profunditate suffodias, destrui & corrumpi visurus sis. Quod ideo fit, quia cataractæ corruunt: Inueniuntur enim duæ aquæ frigida, quæ dum permiscentur, primum incalescunt.

Quando namq; Archæus gluten separat, vt in sua operatione & forma, salium instar, consistat; tunc si liquor in Yliadum transit, & communem aquam acetositatis attingit, simul subsistere nequeunt, citra corruptionem vtriusque naturæ: cuius hæc est conditio, vt oporteat mixturam illam ebullire, sicut ebullit calx admista aqua; aut fortius, vt sulphur & magnes; aut adhuc fortitius, vt aqua fortis & tartarum: quin & repentina aqua fortis, in qua ferrum solutum, & olei tartari mixtura fulgurat, & flammæ eiicit. Quando ergo aquæ, huiusmodi spiritibus refertæ conueniunt, vaporem & feruorem cieunt, pro vt copiosi & fortes sunt, efferuescuntque vsque ad Yliadum. Tale quid in artificum Vulcania dum palam ipsis ostenditur euenire, negare non possunt Mischymici: Sed idem in naturæ officina contingere negant; eam

duntaxat ob causam, quod fluxus ille perennis esse non possit. Id ut ignaris persuadeant, in Theophrastum egregie comminiscuntur, eiusmodi cataractas alluue calcis, Salis, aluminis, &c. tales sibi adsciscere spiritus; qui sane, si ita constituerentur, cito aqua absorberentur: unde eiusmodi Thermæ subito evanescerent, nec ad multum temporis durarent. Hoc Misochymicorum commentum & purum mendacium, unicuique effutire facile, sed probare difficile est. Nunquam enim Paracelsus hasce cataractas attritu calcis, salis, aluminis, calcanthi, &c. oriri docuit; sed aqua hæc non minus quam alia ex Yle spirituosa & acetosa, diuersis ex venis promanat: quæ dum fortuito sese offendunt, ex ipso congressu efferuescunt, & id, quod illis ante compositionem seu coniunctionem & unionem non inerat, consequuntur. Friuola siquidem est Misochymicorum assertio: Quod nulli parti ante compositionem inerat, id composito inesse non potest. Quasi vero non possit corpus graue aut leue esse, quanquam nec materia nec forma (ne dissimiles suis labris lactucas, insuetumque naribus suis amaracinum admoueant) cum solitarium utrumque fingant, & res ex iis componi asseuerent, sint eiusmodi. Nonne gallæ cum vitriolo producunt atramentum, cum neutrum nigrum fit: Sic etiam Sal armoniacum & vrina colorem nigrum causant cum tamē ambo sint alba. Aqua vitrioli cum Sale armoniaco destillata, moschi refert odorem, quorum tamen similem per se neutrum habet; Ita & duæ diuersæ cataractæ commixtione & unione efferuescunt, quamuis ambæ frigidæ. Quæ cum virtutes suas & immixtos spiritus ex resolutione calcis, salis, &c. non trahant, sed ex Yle tales scaturiant, nihil obstat, quin eorum fluxus non sint perennes. Nihil ergo præter mendacia Misochymici commentantur.

CAPVT

CAPVT X.

Cur fontium quorundam aqua scaturiat acida?

PLurimi in Germania fontes acidi profiliunt; quales sunt Vberlingensis in Vlmensium ditione prope Geislingam: Niderauensis prope Rotenburgum ad Neccarum: Deina- chensis in Hercinia sylua, passibus mille distans ab oppido Kalb: Kissingensis in Franconia: Langenswalbacensis prope Moguntiam: Egranus in Sudetibus, &c. Harum aquarum scaturigo ex metallorum, lapidum pretiosorum, salium & marcalitarum resolutione profluit.

De quibus scitu necessarium est, quem gustum quoduis metallū præbeat. Aurum & plumbum, dulcedinem: cuprum ferrumq; aciditatem: stannum & argentum medium quid redolent: alumen aquis solutum eas facit acidas cum adstri- ctione: Vitriolum solutū est adeo acidum, vt stuporem den- tibus maximum inferat: ab hoc parū distat sulphuris spiritus per campanam factus. Hæc & similia, siue antequam coagu- lentur, siue posteaquā tempestatum vi resoluuntur; vel dum æstu torrentur, vel comburuntur, spiritus acidus mittunt, & acidulas efficiunt, quarum scaturigo recta sursum in Triual (vt ipsius Monarchæ verbis vtar) ascendit; aqua vero dulcis propter leuitatem & subtilitatem congenitam a suo Triual in latere excidit.

Salis porro multa genera terræ plena, & multis coloribus distincta, humiditate resoluuntur, & in aquam transmutan- tur, quæ si ad Yliadum peruenit, persæpe se coagulat: Vnde iuxta acidulas varii coloris lapides reperiuntur, quæ aquæ compositionem arguunt.

Hinc varii fontes, varia natura præditi.

Aliorum aqua vel carnes, vel pisa non coquit; propter alu- men adeo crudum, vt si in aquam cum vitriolo ponatur, nihil.

probe elixari, & ne dum saccharum liquari sinat.

Alia aqua non soluunt sal.

Alia ferrum corrodunt, & in cuprum mutant.

Perniciales sunt, quae mineras habent; Cadmia venenosa, arsenici, chryso colla, gypsi multi, auripigmenti, sandaraca, nimii sorios, misyos, melantheria, copiosi sulphuris, aluminis, calcis, &c.

Gypsi aqua pota strumas pariunt: quamuis Mercurialis halitus & aquas hydrargyro infectas gutturosum quid procreare, multi arbitrentur.

Alia strumas aufert, ut aqua Zaharovicensis in Moravia, constans calcantho, bitumine & sale.

Alia cutem & vngues detrahunt, vellera pecudum mutant.

Quaedam purgant, ut falsa, nitrosa, vitriolata, &c.

Quaedam adstringunt, ut ferrata, aluminosa, &c.

Quaedam vinosa ructus mustecos gignunt.

Alia, ut Swalbaccensis, vini nauseam creant.

Alia halitu copiosiore strangulant aut lipothymiam inducunt.

Venenis resistunt, quae aurum continent, Cyanum, Smaragdum, pyropum, aliosq; lapides pretiosos: item quae Armeniae bolum, ebur fossile, succinum, petroleum, & id genus alia commista retinent.

Catarrhis medentur magnes, haematites, ophites, argentum, alabastrum, &c.

Acida, vitriolata & falsa appetitum conciliant ventriculo.

Thermae sulphureae ad crura oedematosa multum conducunt.

Aqua ferreata, aluminosa, gingivas & dentes firmant.

Ex

Ex calcinatis resolutæ, insipidæ sunt, non facile corrumpuntur, oculorum nubeculas, hebetudines & glaucomata tollunt, arthriticis, chiragricis ac podagricis conferunt, dolores demulcent, & membra roborant.

Sunt porro aquæ, quæ impinguent, omnibusque visceribus bene conducunt. Certum namque est, salem mediocrem & nitrum pingues reddere, & non tantum lætificare pascua, sed & bestias hominesque adipum luxuria augere.

In Volaterrano fons est nitrosus, qui deterfa visciditate, steriles facit fœcundas.

Aqua Auerni lacus in Campania prope Baias adeo noxia est, ut transuolantes aues interimat.

In lacu Auerno folia subsident.

Lacus Alcyonum apud Lernam, omnia ad imum magna vi attrahit.

In lacu Siciliae Agrigentino nihil mergitur, omnia fluitant.

In Salentino, iuxta oppidum Mandunam lacus ad margines plenus: aquis haustis neque imminuitur, neque infusis adaugetur.

In Troglodytis lacus est, qui ter in die fit amarus falsusque, ac denuo dulcis; totiesque noctu.

Alius in India, qui sub lucem tepentibus aquis manat: meridie frigidus est: vesperi calet; media nocte æstuat: hinc deferuescere incipit, & sub diei exortum rursus tepidior fit: sic alternis vicibus nunc calorem subit, nunc frigus, mira vicissitudine.

Nusquam natura plura, quam in aquis, fontium præsertim ac fluminum, miracula detegit; quæ singula persequi, non est instituti præsentis.

*Quibus mediis in aquarum medicatarum cognitionem
deueniamus.*

Medicatarum aquarum naturam inuestigaturo, contem-
planda sunt in primis, quæ foris circa fontem visuntur, si-
ue extrinsecus ipsum ambient: Deinde aquam ipsam ad sen-
suum examē reuocare separationis opera, quam Chymia so-
la suppeditat.

Inter externa primo omnium cœli constitutio cōsideran-
da est. Nec pseudomedici inficias ire possunt, quin astra ma-
nifestum in elementarem regionem ius habeant, aquas motu
suo cieant: Luna, Syrius, Pleiades, Orion, aliorumque fide-
rum ortus, accessus & recessus, maxime in trigono aqueo
cataclysmos subterraneos, & immensam aquarum vim euo-
mant.

Testatur hoc Cyane fons, quam cum Luna crescere ac di-
minui fatentur vnanimiter omnes.

Quod si motu cœlum tantum suo valeat, vt ipsi fontes ob-
temperent, & ad eum sese accommodent: procul dubio id-
ipsum etiam alias vires & proprietates stellarum fonti oppo-
sitarum ingenerabit. Omnem namq; e cœlo virtutem deri-
uari, Aristoteles non diffitetur: *homo, inquit, & cœlum gene-
rant hominem.*

Aer loci, in quo mineralis aqua iudicio præsentis commissa,
quæq; in illo tractu comprehenditur, si est vapidus, nebulosus,
pluuius, absq; dubio aquam proxime ambientem, simili qua-
litate contaminabit.

Quocirca sedulo aduertendum est, an illius generalis tra-
ctus aer incommodet valetudini, an certorum locorum, vel-
uti pagorum, piscinarum, cellarum, hiatuum terre, specuum,
puteo-

puteorum, officinarum metallicarum, vapor & exhalatio aerem & fontem contaminent, an e profundo in lucem per vim propellatur, vel procūl veniat, e monte scaturiat, vel in valle profiliat.

An terra sit solida, concaua, rara vel spissa, nuda vel arboribus stirpibusve vestita, sterilis vel fructuosa, humida vel sicca, culta vel inculta, habitata vel deserta, pinguis, sulphurea, bituminosa, tenax, &c. vel aluminosa, falsa, marmorea, glareosa, arenosa, &c.

An rores dissipentur, niues facilius liquecant, gramina & arborum folia frequentius madeant, iustam arbores proceritatem consequantur, nigrescant, putrescant, cariem sentiant, fungos, plantasq; concipiant & foueant, aspergines metallicas contrahant, breuiq; inarescant, & exsiccae sint.

An in speluncis & lustris magnæ glirium, mellum, serpentum phalanges latitent, vespertiones, noctuæ, & id genus alia volucres lucifugæ in iisdem nidificent; ex quorum omnium fimetis nitrosæ calcantoseque suborientur concreciones.

Quæ fonti porro adherent vel adiacent, negligentia prætereunda non sunt, vt, lapides, lutum, glareæ, spumæ, &c. an fortuita sint, vel aliunde illata, an vero ad fontis generationem concurrerint.

Lapides in iis reperti soluantur, calcinentur, & permutacionis gradus diligenter examinentur.

Pingua quæ nonnullis innatât, bitumen & sulphur produnt, Spumam albam, nigram, rubeam, citrinam, &c.

Cineres, calces, bitumen, sulphur &c. pariunt.

Si puteorum latera musco, nigra, glauca, viridive aspergine obducantur, imbecillis iudicatur vis mineralis: fortis enim aqua mineralis eiusmodi putredines auertit, &

D

eorum loco parietes lapidescunt salium concretionibus:

Fluuii præterlabentes ortu vel confluxu non raro quid communicant.

Animalia fontis quoque salubritatem adaperiunt. Obseruandum igitur est, an pecora fugiant aquam vel bibant, pisces emoriantur necne, homines eam potitantes an male habiti & decolores appareant, an endemio seu patrio cuidam morbo sint obnoxii finitimi. Hæc externam fontis naturam reuelant.

Interna vero anatomia ipsius aque luculentiorum atq; certiorum parit cognitionem, quam sola Chymia recludit, cuius opera & artificis industria mixta corpora in suas partes membraue diffiduntur; quod variis quidem modis ab ipsis fieri potest, dum vel leni primum calore, præmissa putrefactione, spiritus euocant: Mercurialem postmodum liquorem maiori ignis vehementia extrahunt, corpus in fundo cucurbitæ siccum calcinant, reuerberant, resoluunt, purificant, sublimant, coagulant: in singulis vero solutionibus & elaborationibus exquisite colores, odores, sapores ruminant, vt ex quo resoluti metalli, lapidis vel salis, vel eachimiæ genere sit, cognoscant.

Oportet vero indagatorem metallorum ac fossilium omnium esse gnarum, vt eorum transmutationes cognoscat: cuiusmodi namque examen, igne potissimum intensiore institutum, varias alterationes introduxit, quæ nonnunquam experites fallunt.

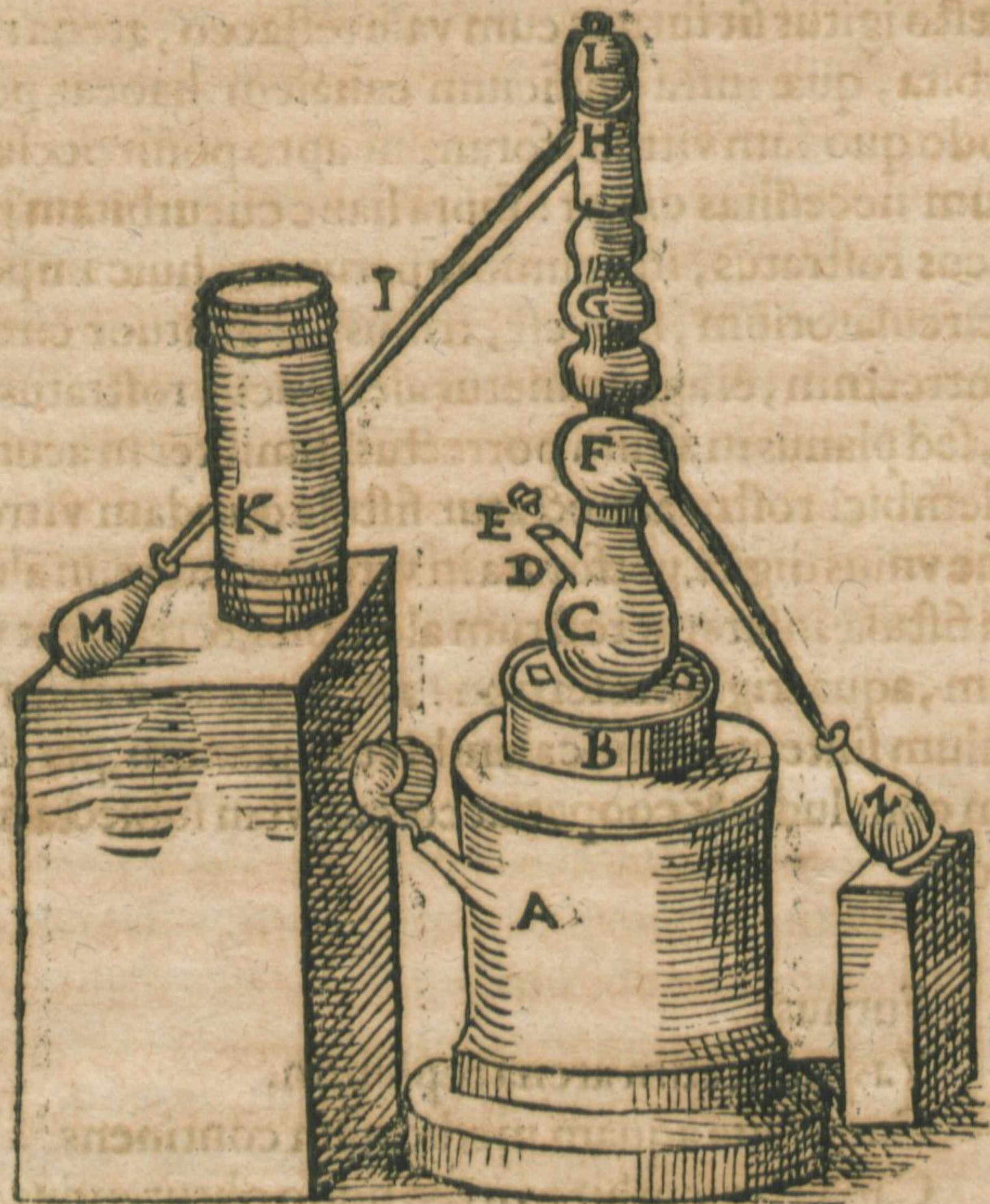
Non minus idoneis ipsum instrumentis instructum esse necessum est, vt varias vno simul momento operationes perficiat, & in maiori quantitate probationem instituere possit. Huic rei subiectum vasculum iudicamus aptissimum, in quo magna aquæ quantitas irreferatis instrumentis fissuris in tua potest resolui principia.

Præsto

Præsto igitur sit furnus cum vase testaceo, arena repleto, & cucurbita, quæ infra opificium canalem habeat porrectum, qui nodo quodam vitreo, foramini apto possit occludi & aperiri, cum necessitas exigit: supra hanc cucurbitam ponatur alembicus rostratus, in acumine pervius, huic imponatur vitrum circulatorium, hoc est, tribus vel quatuor circulis in altum porrectum, ei agglutinetur alembicus rostratus, non nodosus, sed planus in altum porrectus, similiter in acumine pervius alembici rostro annectatur fistula quædam vitrea, crassitudine unius digiti, perforata in utroque latere: in alterum foramen fistulæ inferatur rostrum alembici, & transeat vasculum ligneum, aqua frigida refertum: altera pars e vase prominens excipulum sustentet: hunc alembicum planum, pervium & rostratum concludat & cooperiat cæcus, ut in subiecta figura cernere licet.

- A. Furnus.
- B. Vas testaceum arena repletum.
- C. Cucurbita aquam medicatam continens.
- D. Canalis cucurbitæ vitreo nodo obturandus.
- E. Nodus vitreus canalem cucurbitæ obstruens.
- F. Alembicus rostratus inferior.
- G. Vitrum circulatorium.
- H. Alembicus rostratus planus.
- I. Fistula superioris alembici rostro agglutinanda.
- K. Vasculum aqua plenum fistulam excipiens.
- L. Alembicus cæcus, rostratum cooperiens.
- M. Vitrum superioris alembici rostro apponendum.
- N. Excipulum inferioris alembici rostro agglutinandum.

D 2

His ita paratis impleatur cucurbita aqua medicata, paulo
 ultra medietatem submergatur in arena existente in testaceo
 vase clausis vndique fissuris; carbonum ignis in furno ad pri-
 mum inflētur gradum: caliditas illa agit in cucurbitam, & cale-
 facit aquam, e qua efferuntur continuo spiritus subtiliores, exi-
 tum in alembico cœco petentes, nec inuenientes, per alembici
 superioris rostrum egrediuntur, a frigiditate fistulæ densantur,
 & in aquam limpidissimam vertuntur. Hic alembicus, quia
 planus est, etsi cœcus vapores quosdam simul ascendentes
 in aquam vertat, in inferiorem illa prolabitur, ita vt per fistu-
 lam

lam subtiliſſimum ſpiritum, a facibus plane mundum habeas, quem citra huius instrumenti uſum variis deſtillationum reiterationibus a facibus mundare debebas. Et hac ratione cognoſces, qualesnam ſpiritus fuerint cum aqua permixti, qui ſe odore, ſapore, colore, &c. produnt.

Eo euacuato maior ignis gradus prouocetur, quouſque omnis aqua fuerit conſumta, quæ interea multoties uſe circulatorio a calore propellitur, ut maturetur, ac ſulphur una cum Mercuriali cremore ſe per inferioris alembici roſtrum in excipulum deſtillet, quibus iam ſeparatis, igne urgente, a facibus in fundo relictis, ſal ſeparabit ſe, & cœco alembico adhaerebit.

Hoc pacto unius diei penſo, aquæ medicatæ ſeparationem perficies, cui labori alias per multos dies inſudandum erat: Inſuper te hoc onere ſubleuat, ut ſi maiori quantitate deſtillationem continuare uelis, opus non ſit, omnes aperire fiſſuras, ſed ſolummodo nodum cucurbitæ canalis (tunc non eſt opus ad ſublimationem ignem urgere) extrahe, & per tritorium aquam iterum infunde, & probe obtura: idq; repete, donec iuſtam habeas quantitatem.

Sedimenta in cucurbitæ fundo relictæ, ſupra laminam ferream poſitam, & candentem bene trita inſperge: hoc modo facile cognoſcitur cinis, marmor, gypſum, calx, ſulphur, ſal, nitrum, alumen, ceruſſa, &c. Calx, marmor & gypſum non exuruntur, ſed remanent, & ſunt candidiora. Sulphur, ſi adhuc adſit, eliquatur, & ſuum refert odorem: Sal & nitrum ſcintillabunt & comburentur. Sal ſcintillabit & crepabit ſimul. Nitrum ſcintillabit ſine crepitu. Ceruſſa ſi adſit, ſedimentum fiet rubrum.

Calcanthum an aquæ mistum sit, hoc modo facile cognoscet. Locupletem quantitatem in vase vitreo vel stanneo parum coque, decocta quiescat, & denuo parum coquatur, mox in ipsam iniice succum vel decoctum gallarum pauca in quantitate, etsi cum aqua aderit mistum calcanthum, videbis aquam illico fieri nigram.

Aliud experimentum, quo cognoscitur alumen, est, ut aqua colore atro tincta inspergatur supra sedimentum, & si alumen inerit, color ater ille reddetur statim clarior & illuminabitur: si vero non insit alumen, color non redditur lucidior.

Metalla medicatæ aquæ immista, ex sedimento in cucurbita relicto, hac ratione cognoscet. Supra sedimenta ignis calore exsiccata, insperge acetum acerrimum, quo assumpto & imbibito, obseruandum est, an sedimentum ferruginem ex se sublimauerit, ferrum: si æruginem æs: si albedinem, cerussæ initar, stannum vel plumbum: si viridem colorem refert cuprum; si lazuricum, argentum indicabit: auri iudicium nullum apparet, nisi proprio aceto, nempe balsamo naturali sedimentum irroretur, quo in excrementum nullum, sed totum conuertitur in vnâ essentiam: quia putrefacit, corrumpit, generat ac perficit, & tres apparere facit colores principales, nigrum, album & rubeum.

Aquarum ergo medicatarum iudicium, industrium, solertem ac circumspexitur requirit indagatorem, ut ex concursu plurium signorum prædominantis mineræ certitudinem venetur.

Patronymicum tamen signum de mistura aquarum medicatarum sumitur ab effectu, ut luculenter docet Paracelsus Tom. 7. tractat 4. de naturalibus balneis Thermarum,

Thermarum, inquit, omnium natura, materia & proprietates cognoscitur, ut cognoscantur arbores; illas quis noscet, si fructus non ferrent? sed ex fructibus cognoscitur illarum natura & proprietates; item qualis ea sit arbor. Sic quicquid in natura alias præsto est, ex fructibus cognosci debet, ipsa veritas CHRISTVS nos adhortatur, ne seducamini, ut his intendamus.

Quanta, prohi DEVM; audacia progrediuntur Misochymici, ut Paracelsi iudicium de effectis prolatum, stultum & ineptum proclamant: Omne inquit, morborum genus fere ex tartaro Paracelsus conficit. Tartarum in mineralibus non est, nisi similitudine: Ergo ab effectu non cognoscuntur thermæ.

Profecto vacillat hic ratio, syllogismus, & propositionum veritas. Sole clarius est, non vnum genus morbi, sed triplex, & vnumquodq; eorum quintuplex, Theophrastum statuere.

Tartarum esse salem lippis tonsoribusq; notum est.

Diuersorum fontium aquam eundem edere effectum, quid obstat, quin non ab effectu mineram eorum cognoscam? Esto, quod multè purgent, nonne omnes homines rident; sed quid impedit; quin minus Misochymicos impios & inuidos in Theophrastum Dei famulum, præ cæteris esse ex effectu diiudicem?

Ita sane, ut Misochymicis proprium est, opprobriis Theophrastum incessere; ita quilibet fons proprium sibi habet, quo cognoscatur, mineræ scilicet proprietatem in ipso prædominantis. Hinc etsi sal purget, vitriolum purget, &c. hoc tamen a sale differt, quod interna recrementa colore nigro inficiat, alumen ea inclarescat, hoc morbum regium, illud epilepsiam, sal febrem tollat.

Hinc patet incumbere medico, vt vniuscuiusque mineræ vires & proprietates præcognitas habeat. Cuiuscunque igitur mineræ aqua medicata edit vires, ea in ipsa prædominatur.

CAPVT XII.

*An omnis aqua ex tribus primis corporibus, Mercurio, Sulphure,
& Sale, sit composita?*

Aquam ex tribus primis corporibus productam & compositam esse, genesis eius, proprietas & analysis arguunt. Sicut enim DEVS vnus & trinus; sic orane, quod a DEO & archetypo factum, vt vnum & trinum sit, est necesse. Nam mundus ab ipso factus triplex est, Angelicus, cælestis & elementaris: triplex itidem mundi subiectum, pulchrum, variabile, & necessarium. Sulphur subiectum est pulchritudinis: Mercurius subiectum mutabilitatis, Sal subiectum necessitatis: vt vel sola hæc prædicatio veritatis sit æuiternæ: *Omne quod est, vnum & trinum est.*

Ita Sulphur vnum & trinum; congelatum, vt succinum: resolutum, vt oleum: coagulatum, vt bitumen, resina, &c. in vnum tendens finem, ignem: vnum calidum Sulphur. Mercurius vnus & trinus: sublimatus, resolutus, præcipitatus. Quamuis Mercurius, cum Messia typum referat, duplex sit in natura, pneumosus & cremosus; ideo fluctuat & madescit, in duos tendens fines, aerem & aquam, siccus & humidus Mercurius. Sal demum vnus & trinus, reuerberatus, resolutus, calcinatus, in vnum tendens finem, terram; vnum frigidum Sal.

Hæc ab vno & trino in perfectissimum numerum abeunt denarium, quo nec citra nec vltra progrediendum est in rebus creatis: ideo in decem vniuersa Philosophi redegerunt, non puto decem *τετράματα* vel *ροήματα* vel *φώνες*; sed decem ex tribus primis
videlicet

videlicet, sulphur coagulatum, sulphur resolutum, sulphur coagulatum: Mercurium cremosum, pneumosum, sublimatum: Sal reuerberatum, resolutum & calcinatum.

Hæc decem res omnes ac totum vniuersum constituunt: ex his solum vniuersa illa omnium entium pulcritudo, multitudo ac singularis entitas: hinc omnis virtus & mirabilis operatio pendet: horum virtutes a nullo vnquam satis explicari possunt: quia omnia possunt in omnia. Et licet ex vno & trino in decem dispartiantur; ita tamen hæc tria Arcano in ipsis occultantur, vt sensuum iudicio, haud secus ac numeri in infinitum, vnitatem & trinitatem permanente, multiplicentur, vt in Isagoge nostra est explicatum.

Aquam tertio expolitionis die totius vniuersi a DEO in terræ sinus reconditam, nemo inficias ibit. Ex tribus ergo primis constituta est.

Nam prima corpora solo Dei nutu absque vlla sermonum commutatione in principio sunt creata: tertia vero die diuina maiestas dixit: *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, &c.*

Ex quibus constat, liquorem Mercurialem antea creatum fuisse, qui nunc imperio diuino in mare recessit. Quod namque congregatur, vt prius exstiterit est necessum; alias congregari non potuit.

Alia igitur actione tria prima corpora sunt creata, alia ex iisdem aqua producta, ad suum currens Yliadum. Nec id ipsum philosophos præterit, quod hoc pacto probant.

Quicquid educitur e potentia materia, subiectum præexistens requirit.

Forma aquæ educitur ex potentia materia.

Ergo forma aquæ subiectum præexistens requirit.

E

At præter mirabilitatis, pulcritudinis & necessitatis subiectum nullum fuit elementis prius:

Ergo ex illis forma aquæ, tanquam e subiectis præexistentibus producta & constituta est.

Nemo vero, nisi infanus, inficiabitur formam, totam aque essentiam, integritatem & perfectionem esse: Quare & ipsam perfectionem & integritatem aquæ ex Mercurio, sulphure & sale componi necesse est. Huius namque elementi forma eiusmodi non est, ut natura sua postulet fieri eadem actione, qua fit materia; sed potius supponit materiam creatam per propriam & distinctam actionem, & per aliam in eam inducitur, etiam in prima aquarum conditione. Ergo illa actio, qua inducitur forma, non potest esse, nisi veraeductio.

Perpicuum etenim est, aliam ad creationem, aliam ad elementorum productionem concurrere actionem: quia alia est actio, qua fuit producta hæc pars aquæ, & postea hæc aqua corrumpitur, & conuertitur in lapidem; cessat actio, quantum ad illam partem, per quam conseruabatur forma aquæ in illa materia, & loco illius succedit alia, qua inducitur forma lapidis in eandem materiam: actio vero terminata ad entitatem materię, semper manet eadem.

Quare distinctę actiones hæc non productionem elementorum e *Mysterio magno*, sed eductionem e primis corporibus manifestant. Nam creatio unicam duntaxat actionem, solam nempe DEI dependentiam requirit: ideo creatio & conseruatio vna eademque est actio.

Præterea in concessis est, materiam non tantum aquæ, sed & ceterorum elementorum ex se esse separabilem a qualibet forma diuisiue: Ergo sub eadem materia possunt variari actiones formarum inductiue; & ideo actio, per quam talis materia fit & conseruatur, distincta est, & natura sua præ-
sup-

ponitur, ad quamcunque actionem inductiuam formæ. Si-
quidem de ratione educationis est, vt subiectum prius tem-
pore antecedit: quod recte indicauit D. Augustinus, *ma-*
teriam de omnino nihilo, mundi autem speciem de informi ma-
teria facta esse: Nulla autem materia tribus illis primis prior est
creata.

Quamobrem forma aquæ ceterorumque elementorum
hæc tria prima informauit, hoc est, Africanum per mutatio-
nis gradus introductum, prima tria corpora occulit, vt ob-
tutum sensuum fugiant: hoc enim hæc tria aliena figura &
forma seu apparentia splendere facit; verbi gratia, arborem,
fumum, aquam & cinerem esse plebs neget.

Composita igitur est aqua ex illis, tanquam ex principiis
constitutiuis & inexsistentibus.

Quorū porro proprietates res habet, ex iisdem constituta
& composita est: nunquam enim aqua vinosa erit, nisi de
vino participet; nec erit mobilis res, nisi sit corporea: nec
erit alia malleo ductilis, ponderosa, citrina, splendida, fusi-
lis, cinericii examen & cementi tolerans, quam argentum
& aurum. Sed aqua sulphuris, Mercurii & salis proprietates
habet, & a se exserit ac fundit. Ergo aqua sulphuris, Mercurii
salis est composita.

Alius namque est proprietatis, qua suo non clauditur
termino, alterius qua humida est, alterius qua liquida existit,
A Mercurio interminabilis est; a sale resoluto humida, a
Mercurio resoluto liquida.

Quadruplex enim est humidum aquæ.

Primum ipsi consubstantiale, antipathiam cum igne ha-
bet, a quo aere interiecto separatum est. Aliud a Sale reso-
luto possidet id, quoties igneo calore absumitur, in are-

nam transit. Tertium aquæ humidum sulphuris resoluti est, id gelu hyeme constringitur. Si enim id substantiale esset, quoties cōgelasceret, aqua corrumperetur: Sed nō corrumpitur: nam sole aduentante liquefcit, & in eandem aquam resoluitur. Aliunde ergo humidum id prouenit. Sed hæc proprietas sulphuri competit; illud enim frigore concrefcit, & calore soluitur. Ergo a sulphure hanc proprietatem habet aqua.

Quartum aquæ humidum a Mercurio prouenit, non in quantum liquor est, sed quia spiritum præbet aquæ, quo nullo termino clauditur; eo si destituatur, motum amittit & putrescit aqua. Hæc autem proprietas Mercurio competit: is etenim omnia mouet, perflat, viuificat, & suo interminabili spiritu permeat.

Aqua ergo cum proprietates & effectus sulphuris Mercurii & Salis edat, ac in se reconditas habeat, vt ex iis composita sit oportet.

Quod si ignis ex sulphure, Mercurio & Sale sit compositus, cur eandem coniunctionem aqua respuet? Ignem vero ex iis esse conflatum, diuersæ eius actiones edocent. Quod ignis urat, a Sale habet, qui corpora non minus quam ignis corrodit, comminuit, ac in *εξάραυ* vertit. Quod luceat ignis, Mercurii opus est & actus, qui perpetuo lucet, quamuis nec flagret, nec urat: ideo lignum putridum, agaricus & eiusmodi similia noctu lucent. Ardor demum a sulphure promanat, cuius proprium est ardere; vt in bitumine cernere licet, quod flagrans aqua non exstinguitur: Quin immo nullum corpus sulphure orbatum ardere potest: Vnde quicquid est flammabile est, sulphur habet. At ignis est flammabilis, quin immo ipsa est flamma: sulphur ergo in se continet.

Ceterum cum actiones hæ diuersis in subiectis reperian-
tur:

tur, diuersę ac distinctę plane sint, a simplici corpore & forma prouenire nequeunt. Simplex enim corpus simplicem edit actionem: diuersitas vero actionum, diuersitatem materiei ac organorum postulat. Ignis ergo non simplex est, sed ex Mercurio, sulphure & Sale, quorum actiones edit, constat.

Nihil ergo prohibet, cur aqua non ex iisdem corporibus sit composita, cum & reliqua elementa ex iis sunt constituta.

Analys aquę demum id demonstrat. Aquam vitro pleno, per sigillum Hermetis conciufo, Soli calido per mensem si exponas, vt quotidianum similemque calorem habeat, ac si fere bulliret; tempore hoc transacto putrefiet: post aperi, destillaque per alembicum duorum rostrorum, Mercurii spiritus in subtilissimam aquę substantiam per superius rostrum in receptaculum subsidebit; eo leni igne ita euocato, intēsiore igni sulphur, olei instat, cum liquore Mercuriali per inferius rostrū in suum distillabit excipulum: terrestris vero materies in cucurbitę fundo remanebit, quę si calcinetur, perfectam Salis substantiam referet. Hęc cum quotidie ipso experimento demōstrari possint, vt nuda & sola separationis opera verum sulphur verum liquorem Mercurialem, & verum Salem ex aqua elicitem palpare, gustare, olfacere & videre queas; non negabis aquam ex sulphure, Mercurio & Sale esse conflata.

Ex iis namq; res componuntur, in quę postliminio resoluntur; Quid aquā, cum in sulphur, Mercurium & salē resoluitur, ex iisdem compositam dubitabimus?

At dices: Si sulphur inhæreat aquę, cur non flagrat? si Sal ipsi congenitus est, cur non vrit? Quasi vero liquorem Mercurialem in ipsa prædominantem nesciamus, cuius humidum ipsi consubstantiale est, quod aquam ardere non sinit: In eius vero aquę specie, vbi Mercurialis liquor nõ præ-

dominatur, ea quoq; accēsa flagrat: Sic vinum destillatum a-
quam nemo diffitetur; nihilo fecius tamen id ipsum ardere
& flammam edere, quoties placuerit, si flammam ipsi admo-
ueas, videbis.

Similiter Sal aquæ, Sal resolutus est; ideo nec corrodit,
nec in *ex aqua* corpora vertit, humiditas eius propria impedi-
mento est, quin vrere possit. Sal namque calcinatus cutim
exulcerat, resolutus non item.

Prima itaq; corpora, prout a natura elaborata sunt, elabo-
rantur: aqua quapropter, cum sal eius resolutus est, nō adurit.

CAPVT XIII.

*Nam aquarum medicatarum virtus ex sulphure, Mer-
curio & Sale oriatur?*

OMnem virtutem ac potentiam ex sulphure Mercurio &
sale deriuari, si ex natura sua propria considerentur, ex
supra dictis facile colligitur.

Verum cum hæc tria prima diuersimode, iuxta septem
mutationis gradus mutantur, alterentur & coniungantur, ac-
cidit, vt hac vnione proprium arcanum cuiuslibet innascatur
corpori, quod suam virtutem propriam, mediante crasi seu
temperamento, quod indiuidualis actionis causa est, ex-
serat.

Hinc difficultas oritur, an aqua medicata, mediante sul-
phure, Mercurio & sale, quadantenus aqueū corpus consti-
tuant, suas operationes perficiat necne?

Nos negatiuam partem amplectimur, eo quod omnes a-
quæ eiusdem essent virtutis: Omnes etenim aquæ Mercurii,
Sulphuris & Salis sint compositæ, atq; eam ob causam omnes
essent medicatæ; quod a veritate discrepat.

Nam

Nam aqua, quatenus ex Sulphure, Mercurio & Sale est cō-
posita, nobis alimento est; quoniam sulphur eius est purifi-
catum, in sua essentia liquidum, non coagulatum, nec con-
gelatum, nec exustum, calorē a Sole participans, ideo agens-
omnium virtutum rector, ignis, balsamus, aer, calor cœlestis,
calidum innatum dicitur: Ipse vero liquor Mercurialis omnis
alterius affectionis expers, omnem cremorē ac dulcedinem
continēs, nec præcipitatus nec sublimatus: ideo aqua peren-
nis, lac virginis, azoth, humor vitæ, humidum innatum radi-
cale, congenitum, primogenium cœleste, &c. vocatur. Talis
videtur hordei cremor, quem ptisanam appellant, febres ar-
dentes exstinguens. Huius virute prægnans cereuisia e tritico
cocta, quam nos Semipolitani nostro idiomate *Breuhan* vo-
camus, corpora reddit obesa a podagra, chiragra, arthrite im-
mumia ac libera, eaq; ad staturam proceram ac perfectam
promouens.

Demum ipsius aquæ Sal nec est acris, nec vrens, nec calci-
natus, nec reuerberatus, sed dulcis & resolutus; ipsius aquæ
nexus & vinculum ideo carcer nūcupatur, quod Mercurium
& sulphur aquæ occludat: item catena aurea, eo quod prædi-
cta connectat ac ornet.

Hoc pacto constituta nobis alimento sunt: quod si ab hac
temperatura, vt in multis videre est, deflectant, alimenta
non sunt, sed venenata vel medicata. Nec ambiguum est,
quin in omni re continente ac indiuidua, & plus & minus,
& æquale aliquid sumere liceat; sed quidquid æquale est,
medium quoque videtur esse inter excessum & defectum:
at quod medium est, & optimum & conuenientissimum
omnium confessione iudicatur; vti e contra excessus atque
defectus, cum a medio deficient, pro malis & imperfectis
habentur.

Tria ergo prima, scilicet Mercurius, sulphur & Sal, quamdiu medium seruant, optima & conuenientissima, nobisque alimento sunt; si vero ad defectum vel excessum vergunt, pessima. Mercurii excessus, est eius sublimatio; defectus præcipitatio. Sulphuris excessus est eius congelatio, defectus coagulatio, Salis excessus reuerberatio, defectus calcinatio.

Quoties ergo aquæ sulphur Mercurius & Salis a medio recedunt, venenosam induunt qualitatem: Hinc alia aqua alimentalis, alia venenata, alia medicata: & hæ variae, iuxta varios sulphuris, Mercurii & Salis excessus vel defectus gradus.

Ex his omnibus constat, vim medicatam non prouenire ex sulphure Mercurio & Sale ipsius aquæ, in quantum corpus constituunt, & nobis alimoniam subministrant: cum vis medicatiua ab excessu vel defectu horum corporum dependeat, & non nisi a corporis alicuius medicati, hoc est, excessum primi cuiusdam corporis habentis, commistione vel resolutione proueniat.

Erroribus itaque patet, hinc inflatos omnes illos, qui virtutem huius fontis medicatam a sulphure, Mercurio & Sale, oriri autumant: cum nec ipsi diffiteantur, liquorem Mercurialem in huius aquæ mistura prædominari, ita vt non nisi e magna quantitate eius sulphur & Salē possint ab illo segregari: Quod si ita est, necesse est, vt parum sulphuris & Salis cum magna liquoris quantitate sit commistum; & consequenter, minor aquæ dosis exhibita, non sanaret corpora: Sed huic ipsa refragatur experientia. Aqua namq; fontis huius in exigua quantitate, instituta ad alias medicatas aquas analogia, exhibita sensibilibiter operetur, & naturam ad eiectiones excitulet.

Multum ergo corporis cuiusdā medicati vel spiritus huic
aquæ

aquæ inesse oportet, & consequenter instituto vero examine idem ab alimentibus succis e minori quantitate separari potest, vel alio iudicio inuestigari.

Quicquid enim in maiori quantitate reperitur, idem proportione instituta, ex minori elici, & ad sensuum examen reuocatum, iudicium de ea constituere potest.

CAPVT XIV.

Quid discriminis sit inter aquam alimentalem, medicatam ac venenatam?

AQuarum medicatarum, venenatarum ac alimentalium ex earundem genesi & effectu satis innotescit discrimen. Quem homo potum appetit, Mercurius est, hoc est, liquor aquosus, prima separatione a ceteris secretus, ita vt Arcanum in eius corporis constitutione sulphuris Mercurii & Salis medio dotatum sit, cuius ratione aquæ omnia viuentia nutriunt. Nihil ergo alimentalis est aqua, quam liquor Mercurii sulphuris & Salis correctus, dulcis, leuis, limpidus, omni sapore ac odore, aliaue id genus qualitate destitutus; palatum delectat, sitim sedat, ventriculo non diu immoratur, promte incalescit, legumina facile & cito, nec non carnes, reliquaque edulia percoquit, nec falsus, nec amarus, nec foetēs, in natura sua si persistat, reperitur. Hic nutritius liquor vere est aqua alimentalis.

Nec est quod Pseudomedici auctoritate Oribasii, Hippocratis & Galeni onusti nos oppetant, aquam non alere, sed duntaxat alimenti vehiculum esse: quam eorum importunam impudentiam satis suppressit Clarissimus Iosephus Quercetanus elegantissimis hisce verbis: deducens aquam simplicem, frigidam, naturæ vitalis & alimentosæ esse parti-

cipem, vt quæ ad naturam elementi sui proxime accedat quæque benedictionis fructum ferat, quam DEVS illi impertitus est, cum iussit, vt aquæ producerent reptile animæ viuentis, &c. quæ quidem benedictio permaneat adhuc, & permanebit in finem seculorum.

Huius aquæ fidem faciunt, quæ construuntur priuata viuaria ad asseruandos pisces; qui licet voraces sint, & ex præda aliorum piscium victitent, qualis est lucius, ingentes trutæ, & id genus alii; tamen diu in vita perstant citra prædam vllam, sola aqua vitam fouentes; quæ illis foret inutilis, si omni spiritu vitali & alimentosa facultate destituerentur.

Prædictis ergo notis a venenata & medicata aqua liquor hic alimentalis, qui proprie Mercurius cremosus dicitur, rite dignoscitur.

Venenata ex defectu vel excessu sulphuris Mercurii & Salsis oritur: Quoties etenim ista recedunt a medio, qualitatem alienam & venenatam sortiuntur, quæ humanæ naturæ aduersatur, vt bibentibus noxam inferat: vnde venenata dicitur. Eiusmodi veneno cataracta aquæ alimentalis persæpe contaminatur, si venenosum quoddam corpus ex cachymiarum genere in atomos resolutum, vel eorum primum ens, antequam se coagulet, secum vehat.

Hinc omnes venenosæ sunt, quæ miueras habent cadmiæ: perniciosæ, arsenici, stybii, chrysolcollæ, gypsi, calcis, auripigmenti, melanteriæ, forios, misyos, sulphuris adusti, aluminis reuerberati, &c.

Hæ omnes perniciosæ interimunt, vt aqua stygiis in Arcadia, cuius veneno nulla materia, præter mulæ, vel vt alii tradunt, equi vngula non perroditur. A Crobi aqua in Alpibus statim concidunt potantes. Cychros in Thracia
loti-

lotione perimit : similiter & Lycus Siciliae fons.

Medicatae demum aquae suas sibi proprietates & virtutes a metallis, lapidibus & salibus adsciscunt. Quoties namque metalla septem, vel lapides pretiosi, vel tria salium genera, nempe alumen, vitriolum & sal in tribus primis iacent, & in illis corrumpuntur, ita ut ad suam formam & effectum peruenire non possint; tunc si extraneae cataractae per occultos terrae meatus perruptum moliantur, virtus corporum praedictorum miscetur in unione, per quam fons extra globum in auram cum illa expellitur, naturam metalli, lapidis vel salis concipit, ut ipsis proprietate & virtutis efficacia aequipolleet.

Hinc quae auri materiam detinent, omnes corporis imbecillitates releuant, & in iuuentute conseruant.

Quae ex argento nascuntur, facultate refrigerandi & exsiccandi palpitationem cordis inhibere docent Arabes: quamuis odor ex fodinis argenteis spirans, cunctis animantibus noxius sit, canibus praesertim: furiosis tamen & maniacis utiles sunt.

Acris aqua sanat vlcera, adstringit & consolidat; internus eius vsus nobis valde suspectus est.

Pro morbis febrium ac putrefactionum aquae ex ferro mirae operationis & sanationis promanant, aduersus colicam passionem, dysenteriam, choleram, stomachi dissolutionem, & lienosis admodum commodae.

Aqua ex plumbo ad vitae longaeuitatem facit, Veneris ardores exstinguit, cicatricem inducit.

Ex stanni materia scaturientes vim habent Esthiomena & cancrenosa vlcera sanandi, contra scorpiones remedio est.

Quae ex Mercurio oriuntur, alopeciam, morpheam, pru-

ritum, & communia curant vlcera, cerebri superfluitates emolliunt, & pituitam per os ducunt: magna aliquando pars ad aluum prolabitur.

Aliæ demum sunt ex liquoribus gemmarum, vt Smaragdi, hyacinthi, carbunculi, chryfopaii, Topazii, amethyfti, fapphiri, Iafpidis, adamantis, Solenitis, memphitis, carneoli, lazuli, Ætitis, lyncis, cryftalli, onychis, &c. prognatæ quæ omnes recenferi non poffunt, fed ex virtutibus explorantur. Sic smaragdina nullam pudicitia violationem ferunt fine infigni damno. Sapphyrita peftem curant, & anthracem foluunt. Carniola sanguinis fluxum fiftunt. Memphitica ftuporem inferunt fine periculo, vt quæ vrenda fint aut fecanda, non fentiant cruciatum.

Carbonia triftitiam & venena expellunt, cor lætificant, &c. Hyacinthina tutum hominem reddunt a peftē & fulmine.

Sunt aliæ fontium fcaturigines ex corallis, margaritis, conchis, carabis, &c. natæ, coralliorum, concharum, virtutem retinentes.

Aliarum denique ortus ex alumine, vitriolo & fale eft, quæ proprie acidula appellatur, & fimiliter multiplices exiftunt, concurrentes vires habent morbos fanandi, chirurgicales, putredinem arcent, famem conciliant, &c.

Medicata igitur a ceteris difcrepant, quod ortum a metallis, lapidibus & falibus habeant, venenatæ e marcasitis promanant; alimētales vero ex primorum corporum temperatura, perftant, ideo nutriunt, illæ necant, iftæ noxia depellunt, & vitia emendant quoquo modo contracta.

CAPVT

An aqua medicata medicamentum sit empiricum?

Misochymici aquas medicatas, vt empirica medicamen-
 ta quidam despiciunt, eo quod casu & fortuito earum
 vsus sit inuentus. In cuius rei testimonium multa consigna-
 runt exempla. Memorabile quoddam accidit in Italia. An-
 no Domini 1448. prope castellum Brandula, in Regiensi
 agro, vulgo vocatum, iuxta quod fons est aquæ medicatæ fri-
 gidæ, cuius fontis aqua scetet limpidissima, sapore salsa, sed vix
 perceptibili, bobus gratissima: quo factum est, vt prædicto
 anno, ineunte æstate grassari inter boues inceperit epidemia
 tanta, vt omnes sanguinem meierent, & omnes illi boues,
 qui bilissent, vel biberent huius fontis aquam, sanabantur: a-
 liorum autem locorum boues, quibus non erat facultas ex
 aqua illa bibendi data, moriebantur. Hoc cum obserua-
 sent pastores dicti castelli rem promulgarunt, aquam scilicet
 illam a sanguinis mictu sanare boues. Vnde factum est, vt o-
 mnes finitimorum locorum pastores breui frequenter il-
 luc se contulerint, & suos quisque boues ad illam bibendam
 aquam adducerent. Tandem res a bobus ad homines deue-
 nit, & sic cum quidam paterentur circa vesicam, ceperunt a-
 nalogia quadam argumentari, quod eadem de causa ipsi la-
 borarent vesica, qua boues, & aquam propterea sibi, atq; bo-
 bus fuerat, saluberrimam fore rati, eam potitarunt, & non-
 nulli excreuere arenulas, quidam lapillos, aliqui saniem, &
 curati sunt. Quæ res tandem ad Medicorum aures deuoluta
 est, qui illius aquæ vsus pro affectibus virgæ & vesicæ com-
 probarunt, & hætenus eius aquæ vsus ad eiusmodi effe-
 ctum viget.

Apparet itaque, qua ratione cognitum fuerit, aquam hanc

habere vsum, & experientiam fuisse casu repertam, & per analogiam postea comprobatum illius aquæ vsum ad vesicæ, renum & pudendi affectum conferre.

Similiter arbitrantur, reliquis cum medicatis aquis esse factum. Ingressus namque fortuito medicatæ aquæ balneum quispiam lauandi ergo corporis, cum laboraret morbo quodam & egressus e balneo, se melius habere sentiens, lotioni eidem acceptum retulit, iterumque aqua illa libuit vti. Sic casu, experientia duce, ad eum affectum, quem ipse patiebatur, aquam illam facere collegit.

Quapropter medicatarum aquarum vsum experientia tantum proditur,

Quotquot autem insectantur experimenta, Galenus vocat Empiricos, quos maximo arguit Zelo: in quorum numero ait Hierophylum & Philippum Apollonium & Heraclium existisse, qui certabant experimentis nemine idem censente.

Hinc illæ circa ægros miseræ concertationes, & illa infelix monumenti inscriptio: *Turba Medicorum se periisse* & Adrianus Imper. vt auctor est Dion, moriens dixit: *Medicorum turba principem perdidit optimum.*

Hæc causa est, cur Galenus, qui de leuioribus quibusuis integros conscripsit libros, frigide, & parce admodum de aquis mineralibus egerit; forsitan, qui cuncta ratione stabiliri & præmuniri volens, veritus est, si ægros ad aquarum medicatarum vsum ablegaret rubigine mucosa & viridi Pharmacopæorum Syrupi, apozemata, Iulupia, &c. obduci.

Quod si ob prætensam causam aquæ minerales ægris negligendæ sint; præcipua sane medicamenta flocci facienda sunt, cum & plurimarum herbarum vires animalia bruta mortalibus indicarint. Dictamnium herbam, quod vulne-

rari

fati telum venatorium eius pastu eiecissent, cerui ostenderunt: Vbi ferrum vulnere inhæserit, Ceruæ seseli herbam demonstrarunt: Testudines cunilam, mustelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ organum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere.

Quid iuuamenti ratione excogitatum, quod non ab experientia prius probatum & repertum est? Vltimum asylum vestrum & sacra anchora, enema subaudito, ratione architectatum est? minime gentium: Ibis inuentum est, quoties illa constipatur auis, aquam marinam falsam rostro subingerit aluo, eamq; istius acredine soluit.

Vtinam hoc empiricum inuentum, pseudomedicorum ratiocinationibus nõ adularetur, nec viscosa certe, nec concretilia quæque enematum liquoribus commiscerentur: quæ auide natura attrahit, attracta intestinis adherent, nec a debili intestinorum calore digeri possunt, sibi simile accumulæ, donec obstruant, vt ex colica flatuosa fiat iliaca passio, quam paralysis & arthrites conecomitantur.

Quamobrem si Pseudomedici medicæ materiæ primordia penitus spectarent, quæ experimento inueniuntur, minime aspernarentur.

CAPVT XVI.

An aqua medicata Anno bissextili sit salubris?

Pseudomedici proprio commodo, pharmacopœorumque auaritiæ studentes, quibuscunque potuere modis, aquas medicatas rudi vulgo despiciatui reddere conati sunt:

ideo comminiscuntur anno bissextili mineralium aquarum potum non conuenire. Et hoc non solum conantur probare experientia, quam gloriantur se fecisse, (certe non citra egrotantium iacturam, vt de illis non immerito dicatur: addiscunt periculis nostris: & experimēta per mortes agunt. nec quemquam iam deterret Catonis præfagium? Quandocunq; gens ista suas literas dabit, omnia corrumpet; tum etiam magis, si medicos suos huc mittet:) quod in anno bissextili aquæ exhibitæ in potum obfuere; sed etiam ratione, quam hoc argumento obtrudunt:

In anno bissextili mutatur rerum omnium natura:

Ergo mutantur natura aquarum medicatarum; & quod hinc sequitur, earum potus fugiendus est in anno bissextili tanquam noxius.

Quod autem mutetur omnis natura, variis declarant exemplis, fugientes ad pastores, qui referunt, animalia in hoc anno non concipere, vel si conceperint, abortiri, aut morbosos fœtus edere.

Quin & mulieres eo anno nō concipiunt, vel si conceperint, abortum faciunt, vel defectuosam prolem pariunt; vel ipsæ prægnantes mirum modum timent. Adhæc cōmemorant agricolæ, quod sub eundem annum plantæ sterilecant, vel malos fructus producant.

Cum ergo tot sint in bissextili anno rerum mutationes, aquas medicatas immutari, & consequenter, eorundē potum non esse tutum, firmiter credendum.

At quis adeo stupidus est, vt figmentum hoc risu dignum non arbitretur? Esto, quod tantas habeat vires, vt variarum rerum naturas immutet: quæ poterit autem reddi ratio, cur magis mutet aquas medicatas, quam reliqua medicamenta?

Et ita mutata erit a sua natura anno bissextili, lactuca, betonia,

nia, maiorana, endiuia, & reliqua medicamenta: similiter & ipsum triticum: Ergo male agetur cum iis, qui bissextili anno pane vescuntur. Et cur quæso magis mutentur aquæ medicatæ, quam fluuiales & puteales?

Ad allata exempla respondeo, fallaciam & commentum pastorum esse, vt decipiant Dominos gregis, & vt suas fraudes & furta vel malam custodiam, quam de grege habent, tegan. De mulieribus non est mirum quod timeant, & imaginatione abutantur: quoniam hæc de natura ipsarum videntur esset: semper enim mulieres timent, semperque sunt superstitiosæ, & donec durabit fœmina, durabit quoque timor & superstitio. Hæc quid possint, in Paracelsia nostra de morbo mercuriali a nobis explicatum est. Quare eiusmodi effectus anno bissextili non imputandi sunt.

Porro pseudomedici proteruiam tegentes Saturni influentias prætendunt: Annus, inquiunt, bissextilis est annus Saturninus: quo dominetur Saturnus, quod sidus occulta sua influenza generationibus & naturæ rerum tum frigiditate, tum siccitate aduersatur.

Sequitur ergo q̄ & ratione materiæ, id est, aquæ, & ratione habitus corporis non erit anno bissextili salubris aquarum mineralium potus. Quod autem annus bissextilis sit annus Saturninus, hoc pacto probant: *Annus Saturninus est motus, qui redit de quarto in quartum. Sed annus bissextilis & ipse est motus quaternarius, quia redit de quarto in quartum annum. Ergo annus bissextilis est annus Saturninus. Saturninus vero annus est malus. Ergo inscit hæc inferiora, & aqua medicata erunt anno bissextili noxia.*

Sed quis Astronomiæ adeo ignarus, vt nesciat Saturnum non moueri de quarto in quartum annum, sed de quinto in quintum.

G

Nonne Saturnus motum habet a caelorum mouetur ergo in triginta annis; qui numerus non potest quaternario numero dari; nec dici quod hic motus sit motus alterationis, caelestia namque illa corpora nullam recipiunt alterationem. At quid eget longa refutatione? cum annus bissextilis sit institutum humanum, quod ea, quae a natura sunt instituta, mutandi vim non habet: Sol est anni mensura, quia motus ille, quem Sol facit, egrediens a puncto arietis, & rediens ad idem punctum vocatur annus; ita ut annus nihil aliud sit, quam tempus intermedium, quo Sol discedens ab ariete, redit in arietem: quod perficitur 365 diebus, sex horis & aliquot minutis. Et quia non poterat perfici annus nisi ex diebus: ideo sex illas horas & minutas Augustus Imperator voluit intercalare quarto cuique anno, ut fieret dies integer ex illis sex horis. (: Nam quater sex, viginti quatuor constituunt:) Et ita ex sex illis horis, quae singulis annis supererant, unum componi diem, quarto semper anno Februario mensi addendum constituit, quem annum vocamus bissextilem. E quibus, quod motus Saturni non faciat annum bissextilem, sed humanum sit institutum, liquido constat: quocirca nullum haec inferiora transmutandi ius habet, nec est malum nec timendum.

Valeat ergo hic pseudomedicorum elenchus; quoniam caelum bonis bonum, malis malum est.

CAPVT XVII.

An aqua huius fontis sit medicata?

PLurimi nec odore nec sapore nec pondere huius fontis aquam a ceteris discrepantem deprehendentes, hanc aquam non fore medicatam: sed ea fruente ex imaginationis abusu sanari autumarunt.

Duplex.

Duplex enim est agrorum extra medicinam sanatio; Vna ex mandato Christi: Altera ex virtute imaginationis. Qui ex mandato Christi operatur, is iustus est: Qui ex imaginationis virtute quicquam facit, is perperam agit, quod imaginatione abutatur, eamq; in superstitionem efficaciter conuertat; Huic quidquam credit, contingit, is claudos facit quos odit, & maledicta eius verificantur: is sanos facit quos amat, aut beneficos experitur, idque omne ex vi superstitionis, ex qua agit quocunque etiam medio adhibito.

Multo facilius id humanum genus, si aquæ alias forsan medicatæ, imaginationem impendat, ea semetipsum curabit. Nec inficiari hæc possumus, quin non per sæpe eueniant ita, quæ nobis imitanda minime sunt, cum superstitione non careant, nec in aquam, nec in herbam, imo nec in sanctum credere oporteat. D. Apostolus Petrus multos quidem iuuit, in ipsum tamen nemo credidit, sed tantum in Christum. Ex se ille nihil præstitit; sed tantum ex Christo; Itaque quod ex Christo fit, id ei, per quæ fit, imputari minime decet. Si Christi mandatum sit, vt crucem tollas, & ipsum sequaris, cur imaginationem & fiduciam alteri impendis, & aliud cõcupiscis! Adulterium hoc est maximum. Ast eo pueri contaminari non possunt, cum ea ingenii sagacitate nec pollent, nec vsum rationis habent, vt imaginatione abutantur.

Nihilominus huius aquæ vsu pueros & puellas a grauioribus morbis esse liberatos & sanatos, multorum testimonio comprobatur.

Quare huius fontis vis & potentia aliunde quam ab imaginationis abusu pendet.

Porro an quidam voto ad hunc fontem se abdicauerunt, & eius virtute sanitatem adepti sint, nos certo, cum in occultum videre non possumus, ignoramus: si tale quid euenit,

opus illis est, ut sciant, cui voueant, & quid vouere possint, ut DEO gratum sit: quod Theologis discutiendum determinandumque relinquinus.

Experimento nos quod omnes ratiocinationes longe, vincit, comprobamus, præter imaginationis abusum, præter votum factum, huius aquæ vsu varia morborum genera tolli.

Non ergo alimentalis tantum, minus venenata, sed medicata huius fontis est aqua.

CAPVT XVIII.

An aqua fontis S. Annæ vena aurea profluat?

CVM vndique ægri ad fontem S. Annæ, velut ad ἀχάρισον
καὶ δευδέναν, agminatum & quasi turmatim confluerent & sanarentur, Misochymicorum increbruit rumor; mineram huius fontis esse auream, qua vires corporis humani, vtut illæ langueant, restituantur, vt re iuuenescere vtentes, vigoremque inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur; Quocirca omnes Philosophi, in auro πάντη χρυσόν καὶ ἀργυρόφρον quæsiuere.

Huius igitur fontis aqua cum singulares & obstupescendos in grauissimis depellendis morbis effectus proderet, rati sunt Misochymici, ex auri virtute eiusmodi prouenire; propriæ doctrinæ immemores, ab effectu mineræ cognitionem cuiuslibet aquæ medicatæ non inuestigari.

Quod si omnes effectus illi e falis minera, ex eorum dictis, vt paulo infra, oriantur, quo iudicio mineram auri immixtam aquæ cognoscerent? Non potest aurum domari a calore: ergo nec solui, nec misceri aquis: quomodo ergo cognoscent, aquam hanc vel illam habere aurum sibi admixtum, si non miscetur cum aqua:

Non.

Non potest quoque aqua auri virtutem habere. Gloriatuſ
 nuper quidam Argentinenſis Medicus, aurum a calore do-
 mari poſſe, & methodum conficiendi aurum potabile ex ſo-
 lo auro, abſque vlla re addita, præter ignis vim, magno præ-
 tio vendidit, quem ignem lege artis Chymicæ, aurum per
 ſtybium expurgatum & in tenuiſſimas laminas redactum, ac
 vaſculis ad hoc idoneis libere, ne ſe ſe viquam laminæ cõtin-
 gant, appenſum, dum exuritur & calcinatur in fornace ad
 hoc debite parata, per medium annum quam feruētiffimum
 ſuſtinere oportet, quouſq; tandem laminæ illæ aureæ exem-
 tu libero & frigidiori exponantur aeri, oleoſus quidam hu-
 mor inde deſſuat, vt reſoluatur rubri coloris ſapore ſubdulci.

Hunc auri potabilis cõficiendi modum, nobiliſſimus qui-
 dam Heros experiri voluit, eoq; in labore ad viginti ſeptima-
 nas progreſſus, ad ducentas vlnas maiores, quaternos cubi-
 tos capientes, lignorum inſumſit, vaſculis exemptis, inuenit
 ferramenta quædam, pro ſuſtinenda fornace parata, aureis
 maculis paſſim conſperſa, quæ vtraq; ipſorum facie, etſi la-
 tum digitorum craſſitudine excederent, apparebant.

Nullum proſecto vaſculum tantum, tamque diuturnum
 ferret calorem, quin non in rimas fatiſceret. Vana ergo illa
 eſt iactantia, aurum a calore domari. Multo minus aurum
 ſalis acrimonia, quibuſcunq; modis præparetur, ſoluitur; ſed
 ſolum calcinatur, & in alcohol vertitur. Quod enim Miſochy-
 mici pro ſecreto venditant, aurum potabile non eſt. Ex Sale
 communi, quo condiendis cibis vtimur, aquam fortem vel
 oleum quoddam pinguiuſculum & graue conficiunt, in quo
 aureæ laminæ, vel eius puluis per ſtybium prius, lege artis pur-
 gatus, trium dierum ſpatio ſenſim & paulatim liqueſcit, & in
 aquam conuertitur. Quod ſi aqua frigida ruriſum ablues,
 calcem auri viuũ habebis. Nec verentur gloriari, hunc acrem.

liquorem, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructio-
nibus, maximo cum emolumento se exhibuisse; quia præ-
ter hoc inquit, quod nimium sit acre, vel vrat, sum-
me est penetratium: ideo Apoplexiæ, paralyfi tam lin-
guæ, quam reliquarum partium, spasmò, retentionibus
menstruorum, & vrinæ, calculo, quem mirabiliter commi-
nuit, icteritiæ, & principio hydropis aperiendo, restaurando
appetitum, ventriculum roborando, vomitum cohibendo,
optime medetur, & confert syncopæ, tremori cordis, & me-
lancholicis mire subuenit, medetur omnibus venenis, præ-
fertim vero mercurio infectis. Doloribus iuncturarum ex
morbo Gallico curatis per vnctionē Mercurii exhibitum, &
inunctum subuenit, gargarisatum cum aqua rosarum vl-
cera putrida faucium & colli ex morbo Gallico, etiam vbi
calores adiuncti fuerint, egregie curat.

Hæc olei Salis encomia, quod pro auro potabili vendi-
tant, adeo cæco impetu ducuntur, vt quod in Chymicis vi-
tuperent, mox summis laudibus, si eius inuentionem sub-
ornent ac sibi ascribunt, efferunt.

Vt vero fucum latentem tegant, chymicorum facile Prin-
cipem Gebrum sibi suffragari iactitant, qui cap. 22. libro 1. a-
perte docet Sale omnia solui. *Omne inquit, quod soluitur, ne-
cesse est Salis aut aluminis vel eorum cor similitum naturam habere:
neque inueniuntur alia solui, præter illa.* Igitur quæcunque sol-
uuntur, necesse est per illorū naturam solui, id est, in aquam
redigi.

At credo, Misochymici sicut nec cetera Philosophorum
dicta, ita nec hunc locum intelligunt: quare eos ad auctorem
libri, qui correctio fatuorum insignitur, relego. *Duplex in-
quit est corporum solutio, vna in Mercurium, scilicet per Merca-
rium. Altera in aquam Mercurialem. Prima corporum solutio*

non est alia nisi resolutio, id est, per solam resolutionem seratum aperiat, propter ingressum naturam unius in aliam. Altera fit non per solam dissolutionem sulphuris immaturi in Mercurium; sed per putrefactionem corporis & spiritus in humido: cum putrefactio omnium naturarum ad invicem ligatarum, sit solutio & separatio.

Ex quibus patet, Gebrum loqui solummodo de solutione violenta, quæ corpora in alcohol vertit. Quod si Misochymici Gebrum millies legent, non comprehenderent id, quod aurum soluit: hoc enim omnes Philosophi occultarunt, etsi cum Pōntano omnium distillationum genera, sicut Geber, Archilaus & alii fere omnes præcipiunt, tētauerint, nihil inuenient.

Alii sale cranei humani, quin & urine ac sanguinis Sale moliri tentarunt: alii oleum garyophyllorum & Caphuræ & vitrioli solui aurum posse semetipsos infatuarunt; Alii aurum tartari Sale cementatum vini spiritu sulphur extrahi opinantur, verum Salis spiritus poros auti ingredientis spiritum vini rubro colore tingunt. Ignorant ergo Misochymici, qui aurum solvatur; ideo Princeps Philosophorum Aristoteles solum aurum inter corpora inferiora incorruptibile prædicat.

Quod si aurum nullo agente Misochymicis cognito donari, aquis quoque misceri non potest; frustra iactitant hanc vel illam aquam aurum habere sibi admixtum; Si cum aqua non commisceatur, certum est, quod aqua non potest habere saporem vel odorem vel colorem auri. Est, quod aurum in propria vena habeat colorem nigrum, & quandoque colorem argillæ, & ita aqua, quæ habeat in se aurum, erit colore vel nigro vel argilloso; tamen non poterimus asserere, quod quotiescunque viderimus talem aquam, habet in se aurum, quia color ille potest aliunde nasci.

Ergo aqua habens aurum admixtum, non cognoscitur odore, nec gustu, nec colore. Sed aqua fontis S. Annæ
nec

necatrum, nec argillosum colorem habet; quo ergo cæco impetu agitantur Misochymici, vt ipsi aurum admixtum asseuerent! Quod si aurum non separent a calore, tanto minus vincetur a calore naturali corporis viuentis: Ideo aqua illa nullum edet effectum; quia si quid debeat vsum aliquẽ corpori nostro præstare: opus est, vt a calore cõcoquatur naturali. Quare aquas habere aurum, non potest cognosci, & si mille annos calor in aurum ageret, nunquam ipsum cum aqua misceret.

Hoc ergo Misochymicorum iudicium, præter rationem prolatum, ad Garamantas reiegetur.

Enimvero negandum non est, quin pluribus in locis, aurum a natura iterum in aquam dissoluatur, quæ auri proprietates in se retineat, & admirandos effectus in expellendis morbis prodat; minustamen hæc innotescit, cum nec sapore ab aqua communi discrepet. Ob inscitiam ergo neglectui habetur, nec eius experimenta inclarescunt: eo quod in locis ab hominum frequentia remotissimis & incultis producat natura.

Ast quo instrumento reserationem auri natura moliatur, qua nempe claue seratum aperiat, omnes inquirunt, omnes scire auide appetunt; huius solius gratia tot lampades accenduntur, tot, tantique labores exantlantur. Non igne elementari, non sidereo, non talium acredine, in quibus tot retro seculis frustra laborarunt pseudomedici, natura vtitur; Sed eo, quo connectit auri compagem, eodem quoq; resoluit. Nam compositionis & resolutionis vnus idemque est auctor, motor & rector. Sic calor elibani panis formam coagulat, calor Archæi eandem panis formam resoluit. Intelligite ergo dissolutionem retrogressum quendam esse. Quæcunq; natura gradatim prorsum cõposuit, ea retrorsum nos soluere debemus

mus

mus ; Et quamdiu Misochymici huius solutionis ignari & imperiti sunt, tam diu saltem cornutos & tyrones agunt. Sed ne a scopo iterum deflectam, omnibus satisfactorius, dico: Aurum solui a Sale Sulphureo & pretioso naturæ balsamo, quo omnia animantur & vegetantur ; vnicum illud puto sulphur, quod totam terræ superficiem irrorat spiritibus balsamicis, eiusque interiorē sinū irrigat pretiosę & viuificę aquę vitę & nectaris naturalis saluberrimo & utilissimo liquore, vnde omnia reuirescunt, & efflorescunt, & quæ mortis speciem præse ferunt, vitam recipiunt, & reuiuiscunt. Hoc aurum soluit, & est vnum de maximis naturæ secretis : Cum ipso similiter commiscetur spiritus, & figuntur per ipsum maximo ingenio, q̄ nō peruenit ad artificem duræ ceruicis, & pectoris. Ab hoc multum senex ille Hipp. aberrauit, solum imaginationi impendens, qua ob longam vitam, propriam filiam in quercum mutauit.

At non leuis hic oritur dubitatio, an non ab ipso balsamo aurum resolutum vires suas habeat, an ex se ipso ? Si quidem hoc balsamū per se instar medicinæ vniuersalis est ad omnem cutim leprosam, vlcerosam, & quauis alia labe foedatam, tollendam & renouandam, & ad corpus quauis ex parte vitiosum, putridum & in frustra mox collapsurum, ita emundandum, vt in primum, floridum, & sanum euadat. Huic nostræ sententiæ suffragari videtur Medicinæ Monarcha, Mercurium vitæ ipsi Philosophorum lapidi, & primo enti multis parasangis præferens cuius vires in forma specifica tam potentes agnouit, vt vetus a recenti, vel senectutem a iuuentute separant, quam posteriorem augent, ac ita renouant ætatem, separando impurum, vt inueterata vita suas, vt antea, vires efficacissime recuperet; quinimo ipsum lapidem ex electro, & non ex auro confici, quod astrum Solis vocat, docuit.

H

At hunc vitæ Mercurium non in auro, nec ex auro, nec cum auro elaboravit, sed ex duabus radicibus, nempe e Mercurio essentificatio, & antimonio, resolutionis & coagulationis opera, arcanum istud produxit.

Hinc Auctor Panacæ suam consequutus gloriam. Doctissimus Martinus Rulandus in eius locum suum metallorum crocum, ex quo aquam suam benedictam, spiritum vitæ aureum, aquam antipodagricam, antepilepticam & alia, quorum numerum longum concinnat, substituere forsitan voluit.

Verum nemo hoc præter ipsum, qui corda scrutatur, novit, cum hætenus Rulandus nullius adhortatu secretum hoc manifestare voluerit. Recte Libavius ipsum monet; *debes hoc Rulande medicina nostra, ut tuo ingenio crescat, debes saluti communi, potissimum post DEVM Opt. Max. natus es, hæc vetat occulta habere, quæ DEVS ipse manifesta voluit, nec tam lucrum, quam publicum emolumentum respiciendum est.*

Probus ille Bernhardus G. Penotus a portu, hac nostra ætate de Medicina omnium optime meritis croci etymo deceptus, & cum ipso multi alii doctissimi viri, quinquennies præcipitatum argentum accepit, eoque infelicissime (excepto in morbo Hispanico) usus est.

Non ergo immerito Regius ille Medicus excellentissimus Quercetanus, dogmaticorum restaurator filium Doctissimi Rulandi, suo croco iam in lucem edicto allicit, ut tandem secretum hoc luce dignum, vel solum Hermetis filiis revelare dignetur. Quercetanus similiter metallorum crocum non ex auro, sed ex magnesia Saturnina, opalina & paradysi glacie seu prunellæ Sale, calcinatione Philosophica aperta, in unam fundit massam. Ex qua aquam ophthalmicam, Rolandina non inferiorem, sed energiæ plenam, & cum crusta panis Antepilepticam concinnat.

Ra-

Radix illa Sulphuris eius aurei diaphoretici, in lixiuium diffusi, aceti potentia ad fundum propulsi, tot & tantas rerum variarū naturas complectitur, vt mortalium nemo, nisi prius expertus, id possit credere. Ad nostrum vt reuertamur balsamum Maximum illud Bezoardicum minerale non ex auro, sed vt recte id Philosophice describit Quercetanus, ex spuma duorum Draconum in pugnam prouocatorum, vel balsamico Sulphuris & Salis spiritu vegetabili perficimus.

Hac pugna magnarum turbarum, ebullitionum & seditionum venenum istud, ipsa vipera deterius, in summum alexiterium saluberrimumq; remedium, quod eius Nepenthes mirifice exornat, conuertitur. Eiusmodi pretiosis ac selectis Hermeticorum floribus mirifice spagyricam exorauit artem, nec tam arduum vt excellens secretum celare voluit recte nobiscum sentiens. Nihil Sole excellentius quia nihil communius. Quæ igitur ad communem vsū Medicinæ pertinent, diu occultanda non censeo, quandoquidem operationes spagyricæ per se sunt laboriosæ ac difficiles, Ipse Helenæ Nepenthes ita parare soleo vt sequitur.

De viliori prædictorum Draconi Martem ante pugne congressum, diglutiendum propono, quo deuorato, ad dimicandum vtrumque produco, confestim magnas ebullitiones & seditiones citra Pyracmonis Acmonidisque opellam excitant, vt ipsum Iouem fulminantem, & maximo fragore & reboatū igneam flammam ex ipso gelu euomentem videbis. Apparente serenitate, deuoratum Martem abluo, & solari æstu resuscito. Quem cum vtriusque Draconis spuma, & sulphure prædicto vegetabili, in crocum aureum per debitos mutationum gradus congelo.

Hic metallorum crocus, supra candentem laminam absq; fumo fluens, in omni liquore facile soluitur. Medicina hercle magnarū vitium.

Qui artem ex professo colunt, & manualement operationem crebro exercuerunt, facile dicta hæc mea percipient. Quandoquidem artis mysteria rudibus ignarisque pandere, est illis arrogantiam proteruiamq; adaugere, summo cum virorum doctorum contemptu.

Vanum prorsus est credere, medicine, sicut & aliarum omnium artium perfectionemq; eo peruenisse, ut per tot temporum ac seculorum mutationes, nihil in ea immutandum, nihil corrigendum, nihilque addendum, aut demendum obiciatur. Neque vllus est, modo animum paulo attentius aduertat, cui id ignotum esse possit, præter Cynicos istos, quibus certe multo iustius a fini auriculas Dii dederint, quam Midæ: repertis enim frugibus glandem defendunt, nec cum gryllo in hominem redire volunt, dum pharmacopæis rudem illam & ineptam medicamentorum compositionem admittunt, & collaudant.

Num magne artis & eximii laboris, omnia saccharo inquinare? quid in syrups aliud quam saccharum, cum minima succi quantitate! Quid præter saccharum in rotulis, fabulatis, confectionibus? Præter euandidum puluerem. quid? destillatæ aquæ simplices quid? puriorem Mercurii liquorem ipse æger ex fonte, nunquid si hæc intelligeret, hauriret? Margaritæ, corallii, Hyacinthi & alii pretiosi lapides quid? Dudum a viris doctis comprobatum est, ea a natura & calore stomachi alterari non posse.

Hæc tamen Cynici isti ægris ingerunt, quæ si non ægrum tamen Pharmacopæum reficiunt. Eiusmodi Martinus Rulandus S. Cæs. Maiestatis Archiater in suo Chymiatriæ propugnaculo. q. 21. viuis depingit coloribus: *Nōnulli, inquit, magnam scientiæ gloriam arroganter in se transmouent: quidam laboris fugientes diffluunt ocio: aliqui simplices & imperiti: quidam*
vero

vero balatrones Asiatici, qui alienam officii sui pecuniam contrahunt, Medicis scurriliter imponunt, & sucos faciunt. Hi digni sunt, quos Magnates sibi calfactores, mediastinos, vestigatores & coryceos constituent. Hinc non immerito de istis queritur Paracelsus, defensione quinta, Cum ad medicinam, inquit, tam diuersae naturae homines confluant, qui lucro privato certatim omnes inhiant; me quidem pro me a parte, medicina haud pudet leuiter, cum video, quam tota imposturis nunc ea corrupta sit. Hodie namque vel scelestissimus quisque carnifex aut leno, aut canicida ex adipe humano aut canino aurum cudere, ac per eos, morbos uniuersos sanare conatur; cum tamen ipsa conscientia teste conuincantur, quod praeter unicum curandum morbum, aliorum permissionem neuiquam habeant: nihilominus questus proprii studio suscipiunt agros, quicumque demum ipsis offeruntur undecunque.

Sic ergo in tribum Medicorum se inserunt pessimi etiam quique & ignauissimi scurra, venum sua remedia obtrudentes, vicunque vel quadrent vel commodent. Hoc pacto qui aurum in loculos concatenare, ac magnificas exstruere aedes nouit; is laudum primas obtinet, hunc amplis bullis & ampullis exornari oportet.

Summum dedecus, immo fatalis poena est, huiusmodi facinorosos homines non agnosci; cum tamen quam scimus arborem frangi non esse, securi deiiciamus admota, & in ignem ingeramus. Sed decipiuntur homines, eo quod Magistratus videant in illos humanitatem, & Pseudomedicorum ad omnem nutum in eosdem obsequia.

Verum ipsis minime vertatur vitio, quod cuiusuis generis & dignitatis homines doctissimis suis in transennam dolis ducant: mundus enim vult decipi.

Ad praedictum modum Cynici isti Pseudomedici thermas aureas, haud secus ut confectiones ex auri puluere conglobatas, vulgo medicatas, in quibus rameta auri reperiatur, persuadent.

Eiusmodi aquas reperiri minime dubitamus: Scatēt enim flumina iis referta, e quibus in Carinthia Reuerendissimi ac Illustrissimi Principis ac Domini D. Ioānis Philippi, Episcopi Bamberg: Principis nostri clementissimi subditi aurum lauant; sed medicationi amnes istos conducibiles fore, sicut & metallorum pulueres, quocunque modo ablutos negamus.

Quæ namque calore rursus in metallum funduntur, medicaminis virtutem nō exierunt; nec fieri potest, vt Archæus noster ea soluat, concoquat, & potentiam in illis latentem in actum producat.

CAPVT XIX.

Ad quod genus aquarum medicatarum aqua huius fontis referatur?

Misochymici cum sapore ab aquæ communi seu alimentali hanc discrepare minime deprehendant, ad salium genera referendam haud credunt; ipsam tamen medicatam esse, ob populi consensum diffiteri nequeunt. Quare ad lapidum metallorumq; genera hanc aquā reducunt; Sed eorum error facile ex eo conuincitur, quod totus tractus illius montis nullos lapides pretiosos, nec metalla perfecta contineat, sed solum pyrites magna vbertate effodiatur, quæ non lapidibus, nec metallis, sed marcasitis annumeratur: nec minera illa frigore, seu aqua frigida soluitur; sed intensiore duntaxat calore liquefcit, & Sulphur exstillat.

Ideo hæc aqua Sulphurea non est, cum minera fonti non sit natalis, sed extrinsecus illata: quod testantur scobes prope fontem effodicatæ: Namque cum eorum garritu, spe venæ alicuius aureæ, prope fontem vlnarum aliquot altitudine aperiebatur solum, rubra terra, eaque valde sicca & rara re-
perta

erta est: ita vbi nullum venæ alicuius aureæ indicium, appa-
uit, omnem laborem perdidere,

Mirum profecto est, Misochymicos post destillationes, tam
diuersos lapides, in ipsa aqua in atomos solutos humore huius
aquæ concoctione euacuato, in vnam massam concretos di-
gnosceret, cum 4. herbas, ipsis nescientibus, in puluerem re-
ductas, quales sint vel fuerint, ne toto quidem anno suspi-
ri aut subolescere possint. Sed quid hoc mirum dico, risu sa-
ne dignum est, quod asserere non erubescunt, se post distilla-
tionem, lapidem ærarium, glaream, plumbum, cuprum re-
periisse in fundo cucurbitæ. Quod si ita esset, medicata non
foret hæc aqua. si enim coctione aqua exhausta, eius fœces in
metallum fundantur, solutum non fuit metallum, sed in
scobem duntaxat, seu alcohol redactum, & aquæ immixtum:
vnde crudum metallum, & crudos lapides aquam lambendo
egri deuorarent, quos Archæus ventriculi nequit soluere; sed
per loca anatura destinata rursus indigesta eiicit, nec vim
medicatam corpori, imprimerent, quoniam eorum virtus in
actum exseritur.

Quare hæc aqua neutiquam esset medicata. Quæ enim
talis est, necessario requirit, vt metallorum vel lapidum com-
pages, resoluantur in primum ens. Hinc aqua forti vel Regis
metallum non soluitur, sed in alcohol duntaxat calcinatur, ideo
nec medicata censetur.

Natura vero metalla & lapides, ita resoluit, vt nunquam
rursus in metalla fundantur, tunc potabilia sunt, & morbos
arcent. Quod Chymici eiusdem naturæ spiritu vegetabili
præstare quotieslibet possunt, & metallum potabile confici-
unt, quod nunquam nisi post millesimam regenerationem,
in metallum reduci potest.

Ex his patet, quam vana sit illa Misochymicorum iactan-

tia; de quibus certe conqueritur Philosophus, dari quoddam genus hominum, quod non vult, nec potest erudiri.

Quamobrem vt ad quod genus medicatarum aquarum hic fons referatur, dicam, solos Hermetis filios alloquar.

Scitote infra hunc fontem leonem viridem, roboris, virtutisque potentia præstantem, cui similem nec Gossaria, nec Vngaria, nec Roma mûdi caput, alit, latere, qui calore subterraneo, vel antiperistasi in iram agitatus, suo habitu proprios necat filios, & rubore suffundit. Horum ossa niualibus astris adeo torquentur; & Saturni falce diffiduntur, vt lacrymas glaucas, at dulces recta sursum in Triualuia ad Yliadum propellant. Papæ suauius ipso nectare & ambrosia refrigerium, quo asthmaticis, grauius tussientibus, cordiacis, febricitantibus, calculosis, apoplecticis, epilepticis ac podagricis succurritur,

Natura filium docet, vt caput leonis mortuum proprio liuore imbibitum, æstu torreat, ac brumali gelu ad vitam resuscitet. Hunc ergo non fugito laborem, eiusque habitum colligito, rectificato, & eo caput mortuum irrorato, vt eius halitu turgeat, primoque corporis robore iterum suffulto & conquassato, & in altum tollito, hoc est, sublimato, demum hyme madefacito, nec quenquam repetiti laboris pœniteat, spiritum dulcem & sanitatis custodem impertiet, quem custodito, ne æstu congeletur. I T E R V M repeto.

Calcinatum leonem ipsum leuigato, & figito in limum, ita ipsi dominaberis, alias ferox & fugax est, nec ferreis se stringi patitur catenis: ita ligatum igne torrito, & sufflabit spiritum, hunc bene mundato a fœcibus, & ad Elysios campos vt inclarescat, mittito; eo reficito caput mortuum, vt pristinum sibi adsciscat robur, caloris auxilio: sic confirmatum terito & sublimato, prodibit diuersicolor, quem spiritum, ne
fures

fures eum exspolient, tenebroso in loco abscondito, ibi ipse vobis cum affluentia iucundum nectar lacrymetur.

Hoc iam non intelligenti, datum non est arcana naturæ rimari, sed tetuique similes ad ruralia opera exercenda destinavit naturæ auctor aut rector. Clarius hæc proferre non possum, nec licet. Hoc tamen additum volo, si hæc naturæ arcana emarcasitis vel salibus elicere coneris, necesse est, ut gradus mutationis a Monarcha in labore lapidis arcani præscriptos, sedulo obserues, quo neglecto ordine, omnis tuus labor in cassum ibit.

Cum primis corpora calcinanda sunt, idque non amalgamatione, qua metalla cum duplo & triplo argenti viui commiscentur, & exspirante hydrargyro, in alcohol calcinantur.

Non fumigatione, qua perfecta corpora afflatu plumbi, hydrargyri, aceti, fragilia redduntur. Non aqua forti vel Regis, qua videntur in aquam transmutata.

Non stratificatione, qua lamina aceto, vrinaue inspersa, supra stratū, de corrosiuo in vase clauso, vel aperto, ad ignem gradatorium, locantur, in minimas partes corroduntur.

Non granulatione, qua res in granula comminuitur, dum liquata metalla, in aquam per colatorium, vel scopas effunduntur, in minimos globulos disperguntur.

Non leuigatione, qua res supra Porphyrium cum lapide in leuissimum puluerem attritu leuigatur. Nec etiam tephrosi, hoc est, cinefactione, qua res in alcohol incensione, ac combustione abit: sed per ipsam Tetanosin, quia corpus vndiq; igne reuerberatur, donec in calcem abeat.

Vt autem hæc calx ad maiorem perfectionem exaltetur, altero mutationis gradu elaboranda, hoc est, sublimanda:

Non eleuatione, qua ad supremam duntaxat superficiem res propellitur, eiq; iniidet, ut quibusdam rebus accidit siccis,

vbi immediate, ex re ipsa sublimatum efflorescit, eique coheret proxime in sicco, vt quando ferrum aceto & sale illitum, eius Mercurio ad superficiem sublimatur.

Quod similiter & humidis quoque euenit, cum e re in humore excedente collocata, sublimatum enatat, emergitur ad summum, vbi subsistere apparet, vt quando destillatione, per vnicum rostrum aqua & oleum euocantur, oleum summum petit (solo oleo Cinamomi excepto, quod ad fundum cadit, qua nota, an adulteratum sit, cognosces) non inquam eleuatione, sed exaltatione, qua videlicet per distantiam, hoc est, si inter sublimatum, & caput mortuū, interuallum æreum intercedat, res in altum tollitur, qua res diaphaneitatem, leuitatem, & splendorem nanciscitur. Hisce acquisitis tertio mutationis gradu soluatur, quo continuitas & compages eorum dirimitur, non separatione, qua corporis partes a se inuicem, separantur: non abstractione, qua cum instrumento partes diuersæ a se mutuo disclusæ, altera ab altera distrahitur, quod sursum in rebus siccis, deterfione, pede leporino, penna, cultellis, &c. in rebus fortiter cohærentibus, extractione, vt forcipe, lima, radula, &c. in rebus humidis exhaustione, vt fistulis, &c.

Deorsum subductione peragitur, idque filtratione & clepsydria, quando liquor per vasis solidi subtus perforati oculum subducitur, vt in mineralium fusionibus, & subductione oleorum ab aquis. Filtratione, quando per filtrum tenuis aquositas transit, resistantibus spissis & oleosis, quod fit per chartam empyreticam, pannum, setaceum, lineum, manicam Hippocratis, corium, stramina, &c.

Nec soluuntur abscessu, quo partes naturarum diuersarum, e commistione abscedunt a se mutuo, & ad regiones distinctas se iuntur, absistentes mutuo.

Nec

Nec discessu, quo partes unitæ caloris soluentis efficacia separantur. Nec expiratione, qua pars in spiritum attenuata discedit, ut in humidis, quando diuaporatione pars corporis subtracto calore separatur: sic res sublimandæ diuaporantur. In siccis, quando exhalatione spiritus sicci per calorem in aerem eleuati, discedunt: sic metallorum fumus in Realgar concrefcit. Non resolutione commixtorum, qua partes inter se commixtæ reseratis clausis internis, operante calore, per humorem discedunt; ut si acetum, lacti infusum separat, serum, butyrum & caseum, vel metalla commixta in Regulum funduntur.

Non dilutione, qua fossilia aqueo lauacro diluta, ita segregantur, ut grauibus subsistentibus, leuia emineant, medium occupent media, quæ perficitur motu naturali, dum grauia fundum petunt, vel motu violento, quo ad latus incussu materia pellitur, perficitur id per lintrem humili margine, oblongam, & altera parte in acutum tendentem, quæ manibus huc & illuc agitur, ac lutum metallicum, immisso de super aquæ riuo in eo lauatur, donec grauior pars subsideat, excussa leuiore: sic in Carinthia e luto diluunt aurum.

Non liquatione embaptica, qua res in humorem demersa eousque detinetur, donec deliquerit; sic gummata aceto immersa soluuntur.

Non liquatione halitiosa, qua res radiis solis, vel igni exponitur, & a calore soluitur, quo modo liquefcunt olea & sulphura. Sed liquatione vaporosa, qua salia in subtilem puluerem redacta, aeri vapido & frigido exponuntur, & humescendo in liquorem soluuntur.

Soluta quarto mutationis gradu scilicet putrefactione, qua viuentia intereunt, ac demortua reuiuiscunt, ad altioris substantiæ, ac virtutis dignitatem promoueri debent,

non fermentatione, qua videlicet anima cum corpore incorporatur, vt ei naturalem, odorem, gustum, & colorem per naturalem inspissationem rerum separatarum instauret; sic requiritur, v. g. ad potium fermentationem, fex e vino, vel cereuisia, qua feruescunt, & secessu facto repurgantur. Ad massam frumentaceam commune illud fermentum acidum. Ad fermentanda metalla, oleum Solis & Lunę, quod est fermentum odoratum fragrantissimum; sed circulatione, qua liquor purus per circularem solutionem & coagulationem in pellicano, agente calore, maturatur. Hęc liquorem attenuat, in aerem conuertit, ac rursus in liquorem fundit, donec ipsum in terram mutet. Tota hęc operatio peragitur, in fimo, vel Athanare, per mensem suum, donec circulatio absoluta sit.

Terra hęc benedicta quinto mutationis gradu destillanda venit, non per descensum, vbi absque eleuatione prolectatus calore subtracto liquor deorsum distillat, vt si eliquatus, e re succus per suffurnium subducitur, & descendit, vel per fusionem, vt quando calces metallorum, fusione reducuntur, vel per deliquium, vt quando calcinata inclinatae tabulae imposta, in loco frigido guttatim soluuntur, vel per ouorum acetabula suspensa super bucillis disposita, dato foramine subterlabendi, &c.

Nec per descensum, quando in destillatione descensoria liquor prolectatus, calore supra admoto transsudat, guttatimque in receptaculum defertur, quod per inhumationem descensoriam fit, quando in terre foueam, cuius latera incrustantur argilla, ponitur olla, ad hoc munus accommodata, cui datur ignis circularis, quo pacto olea ex lignis, succino. &c. destillantur. Vel nonnunquam per fartaginem, quomodo destillantur flores lento igne, vt odorem, & colorem sui floris retineant, si in vmbra resiccati sint, vt non nihil flacescant; olla
locan-

canda est in aqua frigida fere vsque ad collum.

Non per ascensum, recte per alembicum, vtpote quando cucurbitæ rectæ, vel vesicæ imponitur alembicus rostratus simplex, vel multiplex cum totidem rostris ad diuersos liquores vna opera excipiendos. Nec per Balneum roris, in quo vapor duntaxat, vas continens reuerberat, quo pacto flores, & quæ facile ascendunt, destillantur.

Non per balneum Mariæ, cuius calor est plerumque primi gradus, & competit herbis, quæ puluerisatæ in proprio succo, prius debent per triduum macerari. Non per balneum ficcum, vt si catino res imponantur vesicæ amplæ ex cupro strannato, cuius operculum est alembicus nonnunquam serpentina, & fit in furno acesiæ cum minori molestia.

Non per vesicam, non per cacatos. Non per Solem, crystallos, parabolam, &c. Sed hæc destillatio oblique per inclinationem instituenda est, vbi vas substantiam continens in latus inclinato rostro, prorsum ponitur, & dicitur destillatio per retortam, quæ fit in arena, vbi calore terra nostra benedicta resoluta halitum spirat, qui in vaporem mutatus, per stillidium in excipulum infra locatum, ac sigillo Hermetis fortiter retortæ agglutinatum, coagulatus, defertur.

Tandem hæc aqua cum volatilis sit, sexto mutationis gradu scilicet coagulatione, quæ est rerum mollium induratio, spirituumque volatilium confixatio coaguletur. Non per coactionem diuersorum corporum, qua diuersa per minima vndequaque in vnam massam coagulantur. Neque per incerationem, qua res sicca humore per combustionem lentam, ad consistentiam ceræ remollitæ coagulatur, quo pacto, lacte virgineo inebriatur Magnesia ad iustam coagulationem. Neque per incorporationem qua res humida cum siccis in vnum corpus per formam massæ con-

temperantur, sicut Pharmacopæi pilulas conficiunt. Neque per colliquationem, qua plura fusilia in igne ad vnam massam per eliquationem commiscentur. Huius opera Chymistæ naturæ æmuli gemmas fundunt. Neque per confusionem, qua actu liquida, quæ per se fluere possunt, coniunguntur, vt si tabulata conficiuntur e saccharo & tragagantho.

Neque per conglutinationem, qua manente natura conglutinatorum, per gluten coniunguntur ad coagulum, vt si per vernicem partes agglutinantur.

Neque per segregationem, qua quibusdam segregatis reliquum concrefcit, calore, quo vaporat paulatim humor, qui erat causa fluoris, ad consistentiam crassiorem: ita Pharmacopæi extracta coagulant.

Neque per coactionem, quæ fit solo frigore, vt galatinæ vel plumbi fumo, corrosione æris viridis, vt hydrargyrus.

Vel præcipitatione, qua spiritus salis res humiditas coagulat: quo pacto Mercurius medicante Salis spiritu fixatur. Sed per comprehensionem, qua totum simul comprehensum remissumque ad vniformem substantiam congelatione coagulatur, vbi calor spiritus, volatiles in substantia molli propria confixat.

Hoc labore corpus ad substantiæ fixæ puritatem coagulatione, destillatione, circulatione, solutione, sublimatione, & calcinatione seruata, substantiali crasi ac radice exaltatur, viresque præstantissimas acquirit vt puritate sua corpora fingat, morbosque arceat.

Qui igitur talis naturæ præparator esse vult, hæc illū transire oportet: alias merus popinarius aut coquus, aut tortor erit. Requirit enim natura, vt omnimodo præparatio in homine sit, velut in ipsa. Hoc est, vt eam Magistram sequamur, non cerebri nostri ineptias. Quid pseudomedici ac seplasiarii

aut

aut fermentant, aut putrefaciunt, aut digerunt, aut exaltant? Nihil quidem illis fatis est, si variam quandam iusculorum miscellam concinnant, & sic homines turpiter decipiunt. Quis laudet Medicum, qui modum ac rationem naturę non didicit? aut quis huic fidet? Nihil enim aliud esse debet Medicus, quam ipsius naturę consultus, qui eius naturam, proprietatem & conditionem apprime calleat; si ista ignoret, quid obsecro possit in dissolutione? Tam rudis est Misochemicorum simplicitas, ut plerique omnes putent, in contundendo omnia sita esse, adeoque sufficere, si scribant, Cribentur & misceantur, fiat pulvis cum saccharo. Phuy Diabole.

CAPVT XX.

Cur aqua huius fontis non sit acida, sed dulcis?

QVOD si mireris, quomodo minerale huius fontis acredinem suam & vim corrosiuam, qua ut leo in omnia corpora sæuit, exuat, ac deponat, ea natura ipsa foris stans, te docet & clamat:

Omne manifestum est suo occulto contrarium.

Leo hic noster colore, ut oculus iudicat, viridis & Lazurius est; sed si occultum in ipso conspicias, rubrum est. Id quod occultum est foras non erumpit, nisi corpore occiso & mortuo. Mortuum corpus omnis virtutis expers, & ad agendum ineptum. Quod si reuiuiscat, centuplo fructu & virtute resurgit, & vitam gloriosam agit.

Qui ergo nescit occidere, & a mortuis resuscitare, naturam non agnoscit. Leo hic noster, sapore acutus, acer, & valde corrosiuus, quod si eius occultum sit manifestum, dulcis, suauius ac blandus est: ideo omne disruptum conglutinat, balsami naturam adeptus, corrosiuo contrarius: quoniam

omne manifestum est suo occulto contrarium.

Vultis, vt hoc exemplis demonstremus? Mel vobis gustu dulce & suaue, sed si eius occultum destillatione euocetur, nonne adeo acutum, mordax, & corrodens est, vt aurum soluat: Cassiæ flores, saccharû, & similia dulcia, si eorum, compages caloris æstu soluantur, vt interna eorû virtus promanet, quid illis amarius? Nunquid si ægris vestris eiusmodi large præbeatis, vomitum austerum, & amarum cieunt! Quam supina illa est ignorantia, dicere saccharum & dulcia bilem augere: saccharum euomunt, non bilem, Archæi hoc opus est, dulce in amarum mutare: & contra item nigerrimum cibum in altissimum chylum conuertere: vt vel hinc appareat;
Manifestum suo occulto contrarium.

At quoniam amara, naturæ aduersa, illa ipsa corpora naturam respuit, ac eructat; ita istis assumtis, quæ Pseudomedici omnibus fere immiscent medicinis, de morbo in morbum homines præcipitantur.

Hæc causa est, cur laxus ventriculus amaro absynthio corroboretur; quoniam eius occultum dulce & naturæ amicum est: sic coloquintides si destilletur, dulcem liquorem destillat, medicina in morbis salinis efficacissima.

Leo viridis calore agitatus, subito spiritum suum, sufflat: occisus & rediuiuus tarde spirat, & si incalescat, calorem diu retinet. Ideo huius fontis aqua calorem, vt omnia e calcinatis resoluta solent, diu retinet, non facile, nisi nimium excite- tur, exspirat: sed robur suum, vt glorificatum corpus in se detinet; qua nota ab aqua communi rite dignoscitur.

Leo viridis tactu asper, occisus & rediuiuus, mollis & mucosus: vrit & corrodit, hic refrigerat, & conglutinat: ille venenosus, hic saluberrimus: ille si paululum irritetur, oculos lædit, hic si moueatur, illos ipsos recreat: ille lacrymas elicit, hic easdem sistit: aures ille obstruit, hic referat: & vt naturæ

vim

vim verbis omnem comprehendam, *Occultum est suo manifesto contrarium.*

Porro quorum occultum manifestum nunc factum est, nouam regeneratam vitam habent, & fixam, seu permanentem naturam naturæ beneficio acquisierunt, vt horum corpora nullo mutationis gradu possint segregari, neque in suum esse primum reduci: ideo hæc aqua etsi variis modis torqueatur, nulla salia, nulla metalla, vel perfecta, vel imperfecta ex se parit.

Inani ergo gloria illi se iactitant Misochemici, qui post destillationem in fundo cucurbitæ repetiisse se lapidem ærarium, glaream, calcanthum, cuprum, & plumbum affirmare audent. Nam quæ alteram vitam agunt, & perfecte per calcinationem & solutionem identidem repetitam elaborata sunt, per ignis gradus amplius perfici non possunt: ita nec in deterius ab igne mutari; siquidem omnia ignis ad perfectionem promouet. Vnde quæ ignem non tolerant imperfecta sunt, putredini & morti obnoxia: quæ autem mortua sunt, & resuscitata, amplius non moriuntur.

Quod huius fontis aqua e capite mortuo resuscitata sit, præter mineram fonti præsentem & adhærentem, testantur huius aquæ opera. Quod enim adhuc putridum putredini & morti obnoxium, quomodo alia a putredine præcustodiet, liberabit, ac tutabitur? Nemo dat alteri id, quod non habet. Hæc vero aqua putredinem a corporibus arcet, dum febres putridas sanat, quod plurimi testantur, qui huius aquæ usu a febre tertiana, quotidiana, &c. liberati sunt. Libera ergo a putredine, vt sit, necesse est: quo modo vero libera erit, si resuscitata non sit? Perfecta ergo & pura est, nec vllas fœces deponit, nisi forsan impura & agitata sit haustu, vel sorditiem quandã ab instrumentis, in quibus detinetur, contraxit. Nonne dum

K

apoplexiæ medetur tenuitate sua, solidas corporis partes penetrat, aperit, digerit, dissoluit, consumit, corroborat? Nonne actiones ipsæ nobilissimæ vitam nouam & regeneratam testantur? Nunquid corpora antequam debitum natura persoluant, crassa, densa, obscura, turbida, commixta sunt? Resuscitata vero subtilia, tenuia, penetrantia, quæ cetera mouent, regunt, ac gubernant?

Quare aqua huius fontis non penetraret, aperiret, dissiparet, dura solueret, nisi corpus glorificatum e capite mortuo assumisset. Quod vel maxime elucet, dum dolores podagricos lenit. Hic namque dolor fere ab omnibus medicinis magis irritatur & excitatur. Quod si calida applicetur, et si hæc tenuiorem substantiam salis calcinati beneficio in prima vita sortita sint; Externam cutim inflammant, exulcerant. Si frigida, liquor in tumoribus contentus congelatur; si anodyna quæ medium seruant, applicentur, non penetrant, nec centrum morbi attingunt.

Hæc vero aqua cum penetret, nec inflammet, ardorem restinguat, nec tumorem induret, alterius ordinis sit necesse est. Ex salium genere hanc aquam oriri, ex hoc prædicto effectu plane colligitur, quorum acrimonia calcinatione & solutione cohobata ablata est, quæ auferri non potest, nisi eius internum seu occultum fuit manifestum: natura sua acris est, sal tamen ut sit, cum dolores podagricos leniat, necesse est. Si autem sal acris esset, dolores podagricos non leniret, sed magis irritaret: cum dolor podagricus ex efferuescentia salis dulcis & acuti, ceu acetosi simul commixti excitetur.

Quicquid ergo dulci cremori, quo nerui & ligamenta aluntur, similitudine, conuenit, salem acetosum corrigit, quo correcto cessat ebullitio & dolor sedatur. Aqua ergo hæc nihil est aliud, quam sal dulcis resolutus, quod sapore manifeste depre-

deprehenditur; exiguam tamen acredinē in se retinet, quam experiuntur ii, qui oculos ea lauant.

Verum Sal nullus dulcis est, nisi eius occultum fiat manifestum, hoc est, nisi calcinatione occidatur, & solutione resuscitetur eius occultum non fit manifestum. Quare constat leonem occisum fuisse, quoniam mortua nihil agunt, hæc autem aqua maximæ sit actiuitatis, liquido patet, pristinas vires & longe præstantiores acquisuisse; fixa ergo est, & exiēto acri sapore, dulcem nacta, quo dolores podagricos lenit, & salem acutum, qui ligamenta ferit, expugnat, quo expugnato, dolor dehiscit.

Magis hoc conspicuum fit, si huius aquæ proprium diligenter animo perpendatur. Cum enim omnes aquæ, imo & acidulæ calefactæ facile euaporant, hæc suum halitum retinet, nec nisi nimium irriteretur, exspirat.

Huius rei nulla alia causa, nisi quod hæc aqua, ex calcinato corpore, hoc est, capite mortuo & soluto ipso, liquorem suum, hoc est, vitam nouam adeptam sit.

Quod calcinatur, per ignis vehementiam interit: quod si proprio spiritu affletur, & in liquorē soluatur, resuscitatur, id suum humidum in se retinet, & igni resistit, quia igne generatum est.

Huius rei veritas oleo Tartari comprobatur, id si incalcescat, calorem quoque diu retinet: cuius humidum si evoceatur violento igne, hoc est, coctione, salis pōdus, quale prius librabat, in fundo reperies, hoc si iterum soluas, coagules, coagulatum sublimes, eandem fixam naturam, qualem ex capite mortuo, rubeo, natura fundit, habebis. Hæc si loco frigido per mensem abscondas, se in album corpus coagulare nititur. Idem compertum est in hac aqua, si per aliquot menses in cella vinaria vasculo mundo inclusa detineatur, ex se foe-

ces albas separat. Quo patet frigus plus iuris in ipsam habere ipso igne: illud enim ipsam congelare aggreditur. Proprietates ergo & actiones huius aquæ satis superque approbant, eam fixam & perfectam naturam habere.

Sed dices, quomodo fixā & incorruptibilem hanc aquam statuis, cum ignis ipsam absorbeat, & a calore in fumum mutata ad cœlum volitet? Respondeo duobus modis res quædam fixa constans & perpetua dicitur.

Primo Si res nullis mutationis gradibus, quibus rerum naturalium ortus & interitus promouetur, q̄ blādo calore exsequitur; intereat. Altero vero modo res fixa dicitur, quæ omnibus agentibus resistit, quocunque motu violento tentetur: hoc modo corpora ætherea dicuntur fixa, ideo quod tantam soliditatem primorum corporum vnione nacta sint, vt omnem elementorum actiuitatem respuant. Verum hoc modo aqua huius fontis a natura elaborata non est, nec fixa dicitur, quin non ab actiuitate & motu violento intereat, ac in nihilum redigatur; sed fixam habet naturam, in quantum mutationi, qua res naturali morte pereunt, non est subiecta, sed perpetuo nisi alterius corporis aduentitii admixtione adulteretur, clara, pellucida, integra ac incorrupta maneat, & in alterum, tertium, quartū Iliastrum, vitam agat, quam calcinatione cohobata, consequitur. Hæc unicuique rei veterem exuunt cutem, prioribus facultatibus destructis, longe nobiliores impertiunt, vt videre est, in alimentis, dum illa ab Archæo soluuntur, priora vitæ accidentia corrumpuntur, odore, sapore, calore pereunte, quorum loco & alia istis prorsus contraria ac diuersa Archæus parturit.

Hinc si cibus nigerrimus deuoretur, ab Archæo in chylum albissimum transmutatur, si valde amarus vt absynthium, &c. in dulcem transit dulcis, vt mel in amarum migrat, duris-

durissimum in molissimum. Quid adamante durius? eo soluto, quid mollius? quid lapides aliud nisi aqua? Mirum quod foetidissimus fimus vaccinus, si sublimetur, ambrae spiret odorem. Serpens & vipera licet dentibus suis venenatis lethalia infligant vulnera, cetera tamen eorundem pars salubris & salutifera existit. Arsenicum quod venenorum summum est, cuius drachma vna equum quemlibet strangulat ac interimit. Ignito ipsum nitro, virus esse desinet: Huius si libras decem sumas, nihil damni senties. Hinc vide, quid discriminis sit, & quid praeparatio rerum faciat.

Hæc enim naturæ secreta Poetæ suis occultarunt fabulis, velleri aureo, & pretiosis in horto Hesperidum fructibus custodiendis, terribiles & venenatos Dracones præesse finxerunt. Ex hoc, si mentis oculis rem intentius Misochymici inspexerint, facile agnoscent, in rebus etiam extrinsecis venenatis, opus suum magnum, medicinamque suam Catholicam ac vniuersalem inquirendam esse, non videlicet ex prima stolidi ignorantia, in primo statim operis limine, quod (vt hactenus factum) plerumque tactu asperum, visu horribile, odoratu foetidum, gustu ingratum, qualitate venenatum apparet, hoc est, non ab exteriori cortice; sed ab interiore nucleo, arcantum eruen dum: non secus, vt e vitriolo, quod externe tactu asperum est, in quo perniciosum, delitescit venenum; ex cuius tamen interiore corpore summum & admirandum educitur alexipharmacum.

CAPVT XXII.

Quid agro huius fontis aqua vsuro, & medico ipsam suadenti obseruatu opus sit?

PRIMO omnium opus est, vt expertum ager consulat medicum, an aqua illi sit profutura, vel obfutura. Reperiuntur

enim pseudomedici, qui postquam valde defatigarint ægros, & præter rationem & institutum aliquot amphoras Iulepiorum, symporum, apozematum, epotandas, & modios rotularum pillularum & electuariorum deuorando præbuerint quibus sibi non succedentibus, statim nulla alia consideratione habita, relegant miseros patientes in aquas medicatas tanquam ad anchoram sacram, non considerantes antea, an aquæ illæ conueniant: vel quia ignorant naturam aquarum, vel quia ignorant naturam morbi, vel vtriusque simul & ita casu quicquid agunt, agunt. Vnde non est mirum, si ægros defatigent.

Medicus diligenter consideret, an consentiat habitus corporis & subiectum ipsum: posset enim esse, vt ratione effectus, aquæ medicatæ potus optime cōueniret, sed postea non conueniret, ratione subiecti, v. g. si æger esset inobediens, ita vt vellet interdum dormire, omnia indiscriminatim comedere, & ea instituere, vt aquæ potius obessent, quam prodesent, nec rectam viuendi rationem posset nec vellet obseruare, illi nullo modo aqua medicata propinanda est, etsi ratione morbi conueniret; quia aqua mortem acceleraret: hoc non obseruato nobiles quosdam occubuisse, non transiit hominum memoriam.

Hoc igitur primum est, quod circa subiectum est obseruandum, videlicet quod sit obediens.

Deinde perpendenda ætas est: neque enim in qualibet ætate conuenit potus aquarum mineralium: Vnde quidam puerulis circa duodecimum annum denegant aquas medicatas.

Verum hanc aquam puerulis vnius medii anni, pauca quantitate salubriter exhibent, & in cibis administratur; exsiccat enim superfluitates ventriculi & corroborat: Sed ætas
senilis

senilis non fert potum huius aquæ: calor namque in senibus est valde debilis, & ideo si multa aquæ quantitas exhiberetur, exstingueret calorem illum; si vero pauca quantitas, non permearet, maxime cum aqua hæc frigidis complexionibus sua frigiditate, non nihil obsit, ventriculum inflet, ac hepar ac ædema durum promoueat.

Tandem contemplandus est habitus totius corporis & partium, etiam principum; vnde si quis esset, qui haberet ventriculum imbecillum propter frigiditatem introductam, ratione prauis victus & habitus corporis, requirat usum huius aquæ, vt refrigeraret; tamen non est exhibenda propter frigiditatem ventriculi. Exstingueretur enim calor ipsius, vt nullum cibum concoqueret.

Quare cum potus aquarum conuenit ratione totius, obseruandum est, an obfuturus sit ratione alterius partis; & dum hoc innotescat, nullo modo exhibenda est. Obseruandum id circa subiectum est, ne æger laboret intemperie frigida, vel hydrope; quia hæc aqua multum refrigerat, & modice astringit, vnde hydropicis auersatur.

Quantum ad tempus attinet, existimo, hanc aquam omni tempore posse exhiberi thalami aere correcto, si modo aqua peregrina non confluat, quæ cum æstiuo tempore terræ hiatus absorbeatur, eo maxime tempore administranda erit.

Locus porro in quo hac aqua vtentes versantur, non debet esse pluuiosus, nec nimis frigidus, nec nimis æstuosus, sed temperatus & a ventis liber.

Quamuis corpora ante potum purganda sunt; aliquibus tamen feliciter successit sanatio absque purgatione præmissa per Pharmacum; Aqua enim hæc vi sua alexiteria & proprietate innatiua morbos tollit, quamuis non nihil vrinam stimulet, qua tartarosam materiam simul educit.

Quæ nam sint obseruanda in administratione potus?

ANTE QUAM æger incipiat bibere aquam, moderate inambulet, vt viscera incalescant; quo fit, vt validius attrahatur aquæ facultas, & viscera robustiora reddita, melius expellant: bibat vero aquam leniter, non continuata serie; Sed eam partiri potest in quatuor vel quinque vices, ne aquam copia ingestam rursus per vomitum excernat. Cum vero totam aquam præordinatam biberit, inambulet, vsque quo venerit prandii hora, & aliquam partem per vrinam excreuerit. Continuata vero serie hanc oportet bibere aquam, non vt quidam volunt alternis diebus; quoniam ratione quietis interpositæ per vnam diem, difficilius redditur aqua, vt experientia docet. Nam videmus, quod si hodie exhibeamus alicui, hodie nõ bene ipsam reddet. Si cras etiam bibat & perendie, & aliis diebus sane dierum continuatio, quotidie eam melius reddet, quia natura inualefcit in expellendo.

At si aqua exhibeatur alternis diebus tantum, cum prima die mala reddatur, difficilius adhuc redderetur tertia die, & aliis diebus sequentibus, quia ratione moræ interpositæ, natura distrahitur ab expulsiõne, & torpescit.

Porro multo minori dosi hæc aqua, si scaturigo nõ sit aqua communi contaminata, quam aliarum acidularum ac thermarum, assumenda est. Est enim magnæ actiuitatis, ita vt grauissimos morbos, & quidem chronicos, spatio 4. vel 5. dierum curauerit. Vnica ergo vice vltra Lib. 2. non exhibeantur: Incipiendum vero est a pauca quantitate, primo die cyathum vnum, hoc est, ʒiij. Altera ʒ 8. Et ita progrediendo, donec vnica vice ad heminas fere duas peruenerit, quo non est vltterius ad maiorem cyathorum numerum ascendendum, nec

in

in ea quantitate persistendum, sed retrocedendum est, singula die diminnendo cyathum vnum: & sic spatio 12. dierum reuersum erit ad primum cyathum. In duplici calefiat aqua vase; non enim tam frigida, sed calida vel tepida assumi debet. Qui volunt, vt ventrem soluat, admisceant aliquid salis primo cyatho; ita ratione falsedinis irritabit intestina ad expulsionem.

CAPVT XXIIII.

An aqua huius fontis sit pro balneis apta, & quanam sint ante usum balnei obseruanda?

AQUA huius fontis quamuis valde frigida e vena sua scaturiat; ex ea tamē ad varias ægitudines depellendas præparatur balneum: eius caliditas moderari debet ratione habita ad tempus, ad morbos, ad ætatem, & ad corporis habitum, temperaturamque.

Nam habitus robustior & debilior non eodem modo calidum balneum ferunt: similiter temperatura calida & frigida non æque calidam postulant.

Obseruandum quoque est, vt aqua sit pura, & ideo quoti- die immutanda.

Nam cum bis æger fuerit in balneo, aqua solet amittere facultatem, & propter commixtas sordes putrescere.

Tempus ingrediendi balneum non minus obseruatu necessarium est; bis in die, mane horam circiter sextam, & post prandium ad horam secundam balneum ingredi oportet.

Mora conueniens est trium, & ad summum 4. horarum: necesse tamen non est, vt æger singulis vicibus tam longam in balneo moram trahat, sed obseruanda est quantitas, qua vult vti balneo, & hanc quantitatem diuidit in 5. vel 6. partes, & sensim procedēdo augeat, quousque deueniat ad summam

moram. Certus tamen & præcisus horarum numerus nemini designari potest nec debet. Hoc siquidem consilium non a Doctoribus, sed a cōditione morbi, tolerantia ægri, virium, temperaturæ habitu, &c. petitur.

Determinatus numerus dierum in vtendis aquis pro balneo similiter designari non potest. Non enim omnes morbi sunt aquæ rebelles; vires etiam ægri & commoda, quæ æger consequitur ex balneo, non æquali libratur lancea. Nam si experiatur, quod sanetur morbus, & quanto magis vtitur balneo, tanto maius iuuamentum recipiat; debet eo vsque vti, quousque viderit, quod recipiat iuuamentum: ita sunt aliqui, qui vtuuntur balneo 10. 15. 20. 30. diebus. Consuetus vero numerus est quindecim dierum.

Cum egreditur e balneo æger, abstergatur optime, & bene tectus maneat in lecto per horam; sique lassus fuerit, dormiat, sudetq; , surgat, postea & abstergat sudorem, & bene indutus deambulet; deinde accipiat prandium tenue & Philosophicum, vt vesperi possit vti balneo. Hora postea cœnæ potest canonice viuere, & comedere.

Caueat præterea, ne a prandio dormiat. Tertia postmodum hora cibo cōcocto ingrediatur iterū balneum, ita vt bis in die balneo vtatur: Excepta tamē prima & secunda die, quibus sat est, semel se lauare, ne repentino & inconsueto motu natura obruatur. Quam ob causam sensim descendat in balneum, nec se subito in balneū præcipitet, vt quidam faciunt, sed prius immittat pedes, mox crura, postea sensim totū corpus vsq; ad ceruicem, si ægritudo postulet.

Post balneum, per quadraginta saltem dies vescatur æger bonis cibis & facilis concoctionis, caueat a Venere, a vento, a pluuia, & præcipue a Sole, labore, nimia exercitatione, maxime vero animi temperet motus.

*An aqua fontis huius per stillicidium sit admi-
nistranda?*

CVM non raro quædam corporis partes maxima duritie constringantur: vt eæ non possint vlllo modo per missionem iu balneo emolliri & superari; ideo inuenerunt medici stillicidium, vt aquæ facultas a motu adiuta penetraret magis abditas ipsius membri partes.

Vtimur ergo stillicidio ad emolliendam, laxandamq; partem aliquam induratum & corroborandam.

Organa, quæ recipiunt iuuamentum a stillicidio, sunt illa omnia, quæ apta sunt, vt supra ipsa cadat aqua, sed præcipue caput & partes neruose & articuli. Hepar, ventriculus & con- similes partes, cum molles sint, facile alterantur, patiun- turque per infessionem, & non egent stillicidio: nec vlla pars quocunque morbo affecta impedit vsum stillicidii hu- ius aquæ: nullos enim sulphureos, aut bituminis My- sios, &c. Vapores in auram spirat, quibus caput aggraue- tur. Hoc vnice cauendum est, ne fiat in loco balnei pluuioso, uëtofo, nec Soli exposito, sed in Musæo nonnihil calefacto & incluso. Si pars quædam stillicidio subiicienda est, v. g. brachium, habeat paratum alueolum ligneum, in quod pos- sit inferere brachium, vt aqua supra humerum cadens colli- gatur in alueolo, & statò tempore foueat brachium. Cum perfectum fuerit stillicidicum, educat brachium ex alueolo, & inungat ipsum aliquo oleo morbo conueniente.

Si caput stillicidio subiiciendum, opus est capillos abra- dere, non quidem totum, sed ad futuram coronalem, & sagit- rariam. Ne in hoc aberret chirurgus, extendat manum, ap- phicet volam suam turbini nasi & obseruet quousq; medius

digitus. cui longior est reliquis, perueniat, & vbi digitus definit, ibidem incipiat abradere, tendens versus sinciput, ita, quod abrasio per longitudinem sit quatuor digitorum, per latitudinem autem duorum. Abrasio hoc modo capite, subiiciatur guttæ cadenti ex alto, & subtus sit vasculum, in quo colligatur aqua, ne pavimentum totum inundet.

Solet eger, dum recipit stillicidium, corripri magno somno, quia incalescente capite ob stillicidium, multi vapores attrahuntur ad cerebrum: excitetur igitur æger, & non permittatur, vt dormiat.

Mora sub stillicidio trahenda horam cum dimidia non excedat. transacto tempore subtrahat stillicidio caput, abstergatur sicceturq; pannis non admodum calidis, ac frustum panni linteï rubri abrasæ parti applicetur, tegaturq; integumento, vt caliditas aquæ impressa diu conseruetur, ne occurrens aer obsit.

Numerus dierum in stillicidio est duodecim, vel ad summum 15. Nec pluribus duabus vicibus in die est vtendum stillicidio.

Euenit non raro, vt stillicidii vbi catharrus per venas, quandoque per palatum descendat; aliquando labitur ad thoracem, excitans magnam tussim, & tunc per aliquot dies a stillicidio abstineat, quæ si vehemens non sit, vtatur tantum semel in die, & breuioris temporis spatio: aqua etiam sit minus calida, detineatq; æger in ore saccharum candi, & cum it dormitum, assumat saccharum rosaceum.

Post stillicidium gestet caput tectum quadraginta saltem dies, quo tempore nunquam sibi abluat caput, & dietam non spernat bonam.

CAPVT XXVI.

Fontis huius aqua quibus conueniat morbis?

Stillicidium competit capitis neruorum articulorumq; affectibus, ex causa siue frigida siue humida prouenientibus, maxime ad vertiginē aurium, tinnitum, surditatem, ad lingue resolutionem, paralyfin, epilepsiam, oculorum inflammationes, amblyopiam, amaurosim, & qualescunque suffusiones administrat, exsiccando, calefaciendo, euacuando tollit dolores podagricos, arthreticos lenit, & laxātes articulos obfirmat, chirurgicales morbos omnes infra cutem & carnem vel in cute & carne, tam abditos & latentes quam manifestos sanat; vt sunt, macies, ariditas, syrones, pruritus, scabies, impetigines, esthiomena, fistulæ, tumores, & vlcera omnia sub crure enata, manentia & sordida, & impuritates aliæ cum scabie & pruritu contractæ. Vera hæc est aqua medicina, qua chyrgus in omnibus desperatis morbis vti potest. Si namque natura operationi non sufficit: facit hoc balneum. Sicut enim ventus humores terræ, aut Sol fouearum aquas absorbet & exsiccat; ita & stillicidii seu in sessionis huius aquæ vsu fluxus morborum consumitur.

Potus astmaticis, cardiacis, grauiter tussientibus, febribus putridis opitulatur, morbos ex tartaro oriundos consumit, calculum vesicæ & renum comminuit, intemperiem hepatis calidam corrigit, lienis obstructions aperit, mulierum profluvia alba & vesicæ vlcera sanat.

Hæc multorum testimonio comprobari possent, si centurias cōscribere animus esset. Sat magna nobis fila suppeditauit Clariss. ac expertissimus Sebastianus Roth, Reipub. Snebergensis medicus, amicus meus singularis, cuius con-

filio ac fideli opera & huius aquæ beneficio quam plurimi sunt liberati a morbis combinatis.

CAPVT XXVII.

*Symptomata contingentia ex potu huius aquæ quot sint?
& quo modo corrigenda?*

SVboriuntur non raro ex vsu huius fontis aquæ tam grauia symptomata, vt eius vsu omnino vitare, vel magna cura ea auertere oporteat.

Quidam aquam assumptam paulo post euomunt, nec eam retinere possunt. Quidam eam retinent, nec iterum excernere valent, quibus ardor vrinæ superuenit.

Alij somno violento opprimuntur; Alij vigilia summa vexantur; Alij lassitudine, ac omnium membrorum imbecillitate corripuntur.

Quibus igitur mediis his succurrendum, indicare oportet.

CAPVT XXVIII.

Quibus mediis vomitus sedandus?

QUOD si vomitus accidat prima die, qua accipitur aqua, non timendus, sed bonus & salutari est; quoniam euacuantur plurima excrementa, diu forsan in ventriculo retenta; quod si tertia vel quarta die accidat vomitus, diuertere eum oportet ad inferiora, enemate eiusdem aquæ, parumper salitæ; quo iterum eiecto, aqua exhibenda est, applicando cucurbitulam ad regionem ventriculi: quam si retinuerit, bonum erit signum: altera die enema cohobetur, absque applicatione cucurbitulæ: quod si aquam iterum euomuerit, desistendum est ab exhibitione aquæ, donec vomitus cedatur. Cum vero variorum morborum, vt lapidis, calculi, pestis

pestis, cholica, iliacæ, podagræ, lepræ, febrium, &c. Symptoma vomitus fit, ipse morbus inuestigandus ac expugnandus est: quorum vela hic contrahamus, ne forte longiori mora in vertices inextricabiles abrepti, benigno lectori molestiam creare videamur.

Potest tamen sequenti antidoto, condito vel tragea, ventriculus corroborari, quæ licet paratu sit facilima, nec ex numerosa ingredientium aut aromatum multitudine præparetur; exhibetur tamen non tantum ad ventriculum confortandum; cui proprie conuenit; sed etiam ad capitis affectus, ad hemicranias acutissimas, vertiginem, melancholiam hypochondriacam, cachexiam, febrem quartanam, ad calculum, & similes affectus. Habet enim facultatem dissoluendi & liquefaciendi tartarum glutinosum, qui plurimorum morborum causa, potissimum vomitus, existit. Huius medicamenti basis & caput est aronis radix, ut hic in solo Babenbergeni fere dulcis & parum linguam pungens crescit: omnis hæc exustionis expers est, quæ alias tangentis manus, bullas siue pustulas inducit, easque exulcerat: alibi ergo effossa maceretur in vino per noctem, & exiccetur in furno, in quo panificia modo cocta fuerint; deinde reducatur in puluerem.

Tragea stomachalis.

℞ Rad. Aronis nostr. vel vino macerata & exsiccata ℥j.

Acori nostr.

Pimpinella nostr. ana ℥j.

Oculorum cancri ℥i. s.

Salis absinthij.

Iuniperi ana ʒ. s.

Sacchari rosas. q. s. fiat tragea.

Conditum stomachale.

℞ *Conf. rad. acori**Arantiorum**Citonia.**Mentha ana ℥ s.**Conf. alkermes ℥ i.**Magist. mineralis Bezoardici**Mig. Tartari ana ℥ s. Fiat conditum.*

Antidotus stomachica.

℞ *Extract. Baccar. Iuniperi**Myrobalanorum omnium ana ℥ s.**Rosata nouelle ℥ j.**Ol. e nuce moschata chymice extracti ℥ j.**Caryophyllor.**Chalybis ana ℥ s.*

Cum Syr. de acetositate citri fiat antidotus.

CAPVT XXIX.

Quaratione aqua detenta educenda sit?

Quod si aqua detineatur in intestinis & hypochondriis vel in toto ambitu, vt nec per secessum, nec per vesicam, nec per vomitum, nec per vllam aliam viam egrediatur, euocetur clystere ipsius aquæ hiera simplici admixtæ, altera die bibat iterum aquam, quæ si identidem detineatur, educatur eadem ratione, qua fuit educta prior, & non bibat amplius aquam, sed procuret alium lubricum; multitudo enim materiæ mucosæ in ipsis visceribus existentis istius obstructionis per sepe causa est.

Educta materia denuo tentet bibere aquam admixto sale, primis duobus cyathis, quo facto, si non succedat abstineat.

Quam-

Quamuis ab usu huius aquæ, cum in minori dosi instituta analogia ad alias acidulas & thermas assumatur, raro eueniat, vt in toto ambitu detineatur; ad anasaricum tamen disposito aqua hac vtenti tale quid euenire obseruauim⁹, ille a nobis curatus, extracto Elatorij ac massæ pill. de nitro ana Gr. ij. Cum mithridatica confectione dentur, in forma pillularum. Adultis valentius ac nobilius | medicamentum ad hunc extirpandum affectum vix reperiri potest. Puerulis sat potens est Rob baccarum Sambuci per cohobium.

CAPVT XXX.

Ardor vrinae quomodo extinguendus?

SÆpius vero euenit, quod ventriculo & intestinis refrigeratis aqua per secessum non excernatur, sed capiat iter ad vesicam & secum ducat alumen scissum cum Sale in renibus detentum, quod magnum vrinae ardorem concitat, haud leue symptoma.

Nam aqua huius fontis Saturnina est, multum habens de substantia vitrioli calcinati, ideo ex suo Triual cadens grauior est ceteris, cyanea & glauca, quam ob causam tartarum mouet, quod si Archæus ab astro vincatur, ipsam additione auget & acuit.

Qui ergo ardore vrinae corripuntur, prorsus abstineant ab usu huius aquæ, donec ardor restinguatur, fugiat interea temporis lacticinea, quia caseus est tartarus alabastrinus & incurabilis, viscus inexpulsiuus. Non bibat agrestem, nec vinum ponticum, nec vllas amnes alkalizatas.

Nam alkali quod fuerit in aqua in tartarum conuertitur, & propria substantia alkali est.

Omnia legumina, pisca, pisces, cancri sunt de materia tarta-

M

ri, & cum veniunt ad stomachum liquefiunt, & transeunt ad suam primam materiam, hoc est, coagulantur. Noxia ergo sunt & in hoc symptomate vitanda.

Ardor ille anodynus restringi debet, & frustra acri supposito, vel enemate irritatur alius, frustra pseudomedici hepares refrigerare syrupis & electuariis nituntur. Sal calcinatus hic resolui debet, hoc fit, si foras applices anodyna. Nam vapor in anodynis penetrat, & potens est, non aliter, quam si quis os supra Mercurium crudum obtendat ad duas circiter horas, quamuis fumum non videat, nihilominus dentium dolorem infert, & os saliuam replet; ita etiam vapor ex anodynis transit ad renes, & salem scissum resoluit, quo resoluta ardor extinguitur.

Anodynum,

Rx. Liquoris papaveris

Isiquiamiana ℥ j.

Lolij ℥ ij.

Camphura ℥ iij.

Rosarum

Plantaginis

Solatri ana ℥ j.

Hæc simul tusa & in Cantharum indita bulliant, in B. M. ad mollis spissitudinem, eo inungatur pars dolens. Vel

Rx. Ol. Vrina ℥ j.

Spica ℥ j.

Vog. Agrippa ℥ ij.

Fiat inunctio in Spina dorsi, lumbis & pectine. Quod si a calculo obstructionem inducente vrina delineatur, & ardeat, prouocetur liquore croci ac cantharidum, 4. mutationis gradu elaborato & cum vino correcto. Vt enim aqua ignem, sic crocus calcem calculi restinguit.

Vel

Vel

℞. *Rubedinis colcothorina* Gutt. *Vij.*
Viticella liquoris ℥ j.

Vel

℞. *Ol. Cristallini* gutt. *vj.*
Mag. lap. Iudaici.
Lyncis ana ℥ ss.
Viticella ℥ j.

Si obstructio vehemens sit, conuenit quoque balneum aquae dulcis, cui herba raparum ac ipsa rapa aut etiam brassica incotta sint.

Incessus ad calculum.

℞. *Fragmentorum, Raparum, Pastinacae.*
Siferis M. j. *Sem. Penoschini.*
Chamomilla Fœniculi
Verbasci lins
Rutæ muraria Rubea tinct.
Arthemisia ana M. j.

Coquantur in aqua, quanta folium dimidium repleat.

CAPVT XXXI.

Quomodo somnus narcoticus excutiatur?

EVenit nonnunquam huius fontis aqua vtentibus, quod vaporosi spiritus iique sulphurei sursum non aliter ac fumus per ipsas membrorum quasi parietum commissuras penetrantes & in superiora capitis euadentes, ac cerebri ventriculos opplentes tendant, vt soporiferas inducant affectiones. Qualitas namque narcotica & soporifera dependet potius a sulphure quodam inflammabili fœtente ac indigesto, quam a causa quadam frigida, vt haectenus Pseudomedici existimarunt.

M 2

Nam & fumus sulphureus, tam vini, quam croci multo citius hominem in somnum præcipitabunt profundum & lethæum, quam aqua niuis, vel glaciei montium, quantumuis in summo excessu frigidissima. Hæc enim frigiditas caret spiritibus vaporosis & sulphureis, qui in vino, croco, opio, &c. reperiuntur. Odor enim opii fœtidus certissimus index est eius, qui in eo inest, copiosi sulphuris, & olei. Sic ex ceteris signis, quibus veteres verum opium discernebant, hoc quoq; vnum erat, quod flammam conciperet.

At maximum est narcoticum & summum stupefactiuum opium. Quocirca non frigiditas sed sulphureus spiritus cerebrum replens, somnum conciliat.

Hunc vaporem dispersunt ac sulphureum illum spiritum cõsumunt, quæ sudores mouent, Errhina & apophlegmatismi, qui cerebrum expurgant & quæcunq; hominem ad laborem, meditationem, lectionemue pelliciunt.

Conuenit ergo caput fricare, applicare dorso cucurbitulas, vt retrahatur materia a capite, gestare manu rutam vel nigellæ semen contusum & aceto rosaceo madefactum in nodulo ligatum olfacere, stypticum quoddam, vtpote miuam cydoniorũ post esum assumere, Theriaca illa, cœlesti Quercetani, pisi quantitate palatum fricare, pios hymnos ac psalmos modulari & ea instituere, quæ ad animi hilaritatem facere videbuntur.

Antidotus somnolentiam, torporem ac stupiditatem expellens.

Rx. Extract. fl. primula veris.

Paonia

Filia arboris

Lily conuall. ana ꝑ v.

Caryophyllorum

Cina-

Cinamomi ana ʒ ij.

Magistr. cranei humani ʒ i. s.

Sp. Diambre

Diamoschi dulcis ana ʒ j.

Castorei vino albo dissoluti & per setaceum traiecti ʒ iiij.

Fiat electuarium, dosis ʒ j.

Hæc antidotus iuuat ad omnes cerebri affectiones, eiusq; substantiam facultatesq; mirifice corroborat. Prodest apoplexiis, paralyfibus, epilepsiiis, vertiginibus, fumosque vaporousos, qui in sublimi cerebri regione suspensi somnum narcoticum inducunt, dispellit, memoriã roborat, oculorum hebetudinem acuit, & omnes capitis affectiones exterminat.

Caput purgium in forma liquida.

Errhina in forma liquida fiunt, ex aquis videlicet maioranæ, saluiæ, anthos, betonicæ, pæoniæ, vel succi anagallidis, brassicæ, oxymellis, scyllitici, rad. cyclaminis, iridis, peti &c. harum vel binis vel pluribus inuicem mixtis & tepesactis in nares vel sola attractione, vel per instrumentum *sive sicutis* dictum infunduntur.

Caput purgium in figura oblonga.

R. Pul. herb. Roris marini

Betonia:

Maiorana ana ʒ ij.

Sm. e Nigella:

Ruta ana ʒ j.

Castorei. ʒ j.

Coquantur cum succo rad. iridis ad consumptionem succorum, deinde cum mastiche dissoluto & melle fiant nasalia ad longitudinem digiti & cordulæ, ligata naribus indantur.

Caput purgium in forma linimenti.

℞ Gummi amoniaci ol. terebinth. dissoluti, ℥j. pyrethri subtilissime pulverati ℥ij.

Incorporentur optime cum spiritu terebinthinæ in unguenti consistentiam. De hac mixtione parum extremo digito vel baculi ad id aptati extremitati impone, & in narium profunditatem immitte, & statim distillari videbis magnam aquæ serosæ quantitatem.

Caput purgium in forma sicca.

℞ Pulu. Majorana, Hellebori albi ana ℥s. moschi Gr. ij. fiat puluis,

Nos cum Auicenna vaporosum quoddam sternutatorium param^o ex semine Nigellæ. ℥j. rad. hellebori nigri, pyrethri ana ℥s. puluerentur & includantur in nodulo maceretur nodulus in aceto rosarum, & adinoveatur subodorandus.

Hæc ratio ceteris multo securior est. Quod enim quidam Negotianæ fumum per fistulam ad cerebrum trahant, suo non vacat periculo, nec absque experti Medici præsentia & consilio tentari debet, nisi quis forte periculum amet & in eo perire mallet.

Aphlegmatismus.

℞ Mastiches, pyrethri ana ℥s. cum melle despumato; fingantur trochisci auellanæ magnitudinis, manducenturque ad horæ dimidium, ita ut pituita semper expuatur.

Si pro delicatatis masticatorium, quod eos suo calore minus offendat, componere velis, hac via præparatio aggredienda est.

℞ Rad. Pyrethri in oxymellite macerata, exsiccata & pulverata, Staphisagria saccharicandi ana ℥s. excipiantur mucillagine tragacanthi, & fiat masticatorium.

CAPVT

CAPVT XXXII.

Somnus quomodo inducendus sit?

VIGILIA nonnunquam modum excedens spiritus illos sulphureos somnum conciliantes exhaurit, ac consumpto vitali succo, sopore ad quietem viriumque reparationem omnem euellit. Opera itaque collocanda est, vt spiritus eiusmodi & vapores ad caput trahantur, quod fiet lotionem pedum, irroratione cerebri facta, & floribus Camomillę, sambuci, nemipharis, capitibus papaueris, foliis mandragorę, sem. hyosciami, lactucę cum amomo, anetho, camphora, croco, & similibus; ex his omnibus coctis in aqua communi, aut maceratis in aquis conuenientibus concinnari possunt epithemata hypnotica ad cerebrum, quę virtute sulphuris narcotici, quod vt plurimum abundat in illis simplicibus, somnum prouocant.

Sunt præterea alia adhuc vigiliarum genera, quorum causa tristitia mentisque perturbatio, aut alia quædam animi passio, quibus consulatur, propositis omnis generis rebus iucundis & gratis, quę mentem exhilarare queunt. Nam lassitudo & suauitas cantus, & tenebrę, & silentium inducunt soporem, quia hæc animum colligant, & a sensuum distractione abducunt, somnum magnopere iuuant, quoniam applicatio sensuum remissa, & ad pauca se porrigens minori conatu spiritus euocat, ita facilius patitur eos intus reuocari, detineriue & vias, quibus spiritus foras traiciunt, occludi.

Pomum

Pomum Somnificum.

℞ *Styracis calamitæ*
Caphuræ.

℞. *Nucis moschata ana Gr. viij.*

laudani opiati Paracelsi contra choream S. Viti ℞ j.

Essentia croci Gr. iij.

Ambre Gr. ij.

Confundantur inuicem in paruo quodam vasculo argenteo immiscendo puluerem cornucerui preparati, donec pomum formari possit, vel omnia commixta ex aqua rosarum, in qua tragacanthum & gummi Arabicum maduerit, redigantur in pomum: hoc sæpius odorando lumina somno demulcet ac ligat.

Epithema ὑκροταχόν.

℞ *Rosarum*

Violarum ana ℥ iij.

Sem. hyosciami.

Papaueris albi

Cort. Mandragora.

Nucis moschata

Opij ana ℥ j. ℞.

Santali albi ℥ j. ℞.

Croci ℞ ℞.

Coquantur aqua foliati & rosarum ad mellis consistentiam: in eius colatura, spongia vel linteum imbutum fronti applicetur tepidum.

Pilcolum refrigerans & somnum concilians.

℞ *fl. Nempharis.*

Stæchados,

Rosarum rubrarum

Violarum

Maiorana ana P. j.

Sem.

Sem. Papaueris.

Lactuca ana ʒ j.

Granorum Alkermes

Nucis moschatae ana ʒ ʒ.

Caphura ʒ j.

Hæc in puluerem redacta, panno serico rubro ad formam pileoli concinnato insuantur, qui vesperi concepto fumo ex semine papaueris, rosarum, violarum, santali, &c. gestetur.

Nepenthes somnificum.

℞ Essentia opij cum spiritu vitrioli extracta. ʒ j,

Essentia croci cum succo limorum extracta, ʒ ʒ

Lapidis bezoardici ʒ j.

Extract. Diambra, ʒ. j. ʒ.

Magisterij bezoardici mineralis maioris, seu Nepenthes nostri, Gr. vj.

Confundantur inuicem in paruo quodam vasculo argenteo, de quo sufficit exhibere magnitudine piperis grani ad introducendam gratam tranquillitatem in omnibus ægri tudinibus, in quibus ipsis rationis sensus læditur, & æger in phrenesin plerunque delabitur.

Lotio pedum somnifica.

℞ Chamomilla,

Rosarum rub.

Betonica,

Ruta,

Asariana M. j.

Coquantur in lauacro pedum, vbi iam satis inferbuerint, Nitri & salis M. j. addatur. Utitur vesperi ante cibum, vel somnum: Capiti, pedibus & omnibus neruis salubris multos morbos futuros arcet.

N

Demuni lassitudini subueniatur abstinentia huius fontis aquæ, quiete, epulis suauioribus, optimo vino, eoque odorifero cum placenta modice assumto, aspersione aquæ odoriferæ, rosacæ, balsamorum antapoplecticorum inunctione.

Balsamum antapoplecticum.

℞ *Extracti Cinamomi,*

Caryophyllor,

Anthos,

Primulæ veris,

Calendula,

Betonica, ana ʒ j.

Ol. Macis,

Cinamomi ana ʒ j.

Sp. flor. lily conuall. ʒ j.

Manna calabrina depurata ʒ iij.

Omnia bene mixta parua cucurbitæ indantur, & in balneo Mariæ per triduum digerantur ad iustam Balsami consistentiam. Conseruetur in parua thecula, rotunda, argentea, & intus deaurata, eo palatum & mares illinentur, mirifice recreat & omnia capitis mala auertit.

Aqua ad collapsas vires instaurandas.

℞ *Flor. Roris marini exsiccatorum.*

Buglossæ.

Boraginis.

Rosarum,

Violarum, ana M. j.

Cort. citri sicci,

ligni Aloes,

Santali ana ʒ iij.

Inci-

Incisa indantur omnia in alembicum vitreum, super effundendo viticellæ liquoris ℥ iij. digerantur vase optime clauso: Dein per cineres aut balneum Mariæ destillentur, multoties hanc aquam cohobando & reducendo in cuius optime rectificatæ ℥ .j. dissolue confect. alkermes ℥ β Ambræ gris. ʒ.β.

Aqua caponis.

Caponem vnum, antequam iuguletur, cursu fatigatum exenteratum in frusta discinde & in phialam vitream capacem iniice addendo.

Flor. Primula veris,

Anthos,

Maiorana ana M. j.

Ligni aloes,

Santali, citrini,

Caryophyllarum,

Nucis moschata,

Cinamomi.

Rad. acori,

Ireos, Glyzerhysz. ana ℥ β

Aristolochia rotunda, ʒ j. β

Cort. citri. ʒ. ij.

Sem. Peonia,

Fœniculi, ana ʒ. j.

Granorum Alkermes.

Paradisi,

bacc. lauri, ana ʒ j. β.

Viticella liquoris, ℥ vj.

Aq. boraginis,

Rosarum, ana ℥ j.

N

Incisa incidantur & conquassando conquassentur, & in balneo Mariæ ferueant, donec capo vi bullientis aquæ in minutissimas particulas decoctus fuerit, exprimantur postea omnia per torcular, & in alembico distillentur. Huius liquoris frequenter cochlear vnum exhibitum, per se, aut cum iusculis dissolutum collapsas vires restaurat.

Aqua Odorifera.

℞ Cinamomi ℥. ℞.

Rosarum rubear.

ligni aloes. Rhabarbori.

Santhali, Citrini, cort. citri, ℥ ij.

Aqua vitæ rectificata, lib. ij.

Mixta omnia atque in Phialam posita ligentur nodulo syndoneo, fl. Violarum, pii moschi Gr. vj. Zibetti Gr. ij. suspendantur in alembici orificium, deinde cum per dies decem in vase optime reclusa fuerint, destillentur in balneo Mariæ; aqua hæc pretiosa est ad præseruandas vires, detur gutta vna mane cum modica medulla panis. Solo olfactu vires mirifice recreat.

Aqua hypnotica.

℞ Succu papaueris vtriusque, ana ℥ ij.

Hyosciami,

Portulucæ,

lactucæ, ana ℥ ij.

succi fabæ inuersæ, ℥ j.

Sem. lolij,

Lactucæ,

Melonum, ana ℥ ℞

Castorei.

Mumia, ana ℥ ij.

Camphoræ,

Croci, ana ℥ i. ℞

Con-

Contundantur & reponantur per dies tres in vase vitreo & destillentur. Dosis huius aquæ ℥ s. tempore somni, dolorem omnem obtundit, & mitigat, atque inflammationibus internis confert, ac laudari vires æmulatur.

CAPVT XXXIV.

Quæ nam & quorū symptomata ex balneo huius fontis aqua agris eueniant?

POST prauum balnei vsum nonnunquam vehemēter ægros fatigant viscerum ardor & totius corporis sitis intensa, appetitus prostratio, alui constipatio, animi defectus, somnus profundus, vel nimia vigilia. Quæ quibus mediis postrema tria haud spernenda symptomata, profliganda sunt, superiore capite enodatum est. Nunc aluum soluere, ardorem & sitim restinguere, tum deniq; appetitum languentem excitare, vt tandem sic euentu optato fruamur.

CAPVT XXXV.

Quibus mediis ardor totius corporis restinguatur?

POST prauum balnei vsum sequitur nonnunquam ardor viscerum ac totius corporis adeo vehemens, vt in fornace balneum egressus videatur iacere æger, ipsi hoc consilii damus, vt abstineat a balneo quatuor, vel quinque diebus, vtaturque victu refrigerante, & humectante, bibatque aquam decoctam. Nam huiusmodi feruori solet frequentissime succedere febris hectica; foueat hepar epythemate frigido, nec sequentibus diebus amplius vtatur bis in die, sed semel tantum aqua, non feruente, sed tepida: Aqua huius fontis nimirum calefacta, sulphur in sanguine, a potentia videlicet virioli eius calcinati, isto calore reuerberatur, & vim suam

N. 3,

adurendi rursus acquirit, incendit; vnde flamma ac ardor in carne excitatur. Ad hunc extinguendum ardorem remedium optimum, & potentissimum est, Nitrum in aceto rosaceo & succi sedi maioris maceratum, & carpis seu locis pulsuum illigatum. Hoc enim ardor qualiscunq; sit, refrigeratur & mulcetur. Sic si sulphur tenuiter tritum, linteo inclusum, in bono vino duabus tribusue horis coquatur, ac digitis postea probe fricetur seu teratur, exprimaturque, iterumque in vinum intingatur, totiesq; hoc repetatur, donec vinum lactis instar albescat; in hoc liquore madefacti panni temporibus & carpis impositi ardorem extinguunt.

Aqua.

℞ 4. Sem. frigid. ana ʒ ij.

Vrtice ʒ j.

Lolij

Scariola

Fl. violarum

Nempharis

Hyosciami ana M. j.

Succi fol. & rad. centaurij minoris ℥ ij. succi cancerorum fluviatilium conquassatorum ℥ j.

Aqua ex succo capitum papauer. albi elicita.

Aqua fructuum fragaria ℥ ss

Misceantur, & per alembicum vitreum destillentur, specificum est ad omnem extinguendum ardorem, a quacunque causa contractum. Dosis est ʒ j. cui si guttulas aliquot Spiritus vitrioli addas, præstantior euadet.

Recoctum refrigerans.

℞ Rad. Oxilapathi

Cichorij.

Graminis,

Acc-

Acetosa,
Taxaxasi, ana ℥ j.
Fol. Agrimonie,
Polytrichi,
Petroselini, ana M. j.
Sem. Cuscuta,
melonum,
Cucumeris,
Papaueris albi, ana ℥ r.
flor. buglosse
Rosarum,
Violarum, ana p. ij.
Santali albi, ℥ j.

Fiat decoctio colatura, si ita placuerit dulcoretur saccharo clarificato, vel aromatizetur pauco cinamomo, vel addatur Syr. violaceus vel acetosus, &c. ardorem restinguit.

CAPVT XXXVI.

Quibus mediis sitis sit sedanda?

SITIS maxime solet affligere eos, qui vtuntur balneo, vt rari inueniantur, qui nō patiantur sitim: illa vero duplex est, vna ementita, quę in ore, palato, & faucibus tantum est: hæc si linguam ardeat, abluat æger os posca vel aqua sacchari, vel hordeacea, vel detineant in ore saccharum candi vel glaciem paradysi, vel crySTALLUM, vel taleolas rapæ, vel lambat extractum glizerhycæ, &c. Altera sitis vera est, variorum morborū, vt tartari icteritiæ, phthiseos, hydropis, &c. symptoma, quæ non nisi expugnato morbo sedatur: vtile tamen est exhibere ius pulli, in quo decocta sit endiuia acetosa, santalum, &c. Cassia pulpa, specificum quoddam ad sedandam sitim habet, eum pulpa tamarindorum: similiter & saccharū rosaceum in ore detentum, vt sensim per se descendat, sitim extinguit.

Quibus mediis alui suppressio alleuanda sit?

Frequentissimum symptoma hoc lauacro vtentibus est alui suppressio; pauci enim sunt, quibus quarto vel quinto die non supprimatur aluus, cui symptomati occurrendum est clisteribus alternatis saltem diebus. Quod si non admittat æger clysteres, vtatur vel iuscuro & similibus, vel metallorum croco, vel turpeto minerali, vel ex illis elicitis aquis electuariis, pillulis rotulis, &c.

Iusculum purgans.

℞ Tartari Chrystallini ʒj.

iuscuro caponis vel carnis, admixti, acidulum, gustuique gratum id reddet, nec vllam nausæ, vt reliqua solent purgantia, excitabit, purgat clemēter, licet per se vel sine iuscuro sumatur, vel pulueri Diābræ admisceatur. Possunt hi Crystalli apozematū loco quoq; offerri in plurib⁹ affectibus, ad dissecādos & incidendos crassos humores & tartareos in viscerib⁹ nutritioni dicatis, quibus si ℞j. anodynī mineralis addas, remedium habes magnum diureticum & diaphoreticum.

Horum descriptiones ex hieroglyphicis Chymicorū an- nis aperte narrat Quercetanus Pharm. dogmat. Sect. l. i. c. 25. ad quem lectorem relego. Ægre forsan filii Hermetis ferrent, si hæc arcana & secreta, vernacula lingua in vulgus promulgarentur.

Enema,

Præparetur ex aqua huius fontis, ℞j. maceretur per horas tres, croci metallotū, ʒj. β. Coletur, & administretur tepide.

Conseruæ Purgantes.

Parabuntur ex floribus Rosarum pallidarum, violarum, persiæ arboris, centaurii & hyperici, & prunorū syluestrium, quæ

quæ purgabant, & infantibus aliisque, qui a potionibus Medicis plerumq; abhorrent, commode exhibebuntur, quibus si ætas, vires, morbus consentiant, admisceantur grana duo, vel 3. vel 4. vel 5. &c. croci metallorum, siue panaceæ nostræ, vel Mercurii vitæ, aluum citra molestiam soluent, & noxias superfluitates expurgabunt. Ex hoc vitæ Mercurio spiritum vitæ aureum, aquam benedictam, aquam terre sanctæ, aquam anthygram, aquam ophtalmicam, antepilepticam, antaplecticam, item potiones catharticas, atque cholagogas, hydragogas, melâcholagogas, menstruo cõueniente, ad præceptum artis chymicæ, leui adhibita opera concinnare & magno fructu tuto exhibere poteris. Hic vitæ Mercurius purgantium basis & fundamentum est, in quem natura, quasi in vnum gazophylacium, vim purgatiuam abdidit; hic vitæ Mercurius sal est omnium acutissimus, omnemque superfluitatem ultra suum yliadum disturbans.

Quare omnibus morbis tartarosis & obstructionibus, unde grauissimi morbi originem trahunt, conducit; ab hoc cetera medicamenta purgantia siue mineralia, siue cachymia, siue vegetabilia sint, virtutem participant, non aliter quam ex thyrso rami in longum & latum dispersi virtutem suam mutuatur. Ex hoc igitur medicamine, cum spiritu nostri salis aurifico, velut ex masculi & foeminæ complexu omnis generandi: ita omnis, noxia quæuis in corpore humano latentia, expellendi virtus nobis abunde suppetit.

CAPVT XXXVII.

De cura diminuti & ablati appetitus.

CV M os ventriculi sit instrumentum famis & appetitus naturalis, necessario est sedes vitiatæ appetentiæ, quam

O

δισφορέλια, prostratum vero appetitum, vbi nulla percipitur ventriculi functio, *ἀνορεξία* Galenus vocat.

Aut a quo morbo symptoma hoc dependeat, magna est Medicorum veterum dissensio. Agineta *lib. 3. c. 37*. Tall. *lib. 7*. ex Gale: & Auicenna docuerunt, *ἀνορεξία* fieri, tum a frigida tum calida intemperie. Alii inappetentiam fieri volunt, quia non euacuatur corpus, eo quod vel nimis plenum est, vel quia nimis obstractam est. Alii otium hunc generare affectum autumant; vnde cum Socrates ambulabat, dicere solebat, ea exercitatione sibi obsonare famem, quasi motus appetitum faciat, & otium inappetentiam. Alii omne id, quod calorem natium offendit, causam inappetentię statuerunt, cum enim calor sit potissimum facultatis instrumentum, si lædatur necesse est, operationes lædi; læditur vero calor, dissipatis, vel imminutis spiritibus, vt in immodica lætitia vel timore, vel a succo contrario, vt a frigore: nam qui potum nimis frigidum sumunt, solent non appetere. Alii dicunt, appetitum offendi, si cibi consueti nimis offerantur, aut si ministrentur a seruis immundis, sordidis, foetentibus & turpibus. Aristoteles cibos dulces, crassos, & pingues appetitum tollere, item si pinguia, crassa, dulcia edulia præacidis, & acutis sumantur.

Hos omnes taxat Arabum schola, fingens naturam a liene fabricasse venas & ductus quosdam in os ventriculi, per quos transmissus melancholicus succus appetitum inducit.

Itaque si obstruantur hi ductus, ita vt sanguis melancholicus non pertingat ad os ventriculi, aut idem sanguis per alias partes euacuetur, vt per anum, vel per vterum, appetitum magnopere lædi.

Hinc alii medicinis confortantibus, alii purgantibus, alii calefacientibus, alii humectantibus, alii refrigerantibus, alii
tumo.

timore, alii gaudio, alii exercitatione & vigiliis curationem in-
appetentiæ instituerunt.

Rectius Paracelsus comedendi appetitum prostratū tar-
tari in ventriculo symptoma esse his verbis *Tom. 5. cap. 1. de*
lithiasi in stomacho declarat: Si spiritus vini a sua corporalisate
separatur, & pertransit ad hepar, tum post se relinquit corpus, quod
in se continet tartarum crassum, durum & acutum. Iste iam tarta-
rus affigitur tunicis stomachi, ibidem perseverans locum sibi ma-
nentem molitur, unde morbi nonnulli stomachi oriuntur, videlicet
orexis, &c.

Quod si autem venas ex stomacho constipet, appetitum tollit &
alimentorum transitum impedit, quem postea sequitur Phthisis,
consumptio ethica, tabis species; concitat enim in stomacho dolo-
res; hoc est, in precordiis ciet compressionem, ardorem, fissuras, ulce-
rationes. Hec omnia namque ab acrimonia & natura tartari pro-
veniunt, qui si seipsum calcinet, tunc morbos quadruplo vehemen-
tiores reddit, quam alias esse debent.

Tartarus ergo ex stomacho auferendus est. Deinde præ-
servativum constituendum, ne is demum obnascatur, hoc fit
esurino acetoso, illud purgativum, quale est Mercurius aureus,
sal spiritu præcipitatus, qui potenter tartarum, tam resolu-
tum, quam coagulatum expellit.

Esurinum acetosum est medicina, quæ sua natura ventri-
culum adeo famelicum reddit, ut etiam cibos insolitos ap-
petat. Quod autem appetit, id excoquit, & digerit. Hoc du-
plex est, fontale, ut acidulæ, & artificiale, scilicet acetosum vi-
triolatū, illud puta, quod ex fracta & resoluta Venere sine cor-
rosivo præparetur in quintum esse, oleum & ipsius liquorem.
Magnæ huius medicinæ radix est vitriolum, de quo Cabala
hoc insinuat: *Vespa interiora terra rectificata, invenes occul-*
tum lapidem, veram Medicinam. De his hætenus.

*An & qualis diæta aquæ fontis S. Annæ bibentibus sit
observanda?*

Hic nobis iterum cum pseudomesticis colluctandum est, qui Theophrastum eo, quod neglecta tenui diæta, plenis ventribus suos curavit ægros, helluonem proclamitant. At semel verecundiæ limites transgressi amplius non erubescunt. Quis vnquam tam exacte de diæta observanda scripsit, ac Theophrastus? testantur hoc commentaria in Hippocratis aphorismos.

In diæta, inquit, non solum curandum esse morbum, ut agroti iuxta tempus morbum die semel, bis, aut ter, plus minusve detur, pro vi fert ratio; sed & ætatis exigentia inspicienda, & pro ea diæta ordinanda: & præter senectutem, vel iuventutem etiam regionis conditiones, proprietates, natura, & essentia considerari debent, & pro iis etiam cibus, & diæta constituenda sunt, &c. Regiones enim natura, & consuetudo spectanda est, & non frangenda in delictis cibi & potionis, & quoties natura appetit, dandum. Nec non tempus est observandum. Diæta æstatis nihil valent in hyeme, nec hyemales in æstate. Qualibet habet suum tempus: quod igitur illi temporis usitatum est, in diæta servetur, nec misceatur aliquid peregrini. Hoc modo regimina diætica agrotorum constituenda sunt, sicut Hippocrates docet, & non introducendum est aliquid contra hunc aphorismum. Videndum, quibus semel, quibus bis, plus minusve & gradatim, sit cibus dandus: Dandum vero aliquid temporis, regionis, ætati & consuetudini. Hippocrates hoc in loco sincerum medicina spiritum habuit. Medici autem illi nostri argui ex Germania Italianam facere volunt, id quod tantum ex mera superbia faciunt, non cogitantes, quid sit medicina, alias Hippocratis doctrinam melius servarent. Hæc Theophrastus.

Ex.

Ex his plane constat, quo Zelo Paracelsus medicinam a Pseudomedicis deprauatam, vel nō intellectam ad Hippocratis leges reuocare, sollicitus fuit.

Seuera diæta neminem vti debere, aut multū ei tribuere, suadet hoc cum Theophrasto Hippocrates, senex igitur ille vester erit helluo. *Qui, inquit, per diætā multū efficere volunt, y magis se corrumpunt. Nam morbus, qui tali diæta curatur, non curatus est. Desinente enim diæta redit morbus, & crescit de suo. Non enim diæta, sed medicina curare debet.* Idcirco ægroti in se ipsos delinquent, cum morbos fame pellere conantur. Morbus enim nulla fame pellitur; Diæta quidem seruari debet, non vt cura, sed vt naturam idoneam conferuet, vt suas actiones eo melius perficere possit. Natura in morbis diuturnis cibum non appetit, imo morbi tota plena est, idcirco quando diæta mediocris non iuuat, signum est, non diæta, sed medicina agendum esse; vbi enim morbus se ipsum pascit, ibi diæta non opus est, sed sola medicina. Morbi enim se ipsos replent, perinde ac si quis semet ipsum nimio cibo obrueret, ita morbus satiatur. Si in magnis morbis contingat, diætā nihil proficere, docente Hippocrate, *victus, inquit, tenuis, & exquisitus in morbis longis semper, in acutis parum tutus est.* Tum diætæ non est studendum, quin potius medicinæ omnis opera impendenda est. Natura enim se ipsum pascit, adeo vt ea plena sit.

Quamobrem aquam fontis S. Annæ bibentes etsi non arctissimo regulæ freno cohibeo, non tamen habenas ipsis ad licentiam vsque relaxo; hanc igitur obseruent cibandi rationem. In primis cauendum, ne vlla ratione alius vel supra modū pateat vel nimiū obstruatur, ibi enim in resolutione & iniuria extrinsecus inferenda discrimen, hic autem in putrefactione & suffocatione periculum. Primum si irruat, abusu

huius aquę aliquot dies absteineat, & victu vtatur sicciori. Aluum clistere huius aquę infecto, vel rosarū succo, vel pillulis de aloe molliat. Mensę ipsius sint in nouem diei horis duę & vtrobique parę, parcius cœna prandium, ne balnei cohobium crapula inhibeat.

Cibus esto duplus ad potum, panis duplus & sesquialiter ad oua, triplus ad carnes, quadruplus ad pisces, herbas, fructus humidiores, panis vetustior & hordeaceus fugiendus.

Ne incipiat a potu mensa, neq; sit vberior, vinū sine albū siue rubrū esto clarum, suaue, ac odoriferū. Humidiora & pingua alienum humorem atque putridū membris inferunt: ijs si fruilibeat, aromaticis acribusque condito. Siccissima moderate accipienda, vel saltem liberiore potu temperanda.

Vbi complexio, ætas, locus, tempus, ad calidum siccumue labitur, tu quoque paulisper ad opposita declinato: vbi ad frigidum, aut humidum, similiter ad opposita vergito.

Nutrientia, ne corporibus, a quibus ingeruntur, officiant, suis contrariis corrigenda sunt, nam calida cum frigidis, sicca cum humidis, obstruentia cum aperientibus, dulcia cum acetosis, pingua cum salsis ac acribus misceri debent; cibi multiplices & facultate dissimiles magnam progignunt in ventriculo turbationem.

Nihil deterius est, quam diuersa nutriētia similiter adiungere, & in comedendo tempus prorogare, quoniam cum postremum aduenit nutriens, primus iam incipit digeri cibus. Ciborum mensura existit secundum vsum & virtutem, ea enim recta, quę cum ingesta fuerit, grauitatem non afferat, neque in ventriculo natet, nauiscam non commoueat, neque carniū comedendi desiderium, neque ingenii pigritia, neque insomnietas, neque ipsius sapor in ructibus post tempus reperiatur.

Volu-

Volucrum caro, ob facilem commotionem præcipuam laudem meretur. Porro in omnibus volucris animalibus, ut in quadrupedibus, scire in vniuersum oportet, quod caro adolescentium longe præstantior est, quam ætate declinantium. Florentium vero inter vtraque media. Noxia vero est admodum nouellarum, diuersaque ratione vetularum. Et enim eorum dura & sicca est caro, ideoque & concoctu difficilis, & exigui alimenti; Contra nuperrime editorum corpora mucosa eaque excrementis plena sunt, leuius tamen per aluum subeunt. Hæc enim in cunctis animalibus nouisse oportet; communiter namque omnibus & ex æquo hæc differentia, quas ab ætate sumimus, inhærent. Optimum pariunt nutrimentum phasianus, Gallus betulæ, Meleagris, Gallo pauus, Grygallus, Vrogallus, Erythrodaton, coturnix, ortygrometra, Chilus terrestris, Attagen, Gallinæ corylorum, perdix rustica maior, duodecim gallinæ aquaticæ, gallinæ rusticæ, Gallinæ marinæ, Totamus, limosa, Liuiæ palumbus, turtur, &c.

Quæ maiores stagna & paludes rimantur, esui sunt insuaues, & difficulter concoquuntur, ut carbon aquaticus, vulpanfer, Ehenalopex, Pellicanus, platea, anser, balsamus, branta, Tarda vel bistarda puffinis, anas rustica fusca, cicur torquata fusca, &c. querquedula, Ardea, botaur⁹, falcinellus. Iuniores quoque esui non sunt, luscinia, fringilla, carduelis, Elea, Alcyon, hortulana, curnicula, citrinella, linaria, panes maior, cæruleus, ater cristatus, candidus, &c. certhius, rubecula, sexatelis, Agitho, hirundo, passer, spermologus, prunella, emberiza flaua, alba. Ab gruum, vulturum, milui, falconis, struthiocamæli, gryphorum, coruorum, cuculorum, cornicum, bubonum, noctuarum, vularum, caprimulgorum, sicut nec ab aquinæ camelinæ, ac etiam

etiam afininæ carnis esu homines quidam non abhorrent, mente pariter ac corpore in equos, camelos, asinos, caprimulgos, noctuas, cornices, cuculos ac coruos degenerantes.

Caro animalium domesticorum, ac syluestrium, sanitati tuendæ competit, vituli non lactantis, aprina, hædina, agnina maxime, castratæ reprobatur suilla, vaccina, hircina, leporina, vulpina, vrsina, hæ namque ad succi probitatem & ad concoctionem ineptæ sunt.

Carnes si quotidie comedantur, ac pondere panis propinquent, putrefactionem inferunt.

Pisces actu calidi manducentur, decocti operiantur patinis, nam prouocatus vapor & vomitum sæpius & alui fluorem concitat; in cacabo cupreo non coquantur cum Sale, nam venenum e metallis extrahunt, quod cum cibo illo in corpus ingeritur, a quo deinceps morbi haud temnendi emergunt, quod homines non saltem non attendunt, sed ita fieri ne quidem persuaderi possunt. Salubriores sunt scari, merulæ, Turdi, salmo, lampreta cæcilia. Alui ciendæ gratia eligantur, ostreæ, Tellinæ, echimis marinus, frequens piscium esus vitetur, maxime fugiendi sunt Dracones, cuculli, musteli, scorpius, mulli, glauci, congri, aquilæ mugiles, asselli, Rhombi, item cetacei, e quorum genere sunt, Phocæ balenæ, delphini, Thumasi canes, item crusta contecti, vt sunt, astaci, paguri, locustæ; item cartilaginei, vt pastinaca, raia, leuirnia, squatina; hi fere omnes duram prauis succi & excrementitiam carnem habent, quapropter sale asseruati plurimum eduntur.

Fructus omnes nocent, horum immaturi & cariosi deteriores habentur, præcipuo vitanda sunt, allia, cœpæ, raphani, sinapi, porrum, pisa, lentes, pultes ex lacte, caseus,

ex

lac & ex lacte parata, aromata frigidioribus ex humidioribus epulis; concoquendis; cordialibus, frigidis commiscendis sunt necessaria; epulas hoc puluere conde.

Myrobalanorum embliacorum, sit pars vnciae quarta, santalorum vero dimidia, cinamomi integra, octaua croci. Hoc vtere condimento. Accipe gallinarum & pullorum atque caponum cor, iecur, stomachum, testiculos, atque cerebellum, coque aqua modica minimo sale, cocta contunde, ex tota carne & toto iure & saccharo, addito recentis oui vitello, fac placentam, modico cinamomo crocoque conditam & auratam.

Semper stipticum aliquid absque potu vel modico sequatur mensam.

Neque satietas, neque fames, neque aliud quicquam, quod natura nimium sit, bonum est.

Ventriculum a frigiditate huius aquae tuere medulla recentis adhuc calentis panis infuso vino maluatico, cum puluere menthae, apposita stomacho, & saepe ad olfactum adhibita.

Cuilibet etiam lauanti etsi nulla alia medicina vtatur, prodest, si sub quamlibet auroram iuniperi grana ex aceto, pro purgando sanguine, deuoret, post cibum sumptum, tam mane, quam vesperi, etiam confert tria vel quinque grana Coriandri ex aceto vorare, vt ciborum euaporatio impediatur.

Somnus nocturnus semper bonus, cuius commoda recenset Tertullianus, *Somnus, inquit, est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, Medicus laborum*

P rum

*rum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem
facit, auferens rarum etiam calorem.*

Diurnus somnus, nisi admodum necessarius, nunquam bonus, semper malus.

SOLI DEO GLORIA.

IMPRESSVM

*Frankofurti ad Mœnum, Typis & sumptibus
Zacharie Palthenij D.*
ANNO MDCXV.

MUSEUM

Pa 275 OA

MC

WA

CR. VII, 45.

HYDROMANTIA

Hoc est

DISCVRSVS

PHIC

DE NOVO

SAXONIA EI

CIRCA OPPIDVM

reperito, olim S. A

SCRIPT

HENNINGO SC

NO SEMIPOLITANO

na D. Episcopi Paba

ordin

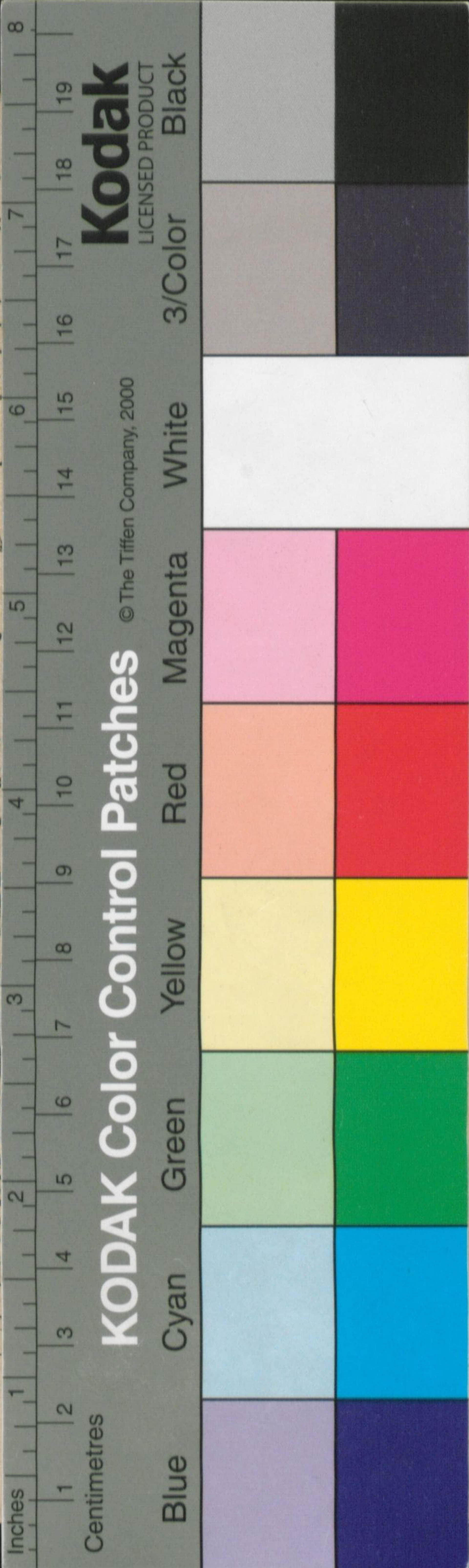

PROS

FRANCOFVRTI

Zachariae Palth

CIO. IO.

5

voenij

